

13

ახალგაზრდა მწერალი

8-9

Handwritten red text:
კ. კ. კ.
2100
მ. მ. მ.

1

9

3

4

ქართული სახელმწიფო
გამომცემი

პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

ახალგაზრდა მწერალი

სრულიად საქართველოს საბჭოთა
მწერლების კავშირის ყოველთვიური
საშსაფრთხილო-საალიტერატურო მუხრანალი

8-9

წარმართი პირველი

ფარდობა

1934

ბ ფ ი ლ ი ს

ქართული სახელმწიფო

ბიბლიოთეკა

სარედაქციო კოლეგია:

მ. ტორიშვილი

ლ. ძიგელი

კ. გოგოხიძე (პ/მგ. მდივანი)

ირ. აბაშიძე

ელ. კოლუმორდვინოვი

მვ. ენუშიძე

აბ. რეზიშვილი

ზ. დოლიძე

პ/მგ. რედაქტორი: მალაქია ტორიშვილი

რედაქციის მისამართი: ტფილისი, მაჩაბლის ქ. № 13. მწერალთა სასახლე. ტელ. № 1-65.

მთავლიტი № 20-ბ ცეკავეშვილის სტამბა. დაკვეთა № 1184. ტირაჟი 3000.

სურათი დახატული სოფლის სახლს თავმჯდომარის ბიკანტი ფოტოგრაფიის დავალებით

სიმინდის ნათესს ბოლო არ უჩანს
კეიპაროსებად გადაშლილ ველზე,
შეთვალეზულა ტკბილი ალოჩა
და შესეულან ბავშვები ბლებზე!
დილის ლაქვარდი გაიძრო ეზომ,
აბრიალება დაიწყო მოღმა,
მე შევამჩნიე ვითომც და რეზომ
მეზობლის გოგოს ვარდი ესროლა!
ცისარტყელებად გადასდევს წარბი,
ჩამოვარდნილა ვარსკვლავი ციდან,
მომწვანო სერზე კურდღელი გარბის,
მეც ამ ბუჩქებში დავრბოდე მინდა!
თვალი მომტაცა და შორს წაიღო
და მეუბნება: უცქერ? გახარდი,
უნდა დაჯდე და ხატვა დაიწყო,
ა, ფანქარი და სუფთა ქალაქი!
სწიოდა ორი ლამაზი ბიჭი:
ბაღში ვილაცამ ნერგი მოთხარა,
კოლექტიველებს თვალი არ გვიჭრის,
ვერ დავინახეთ რაც იქ მომხდარა!
თვალი მომტაცა და შორს წაიღო
და მეუბნება: უცქერ? გახარდი,
უნდა დაჯდე და ხატვა დაიწყო,
ა, ფანქარი და აი ქალაქი!!
მეც შევუდგები. დავგმობ იგავებს,
ჰა, ქოლგასავით დავდგი ქადარი,
ის მეკითხება (თავს ვერ იკავებს)
ქოხ-სამკითხველო აბა სად არი?
აღბად ეს კაცი გულს თუ იკავებს,
დავდგი შენობა კოხტა, მარტივი,
კვლავ მეკითხება (თავს ვერ იკავებს):
აბა სად არის კოპერატივი?

ღობის გადაღმა, გზა რომ ივაკებს,
 დავდგი შენობა, შიგ ხალხი ვაჭრობს,
 ისევე კითხულობს (თავს ვერ იკავებს)
 მითხარ: სად არის არტელი?—საბჭო?
 დავდგი შენობა. თავს არ ვიჭებდი.
 და გადავხურე ბრჭყვიალა ცინკით,
 შიგ თავმჯდომარე მოჩანს ბიკენტი,
 გლეხებს მიმართავს ანთებულ სიტყვით!!
 განცვიფრებულმა შემხედა უცებ,
 შევატყვე ძლიერ მოსწონს ნახატი,
 ზღვა სიხარულით ძარღვები უცემს,
 ამეტყველდა და იწყაო ლაღადი:
 —შენი ნახატი მთელ სოფელს მოსწონს,
 ჩარჩებათ გულში მეგობრებს, კარგებს,
 მე ყველას შუბლზე უნდა ვაკოცო,
 ვინც თავის სოფელს კულტურით არგებს!
 გავსთლით, გავსჩარხავთ ურთხმელის ჩარჩოს
 და ჩავსვამთ შიგნით სურათს დიდებულს,
 და სიხარულით შეხედავს საბჭო
 სოფელს კედელზე ჩამოკიდებულს!!

18/IV—34 წ.

რ ა ჭ ა.

შეხვედრა არაგვის ხეობაში

თვალებს იტაცებს ეს არაგვი და ეს ხეობა,
სადაც ფშანები და სადარო დილის ნისლია.
მოვდივარ თქვენთან ველ-მინდვრებო და გულმხნეობა
დღეს პროლეტარულ სიყვარულით გადმოიმისვრია.

საარაგვოდან თავს დაგვეყურებს კლდენი ფრიალო
და ძირს გაშლილან სანაპირო ვრცელი ქალები.
მიდიან მწყობრად ქალაქიდან დაბრუნებული
სოფლად ურმები ზავითანად მოქრიალენი.

აქ ძველებურად არ ტრიალებს ფიქრი მგოსნისა,
მოდის თაობა, გამარჯვებულ დღის ამინდია.
არაგვის პირო, მობიბინეც, ჟამთა ხნიერო,
ნატახტარივით შენც სიცოცხლის მზე აგინთია.

ახლა სულ სხვაა ჩვენი ყოფა, ჩვენი მიზანი
და ღრმა ცხოვრების მშენებლობის გიგანტებია
იქ, სადაც შრომა არის გულის თანაზიარი
და კოლექტივის სურვილები გრიგალდებიან.

აი, ყოვლი, საძოვარი მთა და ხეობა,
მოჩანს დაბლობში ამწვანებულ ყანის ქალები.
სალამი კობაჯ*, კოლმეურნეც, გქონდეს მხნეობა,
ახალ ცხოვრების სიყვარულით, რომ იმსჭვალეები.

შენ დამკვრელი ხარ, თვალს ადევნებ ტევრს და იალალს
იქ, სადაც რბოდენ უდარდელი დღე ბავშობისა.
ვიცი სდარაჯობ კოლექტიურ თემს და იარაღს:
გუთანს, ცელსა და ბარაქიან ღონეს შრომისას.

* კობა კორხელი კოლმეურნეა.

დაარტყი ბარი მძლავრ მკერდებით, ძალით მოსილი.
ხარ, ამხანაგო, ახალ სოფლის შენ მეთაური.
ვაზმა წითურმა, ქარვის ფერი ჯანგაღმოსვრილი,
ნიადაგ მოგვცეს მწიფე მტევნები მუხრანაული.

შემოგვცქერიან ბარაქიან გულით მჩნდვრები,
აგერ ლითონთა შეძახილიც ჰქუხს და ხმაურობს,
რთვილ დანაყარო, ანეულო, მიწავ ქვეთაო,
ბაღად ქცეულხარ ლაღიანო მუხრანაულო!..

სვანები ბარად

გაღომგულეზულ სვანელს მთები გადმოჟღავნავს,
მთები ტიალი, შეხვეული ნისლის მანდილით.
სისხლის საძებრად ოდიშს სვანი მუდამ უნახავს,
მაღალ შხარადან ენგურივით გადმოვარდნილი...
...შურისძიება მომწყვდეულა გულში არწივად,
ლეკურის წვერზე დანთხელა ფიცი შხამადა...
შემდეგ არაყი, მოვერცხილი ჯიხვის ყანწიდან,
მის სადღეგრძელოდ უსვამს ხშირად სვანელ თამადას.
სვანს, კლდეზე ნაზარდს, სადაც არის სუსხი და კირხლი,
სადაც ქარბუქი, ქარიშხალი დღეებს ატირებს,
დასაბამიდან ჩაგყვა გულში თვალეზი ჯიხვის,
დასაბამიდან ხარ მედგარი და მონადირე.
დღეს, მონადირე, ნადირობა თუ კი შესცვალე,
შურისძიების საგნები ხომ ახლა მთებია.
მთაო ტილო! შენი შეილი, შენი მეცხვარე,
ბუმბერაზ მამას გულმრისხანედ დაგჰქიდებია.
დღეს სვანის ქოხშიც კომუნიზმის აზრები ღვივის,
არ ისმის კორღზე ჭიანურის ხმები ძვენესარი.
დამდგარან მთები ათასი წლის, ლილისფერ ყინვით,
და სიმღერებიც მთებზე ხარობს დილის მზესავით.
აქლემებივით ზურგმაღალი დგანან გორები,
ბირდაბირები ამაყ ფიქვებს ჩასჭიდებია...
ენგურს ჩამოაქვს ხევში ნაჩეხ ფიქვის მორები,
თითქოს სვანეთში დალუპული რაინდებია.
დგანან ნაძვებიც გარინდებით ტოტებდახრილნი,
კლდეს ამქუხარებს მანქანების რკინის ქუსლები.
ისმის ენგურის მორუხრუხე შმაგი ძახილი
და ქშენა მთიდან ჩამომავალ ავტობუსების.

ზუგდიდი
1933 წ.

რ ი ლ ნ ჰ ე ს ს

სადაც ხეობა არწივივით სივრცეს მიჰყვება,
შმაგი რიონი მომდინარობს მაღალ ფასიდან,
მძლავრი ელდენის გაჰართული არხი იჭრება,
გმირულ პარტიის და მშენებელ მებრძოლ კლასისა.
„მწვანე ყვავილა“, „კიბულის კლდე“ ქუხს და ღელდება,
ჩქერი ელექტროს ნაკადების მოდის რაზმებად,
მძლე რიონჰესი დაძარღვეული კუნთით შენდება,
სადაც სიცოცხლე ახალ ცეცხლით დაირაზმება.
ვიყავ პატარა, მაგრამ მახსოვს შმაგი რიონი,
წყალდიდობის დროს, რომ ლეკავდა სოფელს მთლიანად,
როს გლეხის ოჯახს ეწვეოდა მძლე სტიქიონი,
—ვაი, საბრალო, როგორ სულმთლად გადატილდა.
ასე მესმოდა ოჯახებში, ქოხში და გარეთ,
ყველა რიონზე წუწუნებდა, სწუხდა, ჩიოდა,
ის გაცოფებით ო, რამდენჯერ მოადგა კარებს,
ნათეს მინდვრებზე ჩქარ ტალღებად გადადიოდა.
ყანა წვებოდა გაშმაგებულ წყალდიდობისგან,
აუარაშლილი მდინარე კი ქუხდა, ღელავდა,
სპობდა გარემოს, კარმიდამოს, მოჰქონდა რისხვა
და უმისოდაც ღარიბ ქოხებს ჰგლეჯდა, სთელავდა.
მაგრამ მოვედით და მდინარემ სახე იცვალა,
რკინის სალტეში ჩაიქედა მძლეს სტიქიონი,
სოფლის უმწეო ქოხშიაც კი გამოიღარა
და დღეს ჩვენია ქაფ-აყრილი ტალღა რიონის.
მშრომელთ კუნთებმა წერაქვებით მოსპეს ხერგები,
კლდის ნაპრალები ჩაინგრენ და ამოიოხრეს,
სოციალიზმის მოსაველი ვართ ჩვენ ნერგები,
ვიძლევიტ სითბოს, სინათლეს და გიგანტ-რიონჰესს.
ის გაანათებს ქუთაისის ახალ ქუჩებში,
ის წარმოებას მოაწოდებს ელდენს მარაგად,
ის შეიჭრება ოჯახებში, კლუბში, მუშებში,
კოლმეურნეთა მიდამოში, ველად, ბანაკად.
ულელტეხილზე ქუხს სინათლე, მძლავრი ტურბინა
ბრუნავს და მკერდში სიხალისეს უფრო იძლევა.

აგერ! ნიშანსვეტს აღფრთოვნებით გადაურბინა
 და მოიტანა გამარჯვების მეტი მიღწევა.
 ზაპესის შუქმა თვით რიონიც გამოიწვია,
 და ატკრივდა ავერცხლილი შრომის უბანი,
 მებრძოლ ბიჭებმა ბრძოლის ცეცხლში ასე იციან,
 დრეკენ ფოლადსაც, თუ კი არის მოსალუნავი.
 — ეინც ტემპს ჩამორჩა, სამარცხენო სახელს ატარებს —
 ჩვენთან რა უნდა! გუგუნებენ მშრომელთ მასები —
 შრომა „გმირობის, მამაცობის საქმე“ გვახარებს,
 ულოვ რიგებათ მოილტვიან შრომის რაზმები.
 ჩვენ ძლიერი ვართ, რიონჰესელთ ბრიგადელები,
 ამოვაშენეთ ბუმბერაზი გიგანტი მძლავრი,
 თუ გული ვერჩის და მტკიცეა შენი ხელები,
 ამოძრავე ტურბინები, გასწი, დასძარი.
 და იგუგუნოს შეუწყვეტლივ ჩქარი დინებით,
 მოგვეცეს ელდენი, გაანათოს სერები ჩვენი,
 ამოვარდნილი ქაფ-აყრილი აყიჟინებით,
 მოვიდეს ჩვენთან რიონჰესის გიგანტი — ლენინ.
 და ვუთხრათ ჰიტყვა, რომ მისს ლოზუნგს ფრთები ესხმება,
 სტალინმა შექმნა გიგანტების მადანი უხვი,
 დღეს რიონჰესი, ხვალ მრავალი კიდევ შენდება
 და იძაბება ალტყინებით ხუთწლედის მუხლი.
 იჭრება არხი, სალორიის ტყეშიც ინათა,
 იქაც აენთო მდინარდენის შუქჟურა მთვარე,
 აჰა... მოილტვის, მოგუგუნებს შრომის ბრიგადა,
 ახალი ცეცხლით გაბრწყინდება საბჭოთა მხარე.

წერილი პოლიტხელთან

„ამხანაგო პოლიტხელო! თქვენ კარგად იცით, რომ მე სანაპირო რაზმიდან მსროლელთა შეჯიბრზე გამოიმგზავნეს.

შეჯიბრი გუშინ დილით დასრულდა, მე პირველი კლასის მსროლელთა შორის ვარ ჩარიცხული და ჯილდოთ მცირე ყალიბიანი შაშხანა თოფი მივიღე.

ეს თოფი ახლაც ჩემს მაგიდაზე დევს, როცა ამ წერილს ვამზადებ. მის კონდახზე ვერცხლის ფირფიტაა მიკრული და ზედ აწერია: საუკეთესო მსროლელ ოცმეთაურს. თენგიზ მარდიძეს. დიაღ, სწორედ ასე აწერია. ბრძანების მიხედვით, შეჯიბრის დამთავრებისთანავე, რაზნში უნდა დავბრუნდე და ხვალ საღამოს თქვენთან გამოვცხადდე, მაგრამ მე ბრძანებას ვერ ვასრულებ, არ მოვდივარ და ამიტომაც წერილს ვაგზავნი.

თქვენ, რასაკვირველია, ძლიერ გაგვიკვირდებათ, როდესაც ბრძანებისამებრ დანიშნულ დროზე მანდ ვერ მნახავთ. ჩემგან ასეთ რამეებს რაზნში არავინ მოელის, ყოველთვის მოწინავე მეთაურად და დისციპლინიან მებრძოლად მთვლიდნენ.

ამ წერილს იმიტომ გწერთ, რომ აგისნათ მიზეზი ჩემი დეჰერტირობისა, თუ კი შეიძლება ეს სახელი დავარქვათ იმ მოქმედებას, რომელსაც მე ჩავდივარ.

ალბად ისედაც გაქიანურებული გამოვა ეს ბარათი და ნება მომეცით საქმეზე გადავიდე.

ამხანაგო პოლიტხელო! თქვენ იცით, რომ მე არმიაში პირდაპირ საჩექმე სახელოსნოდან მოვედი. ბავშობა ქალაქის ყველაზე უფრო ჭუჭყიან უბანში გავატარე, გარშემო მეწვრილმანე ვაჭრებისა და ბაყლების სახლები იყო. მამა არ მახსოვს, ჩემი უმფროსი და მემამქანეს გაჰყვა ცოლად და მე და დედაჩემიც იმათთან ვცხოვრობდით. მოზარდს დედაც გარდამეცვალა და იქვე, ჩვენს ქუჩაზე საჩექმე სახელოსნოში მიმამარცს შეგირდათ, უნდოდათ მამაჩემის ხელობას გავყოლოდი.

ის დრო, სანამ ჯარში გამიწვევდნენ, ძალიან ბუნდოვანათ მახსოვს და თითქოს მე კი არ ვყოფილვარ, ვილაც სხვის ცხოვრებას ვიკონებ, გაზითხული შარვალ-ხალათით და უკან ჩაყეცილი ფოსტლებით რომ დადიოდა. მთელი დღე პატარა დარბაზში ვიჯექი, ტყავენს ვასველებდი და რალაცეებს ვპონჰავდი. ოსტატი, ჩუმი, უხეში კაცი, არ იცემებოდა, მაგრამ უარესი იყო, როდესაც რაიმეზე გაჯავრებული გინებას მოჰყვებოდა ხოლმე; ისეთი დარჩეული და უსაშველოდ მყარალი გინება იცოდა, რომ ზედმეტ სახელად თაფლა დაარქვეს. ასე გავატარე სიყმაწვილე. მოგონებაში მხოლოდ ტყაების მჭავე სუნი და ოსტატის გინება დამჩნია.

ნამდვილათ ხსოვნა იქიდანა მაქვს, რაც არმიაში მოვხვდი, ჩემი ცხოვრების-
დღეებისაც იქიდან ვითვლი.

წითელ ჯარში, წერა-კითხვის მცირე მცოდნე, ჭუჭყიანი, ქალაქის მივარ-
დნილ უბანში გაზრდილი ბიჭი გამიწვიეს. იქ აღმოჩნდა, რომ თურმე ვვარგი-
ვარ რალაცად. ლიქსკოლა დავამთავრე, კომკავშირში შევედი, ვსწავლობდი,
მიხაროდა, რომ სულ მთლად გამოვიცვალე და ასე დავშორდი წარსულს.

ჩემი უნარიანობით მეთაურთა მოსამზადებელ კურსებზე დამიშვეს და სამუ-
დამოდ დავტრენი არმიისა. ძალიან მიყვარდა ის, იქ ახალ ადამიანად ვიშვი, მე-
კი არ გარდაქმნილვარ, ძველი არ მინახია, ახლად დავიბადე და ყაზარმამ გა-
მზარდა. მივხვდი, რომ მის იქით მე არსად არ უნდა წავსულიყავ, რომ კიდევ
ბევრ ჩემსთანა ბიჭს გამოზრდიდა ის და მთელი ძალღონით, ინტერესით ვმუ-
შაობდი. შემდეგ, სანაპირო რაზმში მოვითხოვე გადაყვანა, ვიცოდი, რომ საზ-
ღვარზე უფრო საპასუხისმგებლო და სახალისო საქმე იქნებოდა. ჩემი თხოვნა
დააკმაყოფილეს და წელიწადი სრულდება, რაც საზღვარზე ვარ. ამ ხნის განმავ-
ლობაში, ამხანაგო პოლიტბუროს, არც ერთი დისციპლინალური სასჯელი არ
მიმიღია, ყოველთვის დროზე და ზუსტად ვასრულებდი დავალებებს; აქტიური
მუშაობისათვის პარტკანდიდატად გადამრიცხეს და დამკვრელი მეთაური ვიყავ.
ბიჭებს ვუყვარვარ და მეთაურებიც ხომ ყველა კარგი მეგობრები ვართ.

მოურიდებლად გეტყვით—მას შემდეგ, რაც გაზითხული ხალათ-შარვალის
მაგივრად ხაკისფერი ტანსაცმელი ჩამაცვეს, ყოველთვის კმაყოფილი ვრჩებოდი
ჩემი ცხოვრების. ვატყობდი, რომ დღითიდღე სიმაღლე ემატებოდა ჩემში ადა-
მიანურ კეთილშობილებას.

ამ ზაფხულზე მსროლელთა შეჯიბრზე გამომგზავნეთ. შეჯიბრით ნასიამოვნ-
ები ვარ, ქალაქშიაც გავიარ-გამოვიარე, გავერთე და ხვალ უნდა წარემდგარ-
ვიყავი თქვენთან პატაკით, მაგრამ მე არ მოვალ და წერილსაც ამიტომ გწერთ.

გულში შეჯიბრის დახურვისათვის საზეიმო სხდომა გექონდა, რომლის დამ-
თავრების შემდეგ მე ქუჩაში გამოვედი. მეორე დღეს რაზმში ებრუნდებოდი და
შუკანასკნელათ მინდოდა ქალაქში გამეხირონა. საღამო იყო, დასასვენებელი დღე.
ეს ის დროა, როდესაც ყველა ახალგაზრდა ქალ-ვაჟი, სუფთა და თუ აქვთ, კარგ
ტანსაცმელში გამოწყობილი, ქუჩაში გამოდის ხოლმე.

ისინი ხელიხელგაყრილი დადიან ელექტრონით განათებულ ქვაფენილებზე,
ხმამალა საუბრობენ, იცინიან, ხელებს მაგრა უქერენ ერთმანეთს, კლუბებში
და კინოებში შედიან და მხიარულად ატარებენ დროს. რალაც განსაკუთრებით
კარგი იყო ეს საღამო, დღე ძალიან ცხელია, მზის გადასვლის შემდეგ ნიაფი
გაჩნდა და სიგრილე მოიტანა. ცაზე ღრუბლები არ გამოჩენილან.

თეთრებში ჩაცმული გოგონებით და ბიჭებით სავსე ქვაფენილზე თავისუფ-
ლად ვეღარ გაივლიდი. გოგონებს მოკლე წინდები და სახელო მოჭრილი კა-
ბები ეცვათ. ისეთი სიამაყით მიარხევენ გულმკერდს, გეგონებოდათ ქვეყნის
უძვირფასეს საგანძურებს უბით დაატარებდნენ. შიკარეკილ თმებს კეკლუცად
ისწორებდნენ და სწრაფი თვლებით ათვალთვლებდნენ ერთმანეთს, აბა, რომელი
ვჯობივართო.

ბიჭებიც თავალებული დასეირნობდნენ წყვილწყვილად. შარვლები უთოთი დიდხანს ეწვალეზინათ და თმებს ხომ ნულარ იტყვით. ქუჩაზე ხალხი ლუდს და ნაყინს ეწაფებოდა, განუწყვეტლივ ისმოდა ბოთლებიდან აირის ამოვარდნის ხმა. ხურდა ფულის ჩხრიალი, ტრამვაების და ავტოების რახრახი, სალამოს გაზეთის გამყიდველების ძახილი.

მე დინჯად ვსეირნობდი მარტოკა. ქამართან ხშირად ვისწორებდი ნაგანის ბუდეს, ვსწევდი პაპიოოსს და ვათვალეიერებდი კოხტა წვივებიან და მალალ მკერდიან გოგონებს.

მართალი გითხრაო, ამხანაგო პოლიტხელო, ქუჩაში ჩამორჩენილი ახალგაზრდობა სეირნობს, მათი მოწინავე ნაწილი კლუბებში, თეატრებში და სხვა გასართობებშია, ან და დასასვენებელ დღეებშიაც მუშაობს და სწავლობს. სეირნობა კულტურული გასართობია ქალაქ გარეთ, აქ კი, ცენტრში, მტვერში და ღრიანცელში, თუ გნებავთ ისეთ მშვენიერ სალამოსაც, როგორც დღეს იყო — ვერაფერი კულტურა გასლავთ.

მაგრამ მე ხომ ხეალ მივდიოდი, თავისუფალი დროით მინდოდა მესარგებლა და ამიტომაც გამოვედი გარედ.

ახლა დასაფარავი რალა მაქვს — ამ სალამოს მე უფრო ქალები მაინტერესებდნენ, რაზნში ქალები არ არიან. მათ იშვიათად თუ მოჰკრავ თვალს მოსაზღვრე სოფლებში. აქ კი, იმდენი ცქრიალა გოგონა იყო!

ისინი ყურადღებით მისწორებდნენ თავის მოცინარ თვალებს, შემდეგ კი, გვერდზე გაიხედავდნენ და ვითომცდა აქ არაფერი, ისე ჩამივლიდნენ ტანის რხევით.

აგერ, ერთი მათგანი მხურვალედ მიჰყვრია ქოჩრიან ყმაწვილს და გატაცებით ელაპარაკება, დავიწყებული აქვს ყველაფერი, გარდა ამ ქოჩრისა და ცხელი მკლავის.

მეორე, პირიქით, ძუნწად აჯილდოვებს გადაკრული სიტყვებით ქვაფენილის მხვეტავ განიერ შარვლის ტოტებამდე ჩამწვარ ბიჭს და სხვა მოსეირნებს აკვირდება.

ზოგ მათგანზე ჯავრიც მომდიოდა, უშნოა და ულაზათო, სამზარეულოს ცხენივით მიათრევს გავას და ისე ამპარტავნულად შემოგხედავს, თითქოს იმაზე ლამაზს ჯერ არავის შეხედროდეს. რა უჭირთ ამ გოგონებს ვაჟისათვის უბრალო, ამხანაგური შეხედვა ისწავლონ. უსათუოდ ან ეშმაკურად უნდა გადაუტრიალონ თვალები და ან რადიოანძებს დაუწყონ თვალეიერება ექვს-სართულიან სახლის სახურავებზე.

ასეთ ფიქრებში გართულს, ცოტა თითქმის მომწყინდა, ტოლი არავინ მყავდა. ნელი ნაბიჯით განვაგრძობდი სიარულს. არავის ვიცნობდი და ძალით ხომ არ ჩამოვეციდებოდი ვინმეს. მერე გამახსენდა, რომ ასეთ შემთხვევაში მართლაც იძულებული ხარ ძალით გაიცნო ქალი, თუმცა ეს არც ისეა მიღებული და ჩვენ ძმებს ბევრჯერ მოხვედრიათ ასეთი სითამამისათვის.

მე დავიწყე თვალეიერება, მინდოდა რაიმე საბაბი მომენახა, მივსულიყავი მზით გაშავებულ რომელიმე ცოცხალ გოგონასთან და უბრალოდ მეთქვა:

— უკაცრავად, მიცნობდეთ, ოცმეთაური თენგიზ მარდიძე. შეიძლება თქვენთან ერთად ვისეირნო?

მე არც ისე ულამაზო ბიჭი ვარ. სამხედრო ფორმა გაპრიალებული მეცვა და ბოლოს და ბოლოს დიდი უხეირო უნდა იყოს კაცი, რომ ამდენ ლამაზ და უფრო მეტ გონჯ ქალებში ბერივით იაროს.

საუბედუროდ, ძველი, სულელური ჩვეულებანი ნებას არ გაძლევენ თავისუფლად დაუამხანაგდე იმას, ვინც თვალში მოგეწონება.

წარმოიდგინეთ, საკბილო ვერავინ ვნახე. ვიხეტილე კარგა ხანს, კამფეტებიც ვიყიდე, რომ მათი ქაშით საქმე გამეჩინა, მაღაზიების ვიტრინებიც ჩავათვალიერე და ის იყო ჩემი თავისათვის უკანასკნელი გაფრთხილება უნდა გამომეტანა სასტიკი საყვედურით, რომ წითელი არმიის სახლში არ წავედი და დოკლადისათვის დაეჩერებოდნენ, როდესაც ვიღაც ქალმა ჩამიარა გვერდზე.

არ ვიცი, ამ საღამოს განსაკუთრებული განწყობილების ბრალი იყო, თუ მართლაც ასე მომხიბლავი ჩანდა ის ქალი, მაგრამ მე ვიგრძენი, რომ კუნთებში რაღაც ტკბილი და შუშუნა ჩაიქცა და თავში სისხლი მომაწვა. თვალები ველარ მოვაშორე მის ტანს. ეს ქალი ჯიქივით მოსხლეტილი იყო, ქალურად ღონიერი და სწრაფი.

მას მწვანე კაბა ეცვა, მოკლე სახელოებით და დიდი ამონაჭერით, საიდანაც მოუჩანდა გედივით კისერი და მშვენიერი ბურთები.

ის სწრაფად აღგამდა შიშველ ფეხებს და ფერფლისფერი ლოკონები ლოკებზე უთამაშებდენ. მან მოიხედა, ცისფერი თვალები შემომანათა და ისევ მიიხედა. მე ნაბიჯს ავუჩქარე. თვითონაც არ ვიცოდი რატომ მიჰსდევდი. უცრად ქალმა საფულე დააჯდო, აი, ის, საფულეა თუ რაღაც, თითონაც არ იცოდა რადანიშნულების მატარებელი, სულ თან რომ დაათრევენ, მოკლედ—მოძრავი ტუალეტი.

მე ერთი ნახტომით მივეჭერ, ტყუის ჩანთა ავიტაცე და მივართვი. მან გამიღიმა. შევამჩნიე, რომ ღიმილი უცნობი კაცისათვის ძალიან თბილი იყო და ხელი გავუწოდე. ქალი ხლოს უფრო გადასარევი გამოდგა, ჩემთვის მაინც. მან დაიწყო საუბარი, რომ მარტო სიარული მოსწყინდა და მე მალე მივხვდი ვისთანაც მქონდა საქმე. ამით აიხსნებოდა გაცნობის ეს ხაზლონური ხერხი.

მართალი გითხრათ, ვიმეორებ: ამ წერილში დასაფარავი აღარაფერი ჩაქვს, პროსტიტუტებთან უწინაც მქონია ურთიერთობა. ბიჭებმა გამწვრთნეს, მაგრამ ეს ქალი პროსტიტუტისთვის ძალიან ლამაზი ჩანდა და მეც მიტომ გამიტაცა ასე.

რალათ მოგაწყენოთ თავი ამ ბინძური ამბით, ჩვენ ბაღში შევედით. შუალამე გადასული იყო და დაცალიერებულ ხეივნებში აქა-იქ თუ შეამჩნევდით ჩვენსავით სიყვარულის საგებრ ლად მოსულ წყვილებს. ქალმა თვითონ ამოიჩინა ყველაზე ბნელი ხეივანი და ჩვენ სკამზე ჩამოვსხედით. მცენარეების გრილი სურნელება, შადრევანის ჩუჩხუხი და ფუჭვების თაღი სილუეტები, ღლის მიბნედილ თვალებსა და ცხელ სუნთქვასთან ერთად, გონებას მირევდენ.

ეგბ... რატომ არ დამეცენ მაშინ ის გარშემო ჩამწყრივებული ფიჭვის და ცაცხვის ხეები, რომელთა ყვავილის სუნი მაბრუებდა და არ გამსრისეს.

რატომ არ მოიძებნა პატარა ტყვია, საზღვარზე შეტაკებებში რომ მინდობდა და აქ არ გამიხვრიტა რბილი სხეულის მამებარი მკერდი. რატომ არ

ჩატყდა ხის გრძელი სკამი და აგურის ნამტვრევებით მოფენილ მაწას ისე არ დამცა, რომ ველარ ავმდგარიყავ. მაშინ აღარ შევარცხვენდი მას, ვინც ადამიანის ამაყი გული მომცა, ადამიანის კეთილშობილი გონება და ჩემისთანა ტლუ ბიჭების ბედნიერების დაცვა მასწავლა, ვინც კაცად გამხადა... აღარ შერცხვენ-ბოდა თენგიზ მარდიძე...

ის იყო ქალი მივიზიდე და ტუჩებში კოცნას ვუპირებდი, რომ მან მხრებზე მოხვეული აბრეშუმის ყელსახვევი მოიხსნა და უეცრად პირზე მჭიდროდ ამაფარა. მე ხუმრობა მეგონა და ხელი წავიღე ყელსახვევის მოსაცილებლად, ამ დროს უკანიდან საშინელი დარტყმა ვიგრძენ, თვალში სინათლე დავკარგე და აღარაფერი მახსოვს.

გონს მოსულმა პირველი რაც დავინახე, ეს იყო აგურის ნამტვრევებით მოფენილი მიწა და ზედ დაგდებული ბრტყვილა ოთხკუთხედი. გამიკვირდა, რომ მიწაზე ვიწექი, შევინძერი, თავი თითქოს დამმძიმებოდა და კისერი მტკივოდა. ხელებზე დაყრდნობა მოვიდნო და მოულოდნელობისგან ოფლმა დამასხა... ხელფები შეკრული მაქვს!.. სირცხვილით გავრინდდი. ცოტა ხნის მერე გაჭირვებით გადავტრიალდი გულამა. ცაზე განთიადი იწყებოდა. ბაღში იდგა სიჩუმე, ხეივნებში კაცი არ ქაქანებდა და სოჭის ტოტებზე ბელურები ერთმანეთს ეჩურჩულებოდნენ ჩემზე.

გამახსენდა ჯიქივით ლამაზი, მწვანე კაბიანი ქალი... რაშია საქმე? გამძარცვეს? თავი საშინლად მტკივოდა. წამოვიწიე და დავიყვირე, იქნებ მოსულიყო ვინმე. თვითონვე შემრცხვა ჩემი ძახილის და ვაჟკაცმა სიმწრით დავიკენსე...

წითელო მეთაურო!.. ხელფებ შეკრული გდიხარ კუნძივით, შენი ნიშანი ცხვირწინ ძევს, მტვერში ამოსვრილი...

ხეივნის ბოლოში ბებერი მებაღე გამოჩნდა, ფეხებს მოაჩლატუნებდა და თან ცოცხს მოათრევდა. ჩემს დანახვაზე თავი გაიქნია და უფრო ჩქარა წამოფხოკილდა.

ვაი სირცხვილო!.. ვაი სირცხვილო!.. წითელი მეთაური ქალაქის ბაღში ჯიბგირებისგან შეკოქილი.

ლურჯ წინაფრიანი მოხუცი დაიხარა და სომხური ბუტბუტით ხელები გამიხსნა. მე წამოვჯექი, კეფაზე სისხლიანი კოპი მეტყობოდა, ტანსაცმელი გავისინჯე, შარვალებალათი და ჩექმები არ გაუხდიათ, ქუდი იქვე ეგდო, ფეხით გათელილი და მტვერში ამოვანგლდი. წელზე ხელი შემოვისვი, წამოვიჭერ, საკუთარი ქამრით შეკოქილ ფეხებზე ველარ დავმაგრდი, რეტდასხმულივით დავასკდი მიწას და თითებს ჭამა დავუწყე... რევოლვერი აღარ იყო...

ამხანაგო პოლიტბელო! მე, წითელი არმიის სანაპირო რაზმის ოცმეთაური თენგიზ მარდიძე, ჯარკანდიდატი, დაშკრელი და პირველი კლასის მსროლელი, პროსტიტუტისაგან შეტყუებული, ჯიბგირების შიერ გაბაწრული და იარაღაყრილი ვეგდე ქალაქის ბაღში და თავს ბებერი მებაღე მადგა... და მე ვიტყვო, ამხანაგო პოლიტბელო... ჩემს სიცოცხლეში პირველად ვიტყვო მას შემდეგ, რაც არმიას ვიყავ და მანამდე ხომ არც მიცოცხლია ნამდვილად.

მე შევარცხვინე წითელი ყაზარმა, რომელმაც კაცად გამომიყვანა. მე შევარცხვინე წითელი მეთაურის გმირული, საპატიო სახელი, მე თენგიზ მარდიძემ, იარაღაყრილი რომ ვეგდე აგურის ნამტვრევებით მოყრილ ბილიკზე და თავს ბებერი მებაღე მადგა.

ჩემი ოთხკუთხედები აეგლიჯათ და მტვერში ეყარა.

რალაზე მოვედი გონს, თუ ასეთ უბედურებას დავინახავდი...

რა გაუჭირდათ იმ ცოდვისშვილებს ჩემივე ტყვიით აქვე მოვეკალი, რატომ დაეხარათ დანით ყელის გამოჭრა შებორკილი კაცისათვის...

სოკზე შემომსხდარი ბელურები ისევ ჩურჩულებდნენ ჩემზე, მოხუცი ჩიფჩიფებდა გაუგებრათ.

ჯავრისგან მიწას ვეკვროდი, ვფორთხავდი, მტვერით სახე მეცებოდა, სახელოებს კბილით ვიგლეჯდი და სიმწრით ვკენესოდი.

ვერ ვუძლებდი იმ აზრს, რომ ეს ამბავი მართლადამატყდა თავზე...

მებაღემ ფეხებიც გამინთავისუფლა, გიჟივით წამოვხტი, ცალიერ ქუჩებში მეფხოვის ს ზვენა-ადევნებული გავიქეცი, ჩემს ბინაზე მოვარდი და ულონოლ დავეცი ამ სკამზე.

მას შემდეგ ვზივარ და ვფიქრობ.

აი, მე ხვალ უნდა გამოვცხადდე თქვენთან.

გახსოვთ, ამხანაგო პოლიტბიურო, მე რომ ხალამოლებულმა გაქაფებული ცხენი შემოვავდე შტაბის ეზოში და მოგახსენეთ, რომ ბანდა მოდიოდა? ე, იყო ყველაზე ძვირფასი წუთები ჩემს სიცოცხლეში. დაუკრა ვერცხლის ხმებით საყვირმა. ეზოში გამოფინენ არმიელები. ცხენები ქიხვინებდნენ და ღელავდნენ, გამოარახრახეს ტუჩმოკვნილი ტყვიამფრქვევი. გაისმა მეთაურის ბრძანება, რაზმი მზად იყო და მტრის შესახვედრათ დავიძარით.

მე თქვენს გვერდზე მოვაქენებდი ცხენს და დაწვრილებით გიყვებოდიო, როგორ შევიტყვე ბანდის მოახლოება. შემდეგ, მხედრები შარში გაიშალენ, წინა რაზმეული მტერს შეეჯახა, ტყვიამფრქვევა დაიწყო დღუღღუგი, ჩვენ ხმლები ვაეღვეთ და გაქცეულ ბანდიტებს დავედევნეთ.

იმდღეს მე მოგახსენეთ გამარჯვების შესახებ.

ხვალ მე უნდა წარმოგიდგეთ და მოგახსენოთ თქვენ და ამხანაგ რაზმის მეთაურს, რომ ჩაირცხული ვარ პირველ კლასის მსროლელად და რომ... პროსტიტუტკისა და ჯიბგირების მიერ იარაღაყრილი ვარ...

არა, ამხანაგო პოლიტბიურო, მე ხვალ პატაკით არ წარმოგიდგებით! ბევრი ვიფიქრე და გადავწყვიტე.

მანდ შემომეგებებიან ბიჭები, შეჯიბრზე გამარჯვებას მომილოცავენ, დამიწყებენ ქალაქის ამბების დამოკითხვას და მერე მეტყვიან: „ბიჭო, თენგიზ, ნაგანი რა უყავი?“ და რას ეუპასუხებ? არა, ამხანაგო პოლიტბიურო, მე გერავინ მათქმევინებს ჩემი ენით, რომ იარაღი ამყარეს. ჩემი ენა ამას არ იტყვის.

შელახულია ჩემთვის ყველაზე უფრო საყვარელი რამ—წითელი მეომრის სახელი. მე კი, მხოლოდ წითელი მეომარი ვარ და მეტი არაფერი. ეს სახელი როცა მიგიღე, მაშინ გავხდი ადამიანიც და ადამიანთა შორის ყოველთვის ყველაზე უფრო საპატიოდ მიმაჩნდა ახალი ქვეყნის დამცველთა სახელი.

როდესაც ქუჩაში დადგომდი, წინ ამაყად ვიშვერდი მკერდს, რადგან ზედ წითელი ოთხკუთხედები მეკეთა. ეს იყო ნიშანი იმისა, რომ ჩემი სისხლით და გონებით ვიცავ უამრავ დაქაწრულ ხელებით ნაშენებ სახურავ დაუდგმელ სახლს.

ნიშანი იმისა, რომ ვიცავ ცადაღმართულ ქარხნების ვეებერთელა ნაგებობებს, თვალუწვდინელ მინდვრებზე დასახლებულ სოფლებს, პატარა, ფუნჯულა ბავშვების სიცოცხლეს, ფაქიზ გოგონების ნაშუს, რევოლუციის მგზნებარე სიტყვას და... ეს იყო... ყველაფერი ჩემთვის.

ახლა ის ოთხკუთხედები ქალაქის ბაღის ყრუხეივანში ყრია მიწაზე. მე გამბახეს იქ, იმ ბაღში — იარაღი წამართვეს.

მე, ვაჟკაცს, იარაღი წამართვეს და ცოცხალი დავრჩი. ლაჩარი! აი რა უნდა მითხრას სამხედრო-რევოლუციონურმა ტრიბუნალმა. ლაჩარი! შენ იარაღი განდევს და ის ჯიბგირეშმა წაგართვეს.

არა, რაკი წითელი მეთაური აღარა ვარ, აღარა ვარ ადამიანიც, დიად, მე უნდა გავიშვირო ჩემი მარჯვენა, რომელიც ასე ზუსტად აჯენდა ნიშანში ტყვიებს და ამ მარჯვენაზე უნდა დამაფუთხონ.

მაგრამ, ამხანაგო პოლიტბელო, ჩემ თავს ნებას ვაძლევ წითელი მეთაურის უკანასკნელი მოვალეობა შევასრულო.

მაგიდაზე ჯალდოთ მიღებული შაშხანა მიძევს. მისი ლულა პირდაპირ თელღებში მიცქერის. იმ შავი ხერელიდან გამოვარდება ხოლმე ტყვია.

მე ჯერ ახალგაზრდა ვარ.

მახსოვს, ერთხელ საზღვარზე კონტრაბანდისტებთან სროლა გვქონდა. მე პანტის ხეს ამოვფეთარე. კონტრაბანდისტები მაუზერებიდან ისროდნენ, შემოდგომა იყო, ტყვიები განუწყვეტლივ ეჯახებოდნენ ხის ტანს და მწიფე პანტისეტყვასავით მაცვივოდა თავზე. სიცილი დავიწყე, ძალიან მხიარული სანახაობა იყო — კონტრაბანდისტები მაუზერებს მიშენენ და მე ხილს შევექცევი. მაშინ ერთი წუთითაც არ მიფიქრია საკვილზე, რომელიც პანტას მიგზავნიდა. ახლა კი, სიკვდილი მაგიდაზე მიდევს და ვუცქერი. პირველი კლასის მსროლელის სახელწოდება უნდა გავამართლო.

მე ჯერ ახალგაზრდა ვარ. მე ერთადერთი და მყავს, ნაზია. ჩვენ ძალიან გვიყვარს ერთმანეთი. მას პატარა, ფუნჯულა ბიჭა ეზრდება, თეიმურაზი, ჯერ-ჯერობით მურაზს ვეძახით. მე მას მურაზი-ბემბურაზი დავარქვი და როდესაც დასთან მივალ ხოლმე, პატარა ბაჯბაჯით გამომეგებება და თავის მხრივ ბემბურაზ ძიას მეძახის. სათამაშო დამბაჩა ვუყიდე, ის ღიდის ანბით ინახავს და ყოველთვის ატოლებს ჩემ ნაგანს და თავის დამბაჩას. ეებს, პატარა დისწულო. მურაზ-ბემბურაზო, შენ უკეთესად მოუარე სათამაშო იარაღს, ვიდრე ბიძაშენმა შენისთანა ბატენების დასაცავად საზეიმო ფიცით მიცემულ რევოლვერს.

მე ჯერ ახალგაზრდა ვარ.

გუშინ... გუშინ მე სიყვარული მწყუროდა. რა ვქნა, ჯანღონე მაქვს, სისხლი მიდღღს. მე ხომ პირველად არ ვიცოდი, რომ ის ქალი გარყვნილი იყო. მე მასში ლამაზ გოგონას ვხედავდი, რომელთანაც გაცნობის საბაბი ვიშოვნე. ის რომ პატიოსანი ქალი ყოფილიყო, მე მივაცილებდი სახლამდე და დამშვიდებული გამოვბრუნდებოდი, ასე ხშირად ხდება, საკმარისია მოგეწონოს და პირ-

ველ შეხვედრაზე გამოსაუბრებით დაკმაყოფილდები. მაგრამ, რომელი ახალგაზრდა იტყოდა უარს იმ საშინელების, იმ ჯიქივით ლამაზ და ცბიერი ქალის აღერსზე? ბავშობა იქნება იმის ფიქრი, თითქოს შეიძლებოდეს ლამაზ ქალს ასეთ შემთხვევაში ხელი ჰკრა და მოიშორა. გამოუცდელი ამხანაგებმა გამრყენეს, თუმცა ამას ჰასაკიც მოითხოვდა ბუნებრივად და... იმ საღამოს მე... რაღაც უცნაურ გუნებაზე ვიყავი.

ჩემად მომეპარენ უკანიდან, თავში დამკრეს და გონებადაკარგულს რევოლვერი მომტაცეს, პირდაპირ მოსულიყვნენ და მაშინ ვნახავდით თენგიზ მარდიქე უკანასკნელ ტყვიას, თუ მას გამარჯვების მოტანა აღარ შეუძლია, შუბლში იკრავს.

მაგრამ ისინი ჩემად მომეპარენ ვნებით გატაცებულს და შუა ქალაქში გამბაწრეს.

არ გეგონოთ, რომ მე თავს ვიმართლებდე, არა. კაცი ამაზე მეტ სირცხვილს ველარ ნახავს. გათავებული საქმეა, მე არმიის ლაქა ვარ და ამას ჩემი თავმოყვარეობა ვერ აიტანს.

მე ჯერ ახალგაზრდა ვარ.

შაშხანა თვალწინ მიდევს. იარაღი ამყარეს, მაგრამ ეს კიდევ დამრჩა, რომ ვაეკაცისა და წითელი მეთაურის მოვალეობა შევასრულო.

მე მინდა, რომ სულ ვწერო და ვწერო. ვზივარ მაგიდასთან, ვფიქრობ, თოფის ლულას ვუტყევი და ვწერ. თან ვგრძნობ შეძრწუნებულს, რომ სარტყელი აღარ მარტყია, იარაღი აღარ მაქვს... ნამუსხანდელი ვარ.

თოფის ლულა ჩემად მიცქერის. მან ასე უტიფრად იცის ყურება, სანამ ისე არ დაიჭექებს, რომ მას შემდეგ ველარავერს გაიგონებ. დაიჭექებს და პატარა, გაგვარებულ ლითონს გესერის. თუმცა, ჯერ ლითონი მოგზავდება და მერე ხმას გაიგონებ. ასე მასწავლეს და მეც სხვებს ვასწავლიდი. პირველად იგრძნობ და მერე... რომ იგრძნობ მაშინ მიხვდები, თუ როდესაც გაიგონებ? მე ტყვიით დაჭრილი არასოდეს არ ვყოფილვარ, ბავშობის დროს დანით ხელი თუ გამიჭრია და ერთხელ ცული შემოვიკარი ფეხზე, თორემ ისე არ ვიცი, როგორია ქრილობისაგან ტკივილი. ჰო, გავარდნა. მერე? მერე ველარ დავინახე ამ თოფს, კონდაზე რომ ვერცხლის ფირფიტა აკრავს წარწერით: „საუკეთესო მაროლელ ოცმეთაურს თენგიზ მარდიქეს“. ვერც ამ კედლებს, ახმაურებულ ქუჩებს, თეთრებში ჩაცმულ მოსვირნე ქალვაჟთ. ორად გაყოფილ შავ თმას და ძალიან ნაცნობ თაფლისფერ თვალებს სარკეში. უღრუბლო ცას. სინათლეს. ვერაფერს გარშემო. ჩემი სმენა უკანასკნელად გაიგონებს თოფის პირდაპირ მკვანე შეძახილს და შემდეგ ველარ მოვისმენ კოცონთან წითელარმიელთა ტკბილ სიმღერებს. განთიადისას ვერ მოგვრავ ყურს ბრძკევილა საყვირის გადამდნარ ხმებს. ვერ გავიგონებ პატარა მურაზის ძახილს, დაიკო ნაზიას წყნარ საუბარს და ვერც იმ ტკბილ, შორეულ ხმას, რომელიც ჯერ არ მსმენია, ვერ გავიგონებ გულის სიღრმიდან ამოსულ საამურ ჩურჩულს ახალგაზრდა ქალისას, რომლის სახეც არა მაქვს წარმოდგენილი, ვერ გავიგონებ ნიავეთ მოტანილ ფოთლების შრიალივით ალერსით სავსე სიტყვებს: „მიყვარხარ, თენგიზ“... რატომღაც მგო-

ნია, რომ ეს ხმა საწყალ დედაჩემის ხმას ემგვანება, ის ბუნდოვანათ ჩამრჩა სმენაში.

ენა დამიდუმდება, ველარ ვიმღერებ ცხენზე მჯდომი ჩემ საყვარელ სიმღერას:

მკვრივად ნაწრთობო ტყვიავე,

ტყვიავე გაფიცებ სიყრმეს,

ჯავრს ნუ გაატან ნიავეს,

ხომ იცი, რაც რომ მიყვეს.

გატარებ გულით ტყვიავე.

მეალერსები თვალით,

სამაგიერო მიგაქვს,

მას ვერ მივსწვდები ხმალით.

მან შემირცხვინა მკლავი,

დასწვა ჩემი სოფელი.

ტყვიავე, ის მომიკალი,

ვისაც გზის პირას ველი.

ველარ შევსძახებ მკექარე ხმით რახმელუს. ჩემი თითები ველარ იგრძნობენ, ჩემი ტუჩები გაქვადებიან. ჰო, არ ვიცი რა იქნება. მე ჯერ ახალგაზრდა ვარ, მაგრამ ეს უკვე გადაწყვეტილი საქმეა.

რა გაუჭირდათ იმ ცოდვის შეილებს, ჩემივე ტყვიით იმ ბალშივე მოვეცალდი. რატომ დავხარათ დანით ყელის გამოჭრა შეკოჩილი კაციანათვის.

არაფრით არ შეიძლება ამ შეცდომის გამოსწორება. თავმოყვარეობა ვერ შეურიგდება იმ აზრს, რომ ასე სასტიკათ შეურაცხმყვეს.

ჰო, მე ვზივარ და ფეიქრობ.

მხოლოდ ერთი გზა დამრჩენია, გზა, რომელზედაც თოფის ლულა მიმითითებს და მე გავყვები ამ გზას, თუმცა ჯერ კიდევ ახალგაზრდა ვარ.

არ გეგონოთ, ამხანაგო პოლიტხელო, რომ მე ხელი მიკანკალეზდეს, როდესაც წერილს გწერთ.

არა. აი, მე დავამთავრებ მას, ქვევით ჩავიტან, კარებთან მიკრულ ფოსტის ყუთში ჩავადებ, შემდეგ ამოვბრუნდები, თოფში ვაზნა ჩადებულია, ჯილდოთ მიღებულ შაშხანას კონდახით იატაკზე დავდგამ, ლულას მკერდის მარცხენა ნაწილს მივუახლოვებ და ფეხის წვერით ჩახმახს გამოვჭკრავ.

დიალ, ეს ასე მოხდება. ნაგანი აღარა მაქვს, მაგრამ ისედაც მოვახერხებ ამ ამბავს.

გამოვჭკრავ და... მერე? მერე არ ვიცი... ქალაქი ილვიძებს და მეგზო-ვეების ცოცხებით იხმორება. ალბად დღესაც მშვიდი საღამო იქნება და კიდევ გამოვლენ სასიეროდ თეთრებში გამოწყობილი ქალ-ვაჟნი...

მაშ ასე, ამხანაგო პოლიტხელო, მე ხვალ თქვენთან ვერ გამოვცხადდები და როდესაც ბიჭები ჩემს ამბავს იკითხავენ, გადაეცით, რომ მე ისინი შევარცხვინე, მაგრამ სიცოცხლის ფასით ვეცადე შეცდომის გამოსწორებას.

წერილს იმიტომ გწერთ, ამხანაგო პოლიტხელო, რომ ბრძანების შეუსრულებლობის და ჩემი სამარცხვინო დაღუპვის ამბავი სხვა რამეს არ მიაწეროთ. მე ამას ჩავდივარ წითელი მეომრის შებღალული სახელის აღსადგენათ.

კომსალამით ოცმეთაური თენგიზ მარდიძე“.

ნერვიული ხელით წვრილად ნაწერი ფურცლები ბოლომდე ჩაეკითხე და მოუთმენლად გადახედე ჩემს თანამგზავრს, რომელმაც ეს ბარათი მაჩვენა.

— მოასწრო ამ განზრახვის შესრულება?..

პოლიტხელმა აეტოს რყევისგან მუხლებზე გადაჩოჩებული საველე ჩანთა გაისწორა და აუჩქარებლად მიპასუხა:

— თითქმის მოასწრო. ტყვია ერთი თითის დადებით ასცდა გულს და სავადმყოფოში მოარჩინეს.

ჩვენი ავტომობილი ტრიალ მინდორზე ჯარისკაცებივით მწყობრში ჩამდგარ თეთრ კარებს უახლოვდებოდა.

— მერე?— შევეკითხე მე— შეურიგდა თავის მდგომარეობას?..

— შეურიგდა, მაგრამ ძალიან დიდი შრომა დამჭირდა ამ საქმისთვის. როგორც იქნა დაეარწმუნე, რომ თვითმკვლელობა რევოლუციის წინაშე პასუხისმგებლობის აკილებას ნიშნავს და რომ ის კიდეც იქნება საჭირო არმიისათვის. იმ პალატაში, სადაც მარდიძე იყო მოთავსებული, ერთი პოლიტ-სამართველოს მუშაკი, ძველი ბოლშევიკი იწვა, ის ცალკე შეუჩნდა, მერე იქ ვილაც ახალგაზრდა ექიმი ქალი გაიცნო და ხომ იცით, ყველაფერმა ამან იმოქმედა...

— სად არის ახლა? ისევ არმიაშია?..

— დიალ, არმიაშია, სანაპირო რაზმში მუშაობს. რასაკვირველია, პასუხი მოსთხოვეს ამ უბედური შემთხვევისთვის და დისციპლინალური სასჯელიც მოიხადა, მაგრამ ამან არ შეუშალა ხელი, რომ ისევ ძველებურად ენტუზიასტი მეთაური დარჩენილიყო. — პოლიტხელმა გაიღიმა, — ესაა მხოლოდ, რომ მეტი სიფრთხილე შეიძინა და მკერდზე პატარა ნატყვიარი ამჩნევია...

პოლიტხელს აზრი აღარ დაუმთავრებია და კარვებისკენ გადიქნია თავი:

— აი, ჩვენ უკვე მივედით ბანაკში. სანამ თქვენ ამ წერილს კითხულობდით, მე ჩემი მოხსენების კონსპექტი გადავათვალიერე.

ფურცლები გამომართვა და საველე ჩანთაში შეინახა. მე ვსთხოვე ნება დაერთო ბარათი გადამეწერა.

— ინებეთ, — მითხრა მან, — შეიძლება რაიმედ გამოგადგეთ ეს ამბავი.

ს უ რ ა მ ი*)

თავი მეორე

I

უღელტეხილიდან დაბრუნებული გალინა, პირდაპირ თავის ბინაზე მივიდა. მას მესამე წელიწადია ერთი ოთახი ეკავა იოსებ ბაბუციძის სახლში, რომელიც ხაშურის დასავლეთ გარეუბანში იყო წამოჭიმული. რვათვალნიან ქვით, კირით და აგურით ნაშენები, თუთიის თეთრ ფურცლებით გადახურული სახლი, შეხიზნულ გალინასაც იტევდა.

იოსები ფანჩატურში იჯდა და წიგნს კითხულობდა, ქალის დანახვაზე მიხედა ყველაფერს, ამიტომ გამარჯობაც არ უთქვამს, პირდაპირ შეაგება:

— რა ქენი?— შემდეგ წამოდგა და მდგმურს თავის კაბინეტისაკენ წაუძღვა.

— სისულელეა!!..— უპასუხა გალინამ, როდესაც კიბეზე ამოდიოდნენ— მე მაშინვე ვიცოდი არაფერი გამოვიდოდა.

— მეც ვიცოდი!..— წარმოსთქვა იოსებმა და ოთახის კარები მიიხურა, შემდეგ დაგვიანებით დაუშატა.

— ხომ გინახავს გლახა, რომელსაც გამარჯობასაც არ ეტყვიან, შემდეგ ამ გლახას კაცად ჩააგდებენ და სამასხროთ წააქეზებენ, აბა გაიქეციო, ისიც გულმოდგინედ გარბის, ვერაფერი შეაჩერებს მაშინ მას, მზადაა ლობეს შეასკდეს ან თბრილში ჩაიჩხოს. ასეა, დანიშნეს ექსპედიციის უფროსად და წახალისებულს თავბრუ დაესხა, კინაღამ გადაიროია...

— ხა-ხა... ის ექსპედიციის უფროსად, ჩვენ კი მის ინჟენერებად და თანაშემწეებად, Подумаешь, ბესარიონ ლობჟანიძე, კომუნისტი...

მიუხედავად ამ დაცივნით გამოთქმული სიტყვებისა, გალინას მაინც შეეხარბა ლობჟანიძის ასეთი მდგომარეობა.

იოსებ ბაბუციძისთან ცხოვრობდა ბიძამისი, ზებო ბაბუციძე, რომელსაც დღემდე ყველანი ზებო იწოდებდნენ უძახოდნენ. ეს სახელი ჯერ კიდევ იმ დროიდან შერჩა, როდესაც ხაშურის აღმოსავლეთით, სოფელ გომში, სპირტის ქარხანა ჰქონდა, ხოლო ტფილისში ლვინის სარდაფი.

ზებო ამ დღეს თავის საძინებელ ოთახში, ლოგინზე იჯდა და ძველს მო-დაზე შეკერილს მაუდის შარვალს იცვამდა, მუხლებთან და საჯდომთან გულმოდგინეთ ამოკერებულს.

გალინას ხმა რომ გაიგონა, საჩქაროდ სამუშაო კაბინეტში შემობაჯბაჯდა:
— გამარჯობა, ბიძია გალინა...—და ხელიც ჩამოართვა.

— მამაჩემო...—(ასე ეძახდა იოსები ბიძას.)—საუზმეზე ღუნიაშა გააგ-
ზავნე?

— კი, რამდენი ხანია...

ზებომ კარგად გაიგო, ეს უადგილო შეკითხვა რისი ნიშანიც იყო. მას
ორიოდ მისაპატიჟებელი სიტყვის თქმაც არ დააცადეს. ალბათ იოსები ეუბ-
ნებოდა:—„აქ ზედმეტი ხარ, შენი საქმე აკეთეო“ და ზებოც ოთახიდან საჩქა-
როდ გამობრუნდა.

ღუნიაშამ საუზმე მოიტანა. გალინას დანახვაზე უხეშად გაიცინა და შემ-
დეგ თავიანთი ღრუბლი კაბინეტშივე გააწყო სუფრა.

ახლა იოსებმა კარები გასაღებით ფრთხილად ჩაკეტა და შემდეგ გალინას
გვერდით მიუჯდა. საუზმეს შეექცეოდნენ:

— იცი რა?—თქვა იოსებმა და სათვალეები მოიხსნა. თუ კი ეს გადაწყვე-
ტილია, რომ ლობჯანიძემ უნდა გაიმარჯვოს, ეგ უკვე აღარაა კარგი ამბავი!—და
იოსებმა მსხვილი ლუკმა დაღეჭა და გადაყლაბა.

— აჰა!..— მიუგო გალინამ, რომელსაც ბევრჯერ გაეგონა ეგ სიტყვები და
ამიტომ სათქმელი აღარაფერი ჰქონდა.

ამის შემდეგ ისევ კარგა ხანს ორივენი მადიანად შეექცეოდნენ. იოსებ
ბაბუციძემ საუკეთესო ხარისხის ბურვაკის ხორცი დაჭრა და მოზრდილი ნა-
წილი გალინას მიაწოდა:

— თუმცა ზაფხულია, მაინც საუკეთესოა... ფერკელს ფლაიშ!

— გმადლობთ, ძალიან სასიამოვნოა... დანკე შონ!

— ამიტომ ლობჯანიძესთან ახლა ფრთხილად უნდა ვიყოთ. ცალკე დარგის
სამუშაოთა უფროსებად მაინც უნდა მოვეწყოთ... Прораб устрои. ხა-ხა-ხა...

— აჰა...—დაუდასტურა გალინამ.

— და შემდეგ...—აქ იოსებმა გალინას, ტუჩები ყურთან სულ ახლოს მო-
უტანა და საჩვენებელი თითით რამოდენიმეჯერ შემოხაზა წრე...

— აჰა...—შეყოყმანდა გალინა.

ისევ მადიანად შეექცეოდნენ საუზმეს და შემდეგ იოსებმა გალინას წელზე
ორივე ხელი სათუთად მოაგლო.

* * *

იოსები და გალინა ერთმანეთს იცნობდნენ ოდესის უნივერსიტეტიდან. ერთს
დროს განთქმულმა მრეწველმა ზებო ინიჩმა იოსებს ნამდვილი მამობა გაუწია.
გიმნაზიაში გაზარდა. ოდესის უნივერსიტეტი დაამთავრებინა, სამშობლოში და-
ბრუნებისას სუფრა, პურმარილი და სიტყვა დააგება.

გალინაც ვერცხლის წყალივით დაუდგრომელი იყო მაშინ, იოსებმა ოდესის
უნივერსიტეტის დერეფანში წყნარად რომ გაატარა. გალინა ფოთის ნავთსა-
დგურის ღარიბი მედუქნის შვილი იყო. გაიზარდა ისე, რომ მისთვის პერანგი
სამჯერაც არავის შეუყვარია. ფეხშიშველი, თავშიშველი. ჩითის კაბაში მისი

ტანის მშვენიერი აღნაგობა მაინც მოსჩანდა... და ამ აღნაგობისათვის, შემთხვევით გემს ჩამოყოლილმა ოდესელმა ვაჟარმა შეირთო. გაჭირვებაში გაზრდილს შედარებით უკეთესი ცხოვრება მოუხდა. ამიტომ ფოთიკ გადავიწყდა და დედამაც, რომელნიც 1918 წელს გავრცელებულ „ისპანკის“ ეპიდემიის დროს დაიხოცნენ, სამაგიეროდ შეიძინა ქმარი, ხანში შესული მრეწველი, ბავშობის დაუდგრომელი ოცნება—გიმნაზია, ოდესის უნივერსიტეტი და ქმრიან ქალებისათვის აკრძალული, ახალგაზრდა მეგობარი, სტუდენტი იოსებ ბაბუციძე.

შემდეგ ზებოს გომში სპირტის ქარხნები და ტუილისში სარდაფი რომ ჩამოართვეს და ასე გალოკილი დასტოვეს, გალინაც გაღარიბდა, ძალიან გაღარიბდა. მისი ქმარიც უკვე აღარ იყო ვაჟარი... დუქნები და სახლები დაეკარგა.

ამ დროს გალინამ მიიღო იოსების წერილი იმის შესახებ, რომ თუ გალინას უნდა ცხოვრება პატიოსან ხალხში, იოსებთან უნდა ჩამოვიდეს.

და გალინაც ჩავიდა ბაბუციძესთან, საქმე გამოიწყო და მას შემდეგ მის სახლში როგორც მდგმურს, ერთი ოთახიკ უჟავია.

ახლა იოსებ ბაბუციძე როდესაც მის გვერდით ზის, ასე ახლოს და ასე მიჩვეულ ხელს წელზე ავლებს, გალინას რატომღაც აგონდება თავისი ქმარი, რომელიც ოდესაში დატოვა. იმანაც ასე ტკბილად და სათუთად იცოდა ხელის წაღება და თვალებში მზერა.

და იოსებ ბაბუციძემაც იცის, ამ ქალმა ოდესაში დასტოვა ქმარი, რომელიც შეღებილ წვერით მალულად ცხოვრობდა, ყოველ საღამოს თერებოდა, გამოლესილი შემდეგ შუალამით მოჰყავდათ შინ.

\ * *

ხაშურში, იოსებ ბაბუციძის ეზოდან მოშორებით, აღმოსავლეთის გარეუბანში, იდგა ბესარიონ ლობჯანიძის თეთრად შეღესილი ერთთავლიანი ქოხი, რომელიც ბაბუციძის ოდას არაფრით არ გავდა. სახლის შუა ჯალაგას, სახურავზე, ბუხრის მიღი იყო ამართული და ეს სტოვებდა ისეთ შთაბეჭდილებას, რომ იქ უეჭველად ადამიანები ცხოვრობდნენ.

სახლს შიგნიდან ფიცრის იატაკის მაგიერობას უწევდა გატკეპნილი მიწა, ხოლო ქერზე ჩამოწყობილი იყო ბესარიონის მამის მიერ უხეშად გათლილი კოჭები.

აქ დაიბადა და გაიზარდა ლობჯანიძე, მერე დედმამაც და ბიძაც აქ დაეხოცა. დარუ აქ მოიყვანა და ბავშვი აქ შეეძინა.

დარუმ მეორე დილას მიიხედმოიხედა და გადასწყვიტა ასეთი ოჯახი და სახლკარი არ ვარგოდა. ქმარს შეუჩნდა და სამთვალისანი, მაღალ ბოკონებზე შემდგარ საცხოვრებლის აშენების გეგმა შეუდგინა. ბესარიონი დათანხმდა, რომ ეს უეჭველად საქიროა, მით უფრო ცოლის მოყვანის მესამე დღეს, საშინელი ქარბუქი ამოვარდა, ქოხს ერთ მხარეზე შესუსტებული ყავრები მთლად ააგლიჯა. ეს იყო პირდაპირ ლოგინის თავზე და როდესაც ცოლქმარი წვებოდნენ შეჰყურებდნენ ვარსკვლავებს და დარუს ეგონა ეს ვარსკვლავები მათ ლოგინს უთვალთვალბდნენ. შემდეგ პირველ წვიმის დროს მოუხდათ ლოგინის აყრა, ეს დიდ შრომად დაჯდა, რადგან ლოგინის ოთხივე ფეხები წარმოადგენდა პალოებს, რაც ლობჯანიძის მამის მიერ მიწაში ღრმად იყო ჩასობილი.

ლობჯანიძემ არამცთუ შესძლო სამთვლიანი სახლის აშენება, ეს ქობიცი ვერ შეაკეთა და სახლში შიგნით მწყობრად სცემდა წვიმა და სწორედ ერთსა და იმავე ადგილზე ტალახი დგებოდა. ბესარიონმა ითხოვა გადაეყვანათ რკინის-გზელთა სახლებში, მაგრამ იქ ყველა ოთახები დაკავებული აღმოჩნდა, მაშინ ჯერ ლობჯანიძე შემანქანედ არ იყო... იმ ხანებში გამოცდები ჩააბარა და დარუმ იცოდა, აწი მათი ცხოვრება „ცოტა სხვანაირად“ წავიდოდა...

და მართლაც სხვანაირად წავიდა. ლობჯანიძე 1918 წელს დააპატიმრეს და გორის ციხეში გააგზავნეს, სადაც ორი წელიწადი იჯდა. მას ბრალდებოდა დეპოს „არევა“, „ხმის გავრცელება“, თითქმის უღელტეხილზე ორთქლმავლის წაყვანა „შეშით არ შეიძლება“ და ვითომც მუშები აუტანელ სიღარიბეში ცხოვრობდნენ.

დარუ ცრეპლით დასველებულ წერილებს სწერდა გორში. ბავშვს გაუმეორავდა ხელებს, შემდეგ ქალალზე დააქერიებდა და პაწია თითებს ალაბეჭდიებდა, ბესარიონს უგზავნიდა.

და მხოლოდ მაშინ, როდესაც ზემოს წაართვეს სპირტის ქარხნები და გალოკილი დასტოვეს, ბესარიონიც ციხიდან გამოვიდა და ასე: ერთ მეზობლის სახლში ისმოდა სიმღერა, ყიფინი, დარუს მოჭიხვინე კარკაცი და მეორე მეზობლის სახლში ფანჯრის დარაბებს ხურავდნენ.

ცოტა ხნის მერე ლობჯანიძემ დაიჭირა ურმები და მტკვრის ნაპირიდან რიყის ქვები და სილა მოზიდა.

დარუ თითისტარევით ტრიალებდა...

შემდეგ სურამიდან მოზიდეს კირი... ოსტატებმა სამთვლიანი სახლის საძირკველი ამოაშენეს... მერე ზედ ჯოშაკეზე დააწყვეს და კედლები ამართეს... და ამ დროს ლობჯანიძეს სასწავლებლად მოუხდა წასვლა.

დღესაც ქობის გვერდით დგას დაუმთავრებელი კედლები, რომელიც გადახურულია ისე, რომ წვიმამ არ გააფუქოს და ინჟენერი ლობჯანიძეც სიცილით კედლება:

— ჩემი სახლის კედლები და ჩემი ბებრის, დარუს, ოცნება კონსერვირებულია.

* * *

ახლა ბესარიონის ბიჭი, დოდო, უკვე დიდია. საქარხნო სკოლაში დადის და მამამისი კი ორი პატარა შემთხვევის გამო ახსოვს: ერთი ის, რომ ხელებს უშურავდნენ და მეორე, დოდოს უყვარდა თევზაობა, ბესარიონი ამას უშლიდა. ერთხელ, როდესაც მამა სკოლიდან საზაფხულოდ დაბრუნებულიყო და რაღაცას ხაზავდა, დოდომ დრო იხელთა და ანკესით მტკვარში სათევზაოდ გაპარვა დააპირა, მაგრამ გაჯავრებულმა ბესარიონმა ზედ ლობეზე გადაბტომის დროს დაიჭირა. ჯერ ძირს ჩამოიყვანა, შემდეგ იქვე კინკარი ფრთხილად მოგლიჯა და რბილები შეუბრალებლად დაუსუსხა. რამოდენიმეჯერ შეანჯღრია, მარჯვენა ყურზე ხელი მოავლო და ასე საბძლისაკენ წამოიყვანა. თან გახელებული ჯავრობდა:

— მე შენ გაჩვენებ, როგორ უნდა გაქცევა... მე შენ გაჩვენებ! — გააღო საბ-
ძლის კარები და შიგ კინწისტეხვით შეაგდო, შემდეგ გამოსასვლელი წნელით
ამოღობა.

— აი, ასე მოგიხდება შენ, იჯექი მანდ სალამოდე... ჰა, შე ღმერთაღლო...

მიაყარა კიდევ გინება, როგორც იქ შეზობელმა გლეხებმა იცოდნენ და მერე
წავიდა, დიდრონი მხრები რამოდენიმეჯერ შეათამაშა, აიღო რვეული და ხაზვა
გააგრძელა.

დოდო მოუჯდა საბძელის კედლებს და ჭუჭრუჭანიდან ცრემლით სველი
თვალები მიაპყრო დარუს, რომელიც ქვაბს ხეხავდა, დოდო ხმამაღლა ნაწყვეტ-
ნაწყვეტ ტიროდა, ამით ღედისათვის უნდა ეთქვა: — შეხე რა ღლეში ვარო! —
მაგრამ დარუს თითქოს ეს არ ესმოდა. წნელით ამოღობილ კარებს არ არღევდა...
ის იმდენად გაამაყებული იყო ბესარიონის სწავლით და ამიტომ იმდენად პა-
ტივისცემდა მას, რომ ქმრის ყოველი მოქმედება სამართლიანად და წესიერად
მიიჩნდა... ახლაც გალურსული ხეხდა ქვაბს და საბძლისაკენ ცალი თვალითაც
არ მოუხედავს.

* * *

ღღესაც დარუ ქვაბს ხეხავდა, ხოლო დოდოს მტკვრიდან ცოცხალით საესე
კალათა მოეტანა. დიდს, ტოტოჩინა თევზებისათვის ქანდრის ფოთლები გადა-
ეფარებინა. კალათა იდგა დაუმთავრებელ კედლების ჩრდილში და ოდნავ ინ-
ძრეოდა, ეს თევზები ფართქალობდნენ.

სალამოდებოდა, ჩამოიარა პირველმა სახალხო მატარებელმა და ცოტა
ხნის შემდეგ მჭედლიძე და ბესარიონი შემოვიდნენ ეზოში. დარუმ გაუხეხავი
ქვაბი იქვე დასტოვა და მოსულებს მიეგება. დოდოს რატომღაც შერცხვა, კმ-
დელს მიეფარა და შემდეგ თავჩაქინდრული, დარცხენილი, სირბილით ახლად-
მოსულებისკენ გაიქცა. მჭედლიძეს ხელი ჩამოართვა და მამამის კალთაში ჩაუ-
გორდა:

— გამარჯობა, რაღა ხარ, ვირო!.. დარუ საქმეები როგორაა?.. — იკითხა
ოჯახის უფროსმა.

— რა ბიჭი გყავს, რა ბიჭი, ბესარიონ!.. ოქრო კაცი იქნება, ოქრო. ეს სულ
დაანგრევს უღელტეხილს, მოხვეტავს!..

დოდო არც ასე პატარა იყო მჭედლიძის ეს მოფერება შეემშვენებია
და ამიტომ ყურებამდე გაწითლდა.

— არც შენ ყოფილხარ აშენებული, ჩემი არ იყოს! — უთხრა მჭედლიძემ
ლობჯანიძეს — მეც ამ ფორმაზე მაქვს ჩემი საცხოვრებელი სახლის შენება მიტო-
ვებული, ახლა დახურავ, ხომ?..

მჭედლიძემ იტყუა, მას ქვეყანაზე, კაცმა რომ თქვას, სახლი სულ არ ჰქონდა.

— ჰო, კი, დახურავ!.. — მიუგო ბესარიონმა.

დარუ ჩაერია საუბარში და მჭედლიძეს გამომწვევ ტონით შესჩივლა:

— ვინ იცის დახურავს? ეს სულ სხვა რამეზე ფიქრობს, ბატონო, ოჯახი
დაივიწყა... მაგრამ არა უშავს!..

— ბესარიონ, შორი გზა მაქვს სასვლელი... — თქვა მჭედლიძემ და მზეს
შეხედა.

— ჰო, წავიდეთ!..

ბესარიონმა რაღაც ჩასჩურჩულა დარუს... ცოლი შევიდა სახლში და ცოტა ხნის მერე გამოიტანა ძველმანები: სტუდენტობის დროინდელი ბესარიონის ტყავის გახუნებული პალტო, ქალის ცალცალი ფეხსაცმელი, მარჯვენა ფეხის კალოში, გაწვირიანებული ქუდი და ძველი ქამარი. მინდორზე დააღაგა, მკედლიძე დარცხენილი უყურებდა, შემდეგ ბესარიონმა გაამხნევა:

— შეახვие კაცო, არა უშავს რა!..

— მადლობელი ვარ, მე ამდენი რამე არ მითხოვნია... მე მარტო ქალის ფეხსაცმელი გითხარი!

— არა უშავს, ეგენიც წაიღე!..

მკედლიძემ შეახვია, შემდეგ წყალი დალია...

რა თავისუფლად გრძნობს თავს ის აქ. თითქოს თავის ოჯახში იყოს. ორსამჯერ შევიდა კადევაც ქაზში, შემდეგ დოღოს ნანადირევი გასინჯა.

ბესარიონი ბიჭს ჭინჭრით დასუსხლას შეჰპირდა.

* * *

სურამიდან დაბრუნებული ექსპედიცია ესტუმრა ინჟენერ იოსებ ბაბუციძეს. ბესარიონმა ჯიქურ შემოაღო სამუშაო ოთახის კარები ისე, რომ მასპინძლისათვის ნებართვა არც უთხოვია. მას ალექსიცი მოჰყვა, რომელიც მძიმე ნაბიჯით გამოჩნდა კარებში.

— მობრძანდით, ბატონებო! დიდად სასიამოვნოა... აა, ბატონო ბესარიონ, თქვენ აფრიკის ჯუნგლებში მოხეტიალე, ნამდვილ ევროპელებს გეცხარო, მაინცდამაინც ამოიჩემეთ ულელტეხილი, არა?

ბაბუციძე ადგილიდან წამოდგა და სათვალეები მოიხსნა:

— დაბრძანდით, ბატონებო, დუნიაშა სკამები!..

— ამას უყურეთ!..

თავის ოთახიდან დაუყოვნებლივ შემოვარდა გალინა. კისკისობდა და ისე გნაწყლიანობდა, თითქოს ლობჯანიძე ერთი წელი მაინც არ ენახოს, შემდეგ სახლის პატრონსაც გაეხუმრა:

— ხედავთ, იოსები ნამდვილი აკადემიკოსია. სწავლული, პატივცემული, სკელტანიანი წიგნებით და სათვალეებით. დაანებეთ თავი ამეებს, თორემ ჩქარა მოტყდებით, იოსებ, გათეთრდებით, აი ასე მოგივათ თქვენ.

დუნიაშამ სკამები შემოიტანა, ბიძია ზებოც შემოვიდა და სტუმრებს სათითაოდ ხელი ჩამოართვა:

— დაბრძანდით, ბატონებო! დიდად სასიამოვნოა!

ცოტა ხნის შემდეგ ყველანი დამშვიდებით ისხდნენ, ხოლო ბაბუციძე გადაჭარბებით ენაწყლიანობდა:

— ღოუბლიან ცაზე, ბატონებო, მეტეორები არ ჩანან, მაგრამ ეს კანონი ყველა ჯურის ძველ კანონებთან ერთად დაირღვა. ამდენ მოწყენილობაში, ასე ვთქვათ, მთელი ბრიგადა გამოჩნდა... ხე-ხე-ხე.

გალინას ნაძალადეგ სიცილისაგან სული ეხუთება, ბიძია ზებოს მკლავს ეხება და ნაწყვეტნაწყვეტ ლაპარაკობს, თითქოს ამით სურდეს სტუმრებს დაუმტკიცოს, რომ ის იოსებ ბაბუციძის მარტო მდგმურია და სხვა არაფერი:

— ცხადია, მოწყენილი იქნება საცოლეს ამდენი მოლოდინით, მაგრამ რას ზხამ? ის საცოლე ვილაყაა, ამას ანგარიშს არ უწევს, ხე-ხე-ხე და კაცის მდგომარეობაში არ შედის... ხე-ხე-ხე!

სახლის პატრონმაც გაიცინა და გალინა მსუბუქად დატუქსა:

— შეხედეთ მაგ ქალბატონს როგორ მოგვეჩვია! ციც, ჩაიმალე სადმე ყუთში, ქალებმა მაშინ ილაპარაკეთ ასე, მამაკაცები ერთი კილომეტრით შორს რომ მოიგულოთ. შეხედეთ მაგ ქალბატონს, ჩემს გაწითლებასაც კი ბედავს.

მკედლიძე შეჰყურებდა ამ ადამიანებს, რომლებთანაც გუშინ კლდეებზე იყო ჩამოკიდული და დღეს ისინი რალაცნაირად შორეულნი ეჩვენებოდა, მოუთმენლობისაგან ლოყებზე მომეტებული სისხლი შემოჰპარვოდა და გადაქარბებული სიწითლე გადაჰკრავდა. ყოველ წუთს ლობჯანიძეს თვალეში შეჰყურებდა და ამით თავის უხერხულ მდგომარეობას ამჟღავნებდა. შემდეგ მივიდა და ფერდში მჯიღი ჩაჰკრა.

— მოიცადე!—უთხრა შეგვიანებით ლობჯანიძემ, მკედლიძემ კისერი წაიგრძელა და ისე ჩასჩურჩულა:—როგორ მოვიცადო?—იოსებ ბაბუციძეს გაეცინა და ნაცრისფერი ბოლი ბაგეებიდან უწესრიგოთ გამოეპარა:

— ერქარება?—შეეკითხა იოსები ლობჯანიძეს.

— კი, ერქარება.

— რატომ? ვახშმად აქ იყოს, მაგასაც დიდი წვლილი უძევს ჩვენს მუშაობაში.

და თითქოს ამ სიტყვებით ამბობდა: „აი, მე, იოსებ ბაბუციძე როგორ ვიქცევი.“

ვახშმის გაგონებაზე მკედლიძე ადგილიდან წამოიჭრა და ახლა მითი უფრო აფორიაქდა, ყველას არწმუნებდა, რომ მას ვახშამი არ უნდა, მაძლარია, გზას უნდა გაუდგეს, თორემ დაუღამდება და ცუდი შარები. გზაზე მგლებიცაა...

იანგარიშეს, ფული კარგა ერგო. ახლა უტკველად ცალ ხარს იყიდოდა, ლობჯანიძეს ძალაუნებურად რალაც უცნაური ცრემლები მოადგა თვალზე:

— მიდიხარ, ბიჭო, ალექსი?!

მკედლიძე შეკრთა: თავი ჩაქინდრა და ლობჯანიძე არ მოტყუვდა, მკედლიძეც ცუდ მდგომარეობაში აღმოჩნდა:

— ჰო, მივდივარ, ეებს!..

და თავის თონის სიფართის ხელის მტევანში ლობჯანიძის ხუთივე თითი ჩაბლუჯა. ეს სქელკისერა მკედლიძე რალაცნაირად თითქოს დაპატარავდა და მოიხარა. მკედლიძე გრძნობდა მეტჯერ ვერასოდეს ნახავდა ბესარიონს, გალინას, იოსებს, და ვერც ნიველირს აათრევდა მწვერვალზე. ისინი კი, ამ წუთს, მკედლიძის წარმოდგენაში, საუკეთესო ადამიანები იყვნენ, ხოლო ნიველირი ძვირფას ტვირთს წარმოადგენდა.

— მოხვალ, მკედლიძე, ისევ მოხვალ? აკი სწავლამაც დაგაინტერესა!—ჩააჟინდა ლობჯანიძე.

— აბა რა ვიცი, მოვალ? ჯერ იქნება თქვენი სამუშაოები სულ არ დაიწყოს და!

იტყუა, ამ წუთს მჭედლიძეს გადაწყვეტილი ჰქონდა, აწი არასოდეს დაბრუნებულიყო სურამზე, მშენებლობა კი არა „წვიმა დაბლიდან ცისკენ რომ დაწყებულიყო“. უადგილოდ იცინოდა და ზედმეტად მოძრაობდა, შემდეგ მხრები რალაცნაირად აეზიდა მალა. გალინას და ბაბუციძესაც ჩამოართვა ხელი.

— ყოჩაღად იყავი მჭედლიძე, ყოჩაღად!..—გამხნევა იოსებმა, გალინამ ორიოდ საალერსო მზერაც ესროლა, გაეხუმრა და მჭედლიძე მოტრიალდა, კარები გააღო. ეზოში გამოაცილეს, წავიდა. დაადგა გზას და ისე ნელა მიაბიჯებდა, თითქოს ვერ ზიდა თავისი რვეალი პირისახე, უშველებელი კისერი, გულშეკრდი და მუცელი, მოკლე და მსხვილი, ძარღვიანი მკლავები და ფეხები. მოიხედა და იმდენი იყურა, სანამ გორახს წაეფორხილა. ხელი დაუქნის... მიეფარა საქონლის ბაზრის ლობეს, სადაც ხარებს ყიდიდნენ, ისე რომ მალა აწეული მხრები არ ჩამოუშვია, არც უკან მოქცეული პირისახე გაუმართავს, უკანასკნელად შედგა და თავისი მარჯვენა მკლავი რამდენჯერმე შეატრიალა... ხმა ამოუღებლივ დაბრუნდნენ ოთახში...

გალინა მთუახლოვდა ბაბუციძის სკამს, კიდეურზე მოსქიდა ხელი, მერე ნელი-ნელ გამაშიანი ფეხები როიალისაკენ წააბოტა, კლავიშები მოსინჯა, სკამი მოითრია, დაჯდა და ოთახი სიმღერით გაავსო:

Смело мы в бой пойдем

За власть советов.

ბაბუციძე თვალს რალაცნაირად ჭუტავდა და ისე უსმენდა, შორიდან ურცხვად აშტერდებოდა გალინას მზით გაწითლებულ კისერს, ქოჩორა თმას და მხარზე დაყოლებულ საკინძებს, შემდეგ წამოდგა და სიმღერით წავიდა როიალისაკენ:

Смело мы в бой пой...дем...

ლილინებდა თავის დახვეწილი და სწორი ბანით, ხოლო ცალი თვალით ლობჯანიძეს უყურებდა, თითქოს ამბობდა: „აი მე, იოსებ ბაბუციძე, რას ვმღეროვარ“. მივიდა და მთელი ტანის სიმძიმე ცალფეხზე გადაიტანა, ქალმა მოიხედა ისე, რომ თითები კლავიშებისათვის არ მოუშორებია.

— გალინა, აბა შოპენი აცვით ჯვარს!—მიმართა იოსებმა.

ქალმა ერთი საალერსოდ შემოხედა და შოპენის მელოდიას წვალემა დაუწყო, ბაბუციძემ ისევ ბანი ააქუხა.

ბესარიონმა დაკეცილი წიგნი მაგიდაზე მალლიდან დააგდო, შემდეგ როიალისაკენ რამოდენიმეჯერ ზედიზედ მოიხედა, მას მოაგონდა, რომ ახლა სახლში უცდიან, ის კი იგვიანებს.

— მაგათ თუ ასე იმღერეს, აქ დამილამდება!—ჩაილაპარაკა თავისთვის და შემდეგ ხმას აუწია:

— ამხანაგებო, დრო არის გადავიდეთ საქმეზე!—ბაბუციძემ სიმღერა შესწყვიტა და ხელები გაშალა:

— ოჰ, სუყოველთვის საქმეზე და ნახაზებზე, სუყოველთვის კამათი და დავა. ბატონებო, თქვენს თავს მიეცით საშუალება ცოტა ხანს ადამიანურად დაისვენოთ... დაივიწყოთ ეს გარემომცველი ცხოვრება... დუნიაშა, ქალაქში!!.

შემდეგ ვითომ აქ განსაკუთრებული არაფერი ყოფილიყოს, შემოტრიალდა, მიუახლოვდა გალინას და სიმღერა გააგრძელა.

— ა? რომლის შემდეგ გახდით თქვენ ასეთი? ალბად უკვე ეთანხმებით ჩემს პროექტს!..— გაიფიქრა ბესარიონმა და განუზომელი სიხარული იგრძნო. მოსამსახურე კალათით ხელში ქალაქისაკენ წავიდა. გალინამ ბესარიონს გადახედა და გაიოცა:

— საზოგადოებრივ საქმისათვის ასეთი გადაბიჯება ხომ მეშჩანობაა, ბესარიონ?

ბაბუციძემ პაპიროსს მოუკიდა, სიმღერა შესწყვიტა და ლობჯანიძეს მიუჯდა:

— ამბანაგო ბესარიონ, ერთი მითხარით, პარტიის წევრი თუ მეშჩანობაში შეამჩნიეს იმას რიცხავენ, ავინებენ? თუ უპარტიო შეამჩნიეს, ანათ წინააღმდეგ რა ზომებს ღებულობენ?

თვითონვე გაეცინა და ისევ ნაცრისფერი ბოლი ბაგეებიდან უწესრიგოდ გამოეპარა. მაშინ ლობჯანიძემ სრულიად უბრალოდ სთქვა:

— როგორაა საქმე? რაზე მუშაობდით, მაგიდაზე ნაწერები გაქვთ?

ბაბუციძე ერთბაშად დაწყნარდა და გაბედულებაც საოცრად შეემატა:

— რაზე? არის რა!..

— ალბათ თქვენ გიქირთ თქვათ, რომ ჩემს პროექტზე ხელს მოაწერთ, არა?

— მე ვმუშაობდი იმაზე, რომ საბჭოთა კავიკები დაიზოგოს!

— საინტერესოა.— წარმოსთქვა ლობჯანიძემ, რადგან ბაბუციძესაგან ასეთ პასუხს ის სრულებითაც არ მოელოდა.

— საინტერესოა! რა გზით ზოგავთ თქვენ საბჭოთა კავიკებს?..

— მე?.. მე ბესარიონ, განვაგრძე და გავამდიდრე შეხედულებანი იმის შესახებ, რომ...

— რომ უღელტეხილზე ელექტროფიკაცია არ გატარდეს არა?.. აი, თურმე რაზე გიმუშავებიათ თქვენ, მე კი არ ვიცოდი... მაგრამ ამ დავას ხომ ექვსი წლის ისტორია აქვს და ჩვენ სურამში წამოვედით იმისათვის, რომ თითქოს ეს საკითხი გადაწყდა და უკვე საქმე მოითხოვდა პროექტს.

— დიახ, არა ელექტროფიკაცია, არამედ მეორე ლიანდაგების გაყვანა... აი ჩემი მთელი შეხედულება. მე როგორც იცით თავიდან ამ აზრს არ ვადექი, მაგრამ ბოლოს და ბოლოს ამაში დავრწმუნდი და მეცნიერის სინიდიის მიკარნახებს ვთქვა, ამ ექვს წელიწადში, ისინი, ჩემი მოწინააღმდეგენი, მართლები იყვნენ... ახლა მე ჩემის მხრივ ცოტა რამეს კიდეც დავემატებ მათ სასარგებლოს...

გადმოალაგა სრულიად მოულოდნელად ბაბუციძემ თავისი აზრი, რომელიც წინასწარი მოფიქრებით მას თავისდრომდე უნდა დაემალა... და შემდეგ დაიწყო კამათი, წამოდგენ, გალინამ როიალს თავი გაანება, შლიდენ წიგნებს, ლობჯანიძე ნახაზებს აფორიაქებდა, ბაბუციძე ნაწერებს ქეჭავდა, პაპიროსის ნამწვავი, რომელსაც ნერვიულობისაგან ბოლო სანახევროდ მოკნეტილი ჰქონდა. დამქრალი ეგდო ლობჯანიძის ნახაზებში...

დუნიამა მოვიდა სავსე კალათით და ოთახი საქმლის სამო სუნით გაავსო,

ლობჯანიძემ მაშინ მოკრიბა თავისი ქაღალდები, ქუდი დაიხურა და წასასვლელად მოემზადა. სუყველანი ერთად მისცვივდნენ, თვითონ ზებო მკლავზე წაივლო ხელი და დაწყნარება სცადა:

— კამათი ზინახავს, მაგრამ ასე? კამათი კამათის ალაგას უნდა! ერთად გაზრდილნი მეზობლები ერთმანეთს სამტროდ იმღერებთ?!

მაგრამ ლობჯანიძემ რადგან ერთხელ წასვლა დააპირა, მერე მისი გაჩერება ველარავინ შესძლო, ბოდიში მოიხადა და წავიდა.

თავის სახლის კარები ფეხის კვრით შეაღო, შემოგვებულ ცოლშვილისათვის ყურადღება არ მიუქცევია, ქაღალდები მაგიდაზე დაყარა და ლოგინზე წამოწვა:

— გამომძლარა!— თქვა დარუმ და ხელები წელზე დაიწყო.

— გამომძლარა, ამიტომაც არ მოვიდა!— დაეთანხმა შვილიც.

სწორედ ამ დროს, მარტოდმარტო დარჩენილი იოსებ ბაბუციძეც ლოგინზე იწვა და იცინოდა, გულში კი ფიქრობდა:— დამაცადე, ბესარიონ, მე შენ მოგივლი!

შემდეგ წამოდგა და ბოლთის ცემა დაიწყო, ბოლოს ისევ რბილ სავარძელზე დაეცა და ამოიხვნეშა:

— დავილაღე!..

გარედ ლამის დღეილი იდგა და დეპოდან ქარს ორთქლმავლის ერთდროული ნაწყვეტი შეკივლემა მოჰქონდა.

— ამხანაგი ბესარიონი და კიდევ ამხანაგი ლენინი, რომელმაც ერთ დროს შექმნა „გოერლო“ და ელექტროფიკაციის გეგმა, ჰმ!..

გვიან ჩაქრა სინათლე და ლოგინზე ტანგაუხდელად მიძინებული იოსები ისე აფშვინდა, თითქოს ვინმე ყელზე ხელს უჭერდა და ახრჩობდა.

II

ხავერდ გადაკრულ რბილ სავარძელზე ადგილები დაიკავეს, უზარმაზარ ქაღზე ელექტრონის ლამფები, ერთმანეთს გვერდით მოჭუჭკულნი, თვალის მომპრელ სითეთრით ბრჭყვიალებენ.

ამიერ-კავკასიის რკინისგზის სამმართველოში ელექტროფიკაციის ბიუროს უფროსის კაბინეტი გაჩირაღდებულია.

თვითონ—ბიუროს უფროსი მაგიდასთან ზის და თითებით ივარცხნის შუაზე გაყოფილ ქაღარა წვერებს.

თავმჯდომარის ადგილი იოსებ ბაბუციძემ დაიკავა და ზარს გაჰკრა. სათვალეები შეისწორა. სქელტანიანი წიგნები მაშინაღუთად დახურა:

— დღეს ჩვენ მოვისმენთ ექსპედიციის მოხსენებას, სადაც მეც შევდიოდი, მაგრამ ჩემსა და ბრიგადის დანარჩენს წვერებს შორის აზრთა სხვადასხვაობამ იჩინა თავი, ამაზე ჩვენ ხანგრძლივი დავა გექონდა ხაშურში. მე მინდოდა საერთო შეხედულება გამომუშავებულიყო, მაგრამ ჩვენი მოსაზრებები აღმოჩნდნენ ერთმანეთის დიამეტრალურად საწინააღმდეგო. მე როგორც ძველს სპეციალისტს, მაქვს საკმაო საფუძველი და სინილისიც მიკარნახებს ამას, ახალგაზრდებს მივეუთითო შეცდომებზე, უპირველესად ყოვლისა, საბჭოთა კაპეიკების ინტერე-

სებისათვის. ყველაფერ ამის შესახებ მე ვილაპარაკებ შემდეგ, ახლა სიტყვას ვაძლევ ბესარიონ ლობჯანიძეს.

ბესარიონი წამოდგა. დაცარიელებული სკამი გვერდზე გადააჩოჩა... და ინჟინერ ბაბუციძემ ამ დარბაზში კიდევ ერთხელ მოისმინა რომ:

— ნავთი ბაქოდან ყოველდღე უფრო და უფრო მეტი მოდის და ოკეანის გემების გამოცარიელებული დოკები რიგში უცდიან გაძლომას, რეიდზე დგანან. პარტიას ახლა სჭირია მეტი ნავთი გადავიდეს საზღვრის იქით. წინააღმდეგ, ჩვენ ცხოვრებას 100 წლით უკან ჩამორჩენილნი, წინ წასულებს ვერ დავეწე-ვით, ჩვენ წინ უნდა გავიქცეთ და აი ამ გზაზე დგას სურამი. გზა მიემართება კლდეებში და უდიდესი მიხვეულები და დაქანებები აქვს. ორთქლმავლები აქ უმწეონი არიან, მატარებლები გაიქცევიან დაღმართებზე და უდიდესი სისწრა-ფის გამო სცილდებიან ლიანდაგს, იმსხვრევიან...

— უკაცრავათ ყმაწვილო!..— გააწყვეტია იოსებმა— მატარებლების დამ-სხვრევის შესახებ ეს ვიცით, ძველი ამბავია, თემაზე ილაპარაკეთ!..

— მე თემაზე ვლაპარაკობ!..— ისე აუწვია ხმას ლობჯანიძემ, რომ პოლიტსა-მმართველოს კონსტრუქტორებს და ინჟინერებს კოტჩენკოს და მიქაბერიძეს გა-ეცინათ.

და შემდეგ იოსებმა ისევ მოისმინა რომ:

1910 წელს პეტერბურგში დაარსდა სურამის ულელტეხილის ელექ-ტროფიკაციის შემსწავლელი ბიურო. ერთი წლის შემდეგ მოვიდა ექსპედიცია, შეადგინეს პროექტი, 1913 წელს გზათა სამინისტრომ გასცა ერთი მილიონი მანეთი სამუშაოების დაწყებისათვის, მაგრამ შემდეგ ყველაფერი ჩაჩუმდა და გათავდა. ელექტროფიკაცია ვერ განხორციელდა იმპერიის სხვა ბევრ ასეთ გეგმებთან ერთად.

— უკაცრავად, ამხანაგო, რომანოვების დინასტიის პოლიტიკის კრიტიკი-სათვის ჩვენ ბევრი ხანია მოვიტყუეთ და ეს საქმე დავამთავრეთ...

ბესარიონმა ამ რეპლიკაზე პასუხი არ გასცა.

— ჩვენი ქვეყანა წინ მიდის, არ შეიძლება სურამი ძველს მდგომარეობაში დარჩეს. შეერთებულ შტატებში ელექტროფიკირებულია 7.300 კილომეტრი, შვეიცარიაში 4.700 კილომეტრი, შემდეგ მიდის კუბა, ნორვეგია, მაროკო, წარ-მოიღვინეთ სამხრეთი აფრიკაც კი და ბოლოს საბჭოთა კავშირი, რომელსაც ელექტრომავალი ჯერ არ უნახავს... ამავე დროს ჩვენი ქვეყანა უდიდესი და უფარ-თოვსია, ელექტრომავალი ულელტეხილზე გაზრდის ტვირთიძევას სამჯერ, აღ-მოიუხვრება მატარებლების გაქცევის შემთხვევები, რადგან ელექტრომავალს შეუძლია ძლიერი ელექტრო-დამუხრუჭება... ახლა ეს დამუხრუჭება მეორე მხრივაც საოცარ შედეგს გვაძლევს... ელექტრო-დამუხრუჭების, ან ეგრედწოდე-ბულ რეკუპერაციის გზით, ჩვენ მატარებელი დაღმართზე აქეთ გვაძლევს ელექ-ტროდენს, რომელიც შეიძლება მოხმარდეს აღმართზე მომავალ მატარებელს... ამრიგად, მატარებლები დაღმართზე და აღმართზე ერთი მეორის დახმარებით მოძრაობენ, ისე რომ ჩვენი კაპიკის საღირალიც არაფერი იხარჯება...

— ელექტრომავალის თვისებებზე აქ დამსწრეებმა შენზე ნაკლებად არ იცი-ან!— წამოიძახა ბაბუციძემ და ზარს ხელმეორედ გაჰკრა...

— კი, მაგათ იციან, მაგრამ პირადად თქვენ დღემდე ვერ გაგიგიათ. ამიტომ დამჭირდა მე ამათი მოგონება...

დარბაზში სავარძლები გადაჩოჩდა, ელექტროფიკაციის ბიუროს უფროსი ისევ შუაზე გაყოფილ წვერებს ივარცხნიდა...

— გარდა ამისა, ელექტრომაგვალს შეუძლია ღონიერი საჭაერო დამუხრუჭება. ორთქლმავალი აგროვებს ჰაერს 3 ატმოსფერის წნევამდე, ელექტრომაგვალი 9 ატმოსფერამდე. ელექტრომაგვალი მოგვცემს საწვავი მასალის ხარჯვის აღმოფხვრას, რადგან ის იმუშავებს თეთრი ნახშირით. ერთი ელექტრომაგვალი თავის ძალით უდრის სამს ორთქლმავალს. შვეიცარიაში ელექტრომაგვლები აღმართზე ანვითარებენ 40 კილომეტრს, სურამზე ორთქლმავლები ოთხჯერ უფრო ნელა მოდიან. მცირდება საექსპლუატაციო ხარჯები. უქმდება სადგურებზე წყალსადენის მოწყობილობა, საწვავი მასალის რეზერვუარები და მოსაბრუნებელი დეპოები. სურამის ელექტროფიკაციით გზას თვითნებულ წელიწადში მიეცემა 60 მილიონი მანეთის ეკონომიას ოქროთი. გზა გამოდის მოწინავე ფრონტზე... და ყველაფერი ეს ესაჭიროება ქვეყანას იმისათვის, რომ ჩვენ გავუწყოთ არა მარტო სამხრეთ აფრიკას და მაროკოს, არამედ „განათლებულ“ ამერიკასაც.

გალინა იჯდა ელექტროფიკაციის ბიუროს უფროსის გვერდით, ხოლო კედელზე მის თავის ზემოთ დიდი კედლის საათი კაკუნობდა... ამიტომ გალინა იმდენად ბესარიონს არ უსმენდა, რამდენად საათს. მას რატომღაც აგონდებოდა: ხაშური, სურამის მთები, კარავი, მკედლიძე და აღმართებზე ხეტიალი. გრაფინიდან წყალი კიქაში გადაასხა და შესვა. მერე კვლავ საათის კაკუნს დაუუგდო ყური. და ასე წუთის გრძელმა ისარმა ორჯერ შემოხაზა წრე. ლობჯანიძემა ც თავისი მოსაწყენი შესავალი სიტყვა დაამთავრა და როგორც იქნა პროექტი ხელთ აიღო:

— ახლა შევუდგები პროექტის დაცვას... საბრძოლო ამოცანა არის ამ პროექტს უმოკლეს ვადაში შეესხას ხორცი....

— უკაცრავად, ამხანაგო!— გააწყვეტია ბაბუციძემ, როდესაც ბესარიონმა ნახაზების დაცვა დაიწყო:

— მე მგონია აქ პრინციპიალური საკითხია წამოყენებული და ჯერ ის უნდა გადაიჭრას. მე შეეჩერდები იმაზე, რაც ლობჯანიძეს რატომღაც მხედველობიდან გამორჩა, ჩემი არა ერთი წამოძახების მიუხედავად. ეს გახლავთ კაპიტალური დაბანდებები... აი, თვითონ ამერიკის შესახებ, რომელსაც პირველი ადგილი უკავია. კარგი დაპატიოსანი. მე მოვიყვან ასეთ ცნობას: დღემდე ამერიკას ელექტროწვეაზე გადაყვანილი ჰყავს რკინისგზების მარტო ერთი პროცენტი. ეს იმიტომ, რომ ელექტროწვეა იწვევს დიდს კაპიტალურ დაბანდებებს, აუარებელ ხარჯებს, ელექტროსადგურების გადატვირთვას, ამერიკელებიც კიკიანი ხალხნი არიან... მე უდელტეხილის ტოპოგრაფიის შესწავლამ დამარწმუნა, რომ ჩვენს პირობებში ამ მშენებლობის წამოწყება სიგიჟე იქნებოდა... არ არის მართალი რასაც ამტკიცებენ 60 მილიონი მანეთის ეკონომიაზე... და კაპიტალური დაბანდებები, ბატონო? სურამი დიდს კაპიტალურ დაბანდებებს მოითხოვს, ეს პროექტიდან და ხარჯთაღრიცხვიდანაც გამომჩნდება.

...და სანამ კიდევ ერთჯერ გააკეთებდა წრეს წუთის ისარი, ბაბუციძემ ყველაფერი დაასაბუთა:

— გავეყვანოთ, ბატონობო, მეორე ლიანდაგი. გადავისროლოთ ღონიერი აეროის ორთქლმავლები. აქედან გამომდინარე ნახაზების დაწვრილებით განხილვაც ზედმეტია. ექსპედიციამ უნდა გააგრძელოს მუშაობა მეორე ლიანდაგის პროექტის შესადგენად...

ელექტროფიკაციის ბიუროს თავმჯდომარე თანხმობის ნიშნად თავს უქნევდა და თითები წვერებში გარჩენოდა.

შემდეგ ილაპარაკა გალინამ და იოსებ ბაბუციძის სიტყვა ხელახლა განიმოხრა.

ლობჯანიძე უბის წიგნაკში გაფაციცებით იწერდა სიტყვებს, აღელვებისაგან ასოებს სასაცილოდ ამახინჯებდა და როდესაც სიტყვა მისცეს, გაიცინა:

— საიდან არის ეგ სიმღერა, კაპიტალური დაბანდების შესახებ, იქნებ გვენიშნოს! ამერიკაში ორთქლმავლების საწარმოს პატრონები ხელს უშლიან ელექტრომავალს და საკუთარ ჯიბეს იცავენ განადგურებისაგან. იქ შეუძლებელია შეთანხმება ელექტროსადგურების მფლობელებსა და რკინისგზის მეფეებს შორის. მრეწველი ერიდება დიდს ხარჯებს, რაც გინდა მალე არ უნდა იქნას ის ანაზღაურებული. განა ჩვენშიაც ასეთი პირობებია? როდის იყო ჩვენ ვუშინდებოდით დაბანდებებს? ავიღოთ დნეპრომშენი. შეეძლო კერძო კაცს წამოეწყო ეს? ამაზე დავა ხომ არ შეიძლება! გადავათვალიეროთ „გოერლო“. რა წერია იქ? იქ წერია რკინისგზების ელექტროფიკაციის შესახებაც... ამ სამეურნეო პროგრამას ხომ ლენინმა პარტიის მეორე პროგრამა უწოდა! ელექტროწევის წინააღმდეგ მომამბეზრებელი ლათაიები არა ერთხელ სმენიათ ამ დარბაზში, ამ რ წლის მანძილზე და რა საჭირო იყო მისი ხელმეორედ გადმოლაგება?

პოლიტსამმართველოს კონსტრუქტორებმა ხარხარი ასტეხეს და ამით თავიანთი განწყობილება გამოაჩვენეს.

სიტყვა მოითხოვეს საღმშენებლო და საგეგმო განყოფილებების მომუშავეებმა. შემდეგ ელექტროფიკაციის ბიუროს უფროსმა ილაპარაკა. გალინამ ხელმეორედ გამოსთქვა აზრი. ესენი ყველანი ერთსულოვნად იმეორებდნენ:

— რადგან ისეთ დიდს სპეციალისტს, როგორიც ბაბუციძეა, უღელტეხილის ტოპოგრაფიის შესწავლის შემდეგ, საზარალოდ მიაჩნია ელექტროფიკაციის გატარება, მაშასადამე კიდევ საჭიროა საკითხის უფრო დაწვრილებით შესწავლა...

ლობჯანიძემ იცოდა თუ რას ნიშნავდა ეს „დაწვრილებით შესწავლა“.

აქამდე თუ რ წელიწადი ელექტროწევის არა რენტაბელობაზე იყო ლაპარაკი, ახლა კაპიტალურ დაბანდებებს წააყენებდნენ ურყევ საბუთად და საქმის დაწყებაც გაჭიანურდებოდა.

მიქაბერიძემ მოითხოვა სიტყვა. ახალი აზრი წამოაყენა. ლობჯანიძე გრძნობდა, რომ ის ელექტროფიკაციას უჭერდა მხარს, მაგრამ სახელდობრ რა აიტყვებს წარმოსთქვამდა: არ ესმოდა. ხანდიხან ცალკე ფრაზებს იჭერდა და თავისთვის იმეორებდა.

შემდეგ ერთმა მოკამათემ ყოველგვარ მოლოდინს გადააქარბა და ბესარიონ ლობჯანიძეს ასეთი გეგმის დაცვისათვის მავნებელი უწოდა, ხოლო მის პროექტს მავნებლური...

— მავნებელი, ზომ? — გაიმეორა თავისთვის გაცოფებულმა ლობჯანიძემ.

შემდეგ გამარჯვებულმა ბაბუციძემ ილაპარაკა, სიტყვის დაწყებამდე მან გაიცინა და სათვალეები შეისწორა:

— ამხანაგებო! მე რა თქმა უნდა, გამოვიდოდი ჩვენი ქვეყნის ინტერესებიდან და თვალსაზრისიდან, ჩემი ცოდნა მე მსურს შევწირო ამ ინტერესებს. რაც შეეხება კომუნისტ ინჟინერს ლობჯანიძეს, მასაც, ცხადია, ასეთივე გრძნობა ამოძრავებს... მაგრამ ხელს უშლის უვიცობა... დიახ, უვიცობა. ამიტომ მავნებლობაც კი გამოუღის...

ლობჯანიძე ადგილიდან წამოვარდა და მაგიდაზე დაარტყა მჯილი.

— რაო! თქვენ ფიცხობთ, ამხანაგო ლობჯანიძე? — შეაგება ბაბუციძემ — თქვენი უვიცობის არ გჯერათ?..

დარბაზში ვიღაცამ ხმამაღლა გაიცინა. ლობჯანიძე კი იმდენად გულმოუსული იყო, ვერაფერი თქვა.

— გეშინიათ არა? მაშვე ჩემი ცოდნის და გამორცდილების მიხედვით ვამტკიცებდი კაპიტალურ დაბანდების შესახებ. — მიაყარა საჩქაროდ ბაბუციძემ და დაჯდა. შემდეგ საჩქაოდვე წამოდგა მარტო იმისათვის, რომ ერთი წინადადება-ლა ეთქვა: — დამარწმუნეთ თქვენს სიმართლეში და აი, ბატონო, ჩემი კისერი და თქვენი ხმალი!

პოლიტსამმართველოს კონსტრუქტორებმა ახრი შეიტანეს: რომ ამ სადავო საკითხს გადაჭრის მოსკოვი და ახლა განვიხილოთ პროექტი...

ლობჯანიძე გამოცოცხლდა და ორიოდ გაბედული სიტყვაც თქვა.

III

პროექტი განიხილეს.

მესამე დღეა მიმდინარეობს კამათი.

იოსები დაიღალა, მაგრამ კარზე მომდგარი გამარჯვება ძალას მატებდა.

დილაა, იოსები საკანდიტროდან გამოვიდა და სხდომაზე წიღის. გაზეთიც იყიდა. პირველ გვერდზე არშინიანი სათაურით დაუბეჭდიათ... ეს რა არის? გაცეცხლებული დააშტერდა. მერე გაზეთი მუჭში ჩაბლუჯა და შუა ქუჩაზე შესდგა. გამვლელები აცქერდებოდნენ...

გამოშტერებული შებრუნდა და გალინა შეეჩება, რომელიც ამავე საკანდიტროდან გამოდიოდა.

— ნახე?!!

გაზეთი მიაწოდა. გალინამ გაფაცეცებით დაათვალიერა პირველი გვერდი და ცხვირის ნესტოები გაუფითრდა. შემდეგ გაზეთი იმანაც გაკეცა და პალტოზე ჯიბეს ვერ მიაგნო, რომ შეენახა.

ხახაგამომშრალნი, ხმამაღლებლივ წავიდნენ სხდომის დარბაზში.

კარებთან გალინამ მკლავზე მოავლო ხელი იოსებს და წასჩურჩულა:

— იქნებ საჭირო არ იყოს აქ მოსვლა?!

— ხმა ჩაიკმინდე!!.

ამ დღეს იოსებმა სრული მარცხი განიცადა და დაღლილი დაბრუნდა თავის ოთახში. გალინაც მოყვა, კუთხეში ზის და ხმას არ იღებს.

დღეს სხდომაზე ლობჯანიძეს გაზეთი ხელიდან არ გაუვდია...

ახლა იოსებს ეს კაცი ეჩვენებოდა რაღაც გადაჭარბებით სასტიკი. იოსები გრძნობს, ის უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდა...

ახლა როგორ ჯობია?

სამუშაოთა უფროსობა მაინც არ უნდა დაიკარგოს...

სხდომის დარბაზიდან ახლაც მოდის ზარის რეკა და ყურებთან უცნაურად წივის.

გაჩირაღდებული ლამფები ანათებენ და ბრწყინებენ. ბესარიონის სახე. წყლით სავეს გრაფინი. მაგიდების წითელი საფარი და დაუსრულებელი სიცილი. ნახაზები...

დაიღალა.

ახლა ოთახში არაფერია არის. ფანჯარაზე ჩამოფარებულია სქელი აბრეშუმის ფარდა და ის ლამეს ფარავს. მეზობელ ოთახიდან ისმის რადიოს ტრანსილაცია და კუთხესთან გალინა მობუზუღა.

იოსებიც გაირინდა და სიმღერის ხვეულებს გაყვა. გული აუჩქროლდა და დაუშლუბუქდა. იოსებს ეგონა ის მარტოდ-მარტო იყო მთელს ქვეყანაზე, სრულიად მარტოდ-მარტო. ეს უსულო საგნები ილუნებოდნენ და მოძრაობდნენ.

მაგიდაზე გადაშლილი წიგნები, დიდრონი სამელნეები და ფანქრები ეწყო. ისინი ახლა იოსებს ეჩვენებოდა არაჩვეულებრივად დიდი.

ხვალ მიენგზავრებოდნენ და ამაღამ მოხსენება უნდა დაეწერა გზათა სახალხო კომისარიატისათვის. ხვალ მატარებლით უნდა წასულიყვნენ. იქაც კომისიები, კამათი, ციტატები, ნახაზები, ლობჯანიძის მკვეთრი და სასტიკი გამოთქმები. ხვალის შემდეგ რამოდენიმე დღე მატარებელში. უძილო ღამეები. წითელი და მწვანე ფარნები. პატარა საველე სადგურები, თითო-ოროლა ნახევრად გამხმარი ქოჩორა ხეები და წყლის ძველის-ძველი ბაქები, შემდეგ მინდვრები და ვაკეები, ფიჭვნარები.

მივიდოდნენ და იქ იოსებს თავისი ამხანაგები აღარ დაუხვდებოდა... ელექტროწივის დიდი მოწინააღმდეგენი, რომელთა იმედიც ჰქონდა ბაბუციძეს. ისინი ახლა ალბათ სხედან... დაპატიმრებულნი... და ბაბუციძე მესასეჯერ კითხულობდა გულმოდგინედ გაზეთს. რა ბიჭები ჩაცვივდნენ... და იქნებ ახლა ბაბუციძესაც დაეძებდნენ... ხომ შეიძლება ეს ასე იყოს?? კი შეიძლება...

იოსები მიუახლოვდა ფანჯარას. აბრეშუმის ფარდა ასწია და გააღო, შემდეგ ქუჩისკენ გადაეყუდა. ქვემოთ ელექტრონის ლამფების თეთრი ღილები მწკრივებად იყვნენ ღამეში ჩაქვრებული, ტრამვაის რონოდები მისრიალებდნენ, მაგრამ ქუჩიდან ხმაური არც კი ამოდიოდა. იოსებს მარტო ის ესმოდა, თუ როგორ განუწყვეტლევ მღეროდა რადიო და სადღაც ღია ფანჯარას ქარი ახეთქებდა.

თავი მესამე

I

სიწყნარეა აქ, სიწყნარე...

უცხო მგზავრებით დატვირთული მატარებელი უმძიმეს ხვნეშით გამო-
აღვიძებს სოფლებს. სულ ახლოს ჩაურბებს ეზოს და კარს, საყანეებს. მწვანე და
მიზაკისფერი ვაგონები ბორბლების რიტმიული კაკუნით ჩაიჯირითებენ, ლიან-
დავის პირად დარჩენილი თეთრი ბოლი ჩქარა გაუჩინარდება და შემდეგ დარ-
ჩება მარტო სოფელი, ალვის მაღალი ხეები, ეზო, საყანეები.

შელამებისას ზემოდან ჩამოირბენს სწრაფი მატარებელი, ოხვრით, გრი-
ალოთ, რახუნით გადაირბენს ხიდებს, ერთს დაიბლავლებს და მინდვრების სი-
შორეში ჩაიხერგება.

ზებო გადმოიხედავს შარაზე, რომელიც სადგურიდან მოდის, მაგრამ მესამე
თვეა არავენ ჩანს: არც იოსები, არც გალინა, არც ბესარიონი. როგორ გაი-
ვოს ზებომ სად გადაიკარგენ ისინი. სადგურისკენ მიმავალ გზისპირად ძრო-
ხები დგანან და ბალახობენ; სადღაც ცეცხლი ანთია და კვამლი სვეტივით იმარ-
თება მაღლა. სხვა არაფერი.

შემდეგ წამორაჯგუნდება ნავთის გრძელი მატარებლები და კვლავ სიწყნა-
რეა აქ, სიწყნარე.

პარასკეობით და კვირაობით, შორეული სოფლებიდან ჩამოსული ოსები
ყდიან ბინძურად შედღვებილ ყველს, გამომცხვარ ჭადებს. ხანგრძლივი ვაჭრო-
ბით ზელავენ ფეხქვეშ ამდგარ ტალახს და ხარბად დათვლილ გროშებს საიდუმ-
ლოდ შენახულ ქისაში კბილების ღრქენით აწყობენ. ტიგრან ზახაროვის სამი-
კიტნოში ღვინით გამოხეთქილები ოსურად იგინებიან დედას, ცოლს, საღსალა-
მათს და პატარა ხაშური ფეხზე ამდგარი უყურებს ამ გადასარევად საინტე-
რესო სანახაობას.

მზე რომ თავისი დაუშრეტელი ბრწყინვალეობით დააცქერდება ბაზარს,
მაშინ უღელტეხილიდან ნიავი დაუბერავს და თუმცა შუა ზაფხულია, მაინც
გრილა. მყიდველების დაუსრულებელი და ამაო ლოდინით გულგაწყალებული
გლეხები, ძილშორეულნი ამთქნარებენ და გაცოფებულ ბუხებს ოგერიებენ.

და უსაქმური ხაშურელი ბიჭები, რომლებიც ვერც ყანაში წასულან სამუ-
შაოდ და ვერც დეპოში მოწყობილან, დაყიალობენ ქუჩებში და სიზარმაცის
განწყობილებებს ქმნიან. დააქვთ ძველის-ძველი, მაგრამ ახალი და მუდამ კრი-
ალა არლანი.

თუმცა ზამთარი ჯერ არ დამდგარა, მაგრამ სილამაზისათვის აცვიათ ასევე
კრიალა კალოშები. ღვინით გამოხეთქილნი მიიძღვრიან, ან შუა ქუჩაზე ვინძეს-
თან ჭიდაობენ, ჩხუბობენ, ერთმანეთს საკინძებს ახევენ.

ჩხუბის შემდეგ წავლენ სახლებში და წვრილმან საქმევებით თავმოებზრე-
ბულნი ამთქნარებენ, თუ ამ დროს მოუსწრებს მატარებლიდან დაბრუნებული
მამა, ის უეჭველად ნერვებაშლილი შეაგინებს უმუშევარს:

— ოჰ, შე სალახანავ, ღორო!..

შემდეგ იწყებენ დავას, სკამენ ერთმანეთს, ძიძგიან, თვალებს თხრიან, შეკუმშულ მუშტებს თავში სცემენ.

და შემდეგ, ხანდინან ყოველშემთხვევისათვის, წაჩხუბებულნი მიდიან დეპტოს უფროსთან, მამა აქ შეილზე სულ სხვანაირ სიტყვებს იტყვის:

— ამხანაგო უფროსო, შენ ჩამოსული კაცი ხარ და იქნებ ჩემს ოჯახს არ იცნობდე, ალალი ბიჭია, პი...დაპირ გასიამოვნებს!..

დებოს უფროსი, ჩამოსული კაცი, ქალაქს თვალს არ აშორებს და პასუხს ისე იძლევა:

— ბარე იქნებ მართალსაც ლაპარაკობდე, მაგრამ შენ უკეთ იცი, ჩვენ კაცი არ გეკვირდება.

მამა ისევ შეეხვეწება:

— ერთი ეს ბიჭი მყავ, მთელი ოჯახი, ოთხი გასათხოვარი დები, მაგას შესცქერიან...

უფროსი არ შედის მდგომარეობაში, არ დააცდის გაათავოს კაცმა ლაპარაკი თავის გასათხოვარ შეილებზე და უარის გამოსახატავად თავს მარჯვნივ და მარცხნივ აქანავებს.

გამოვლენ გარედ:

— შე სალახანავ, შენი საშველი არ გამოჩნდა. სურამში იყო და კირის ქარხანაში მოგაწყვე, გამოგადგეს. გომში იყავ სპირტის ქარხანაში არ დადგე. ტფილისში გაგაგზავნენ, ქუჩაში იხეტიალე. — შემდეგ ერთბაშად აუწევს ხმას — არ მინდებარ, სალახანავ, წადი, ჯანდაბისკენ გქონია გზა, არ მინდებარ!!

წაკიდებულნი ბაზრის გზაზე ცალცალკე მიდიან.

ამ საერთო მოდუნებაში ბოხოქრობს მარტო რკინისგზის სადგური. მორიგე: წითელქუდიანი, ჩაწითლებული თვალებით, ღამენათელი ჩახლეჩილი ბოხი ხმით, დარბის ლიანდაგებში, მცირეებს უყვირის, გადამბეღებს თითოთი ემუქრება და თვალებს უბრალებს, შემადგენლებს, მემუხრუშეებს და მთავარ კონდუქტორებს დაეძებს, წითელ ბაიარალს აფრიალებს და საყვირით ჩხავის. თუ წუთით ვინმესთან დრო იშოვება, ჩაიქნევს ხელს და სასომხილილი საცოდავად აიყრის მხრებს, მიაცქერდება სურამს.

სადგური გადატვირთულია, საწყობები გამოქედილია სავსე ყუთებით, რომელიც უღელტეხილზე უნდა გაიგზავნოს, გავსებულია დერეფანი, ღია საწყობები, საკუქნაოები, სამორიგეო, მოსაცდელი დარბაზი, მაგრამ ტვირთი მაინც არსად ეტევა და ცისქვეშ ყრია, ოხრდება.

ლიანდაგებში დგას ხუთამდე ნავთის გრძელი მატარებელი. ისინი უცდიან უღელტეხილზე გაგზავნის რიგს, მაგრამ რიგი არ მოდის და ღუმელში ცეცხლ-ჩაქრობილი ორთქლმავლები შიშინებენ.

გზა არ არის.

რა ქნას ახლა მორიგემ?

უღელტეხილიდან გახუწყვეტლივ უბერავს ნიავი და ეს მზის მწველ მცხუნვარებას ანელებს. რა კარგი დღე, რა ცუდად ღამდება. მყიდველის ამაო ლოდინით გულგაწყალებული გლეხები ამოქნარებენ და გაშმაგებულ ბუზებს იგერიებენ.

II

სოფელ თხინარის განაპირად, მწკრივად გაშენებულია ვაშლის ბაღები. დაბალ, ტოტებგართხმულ თურაშაულის ხეებს შორის დაფრინავენ კულწაგარძელებული კაჭკაჭები.

მჭედლიძემ მოძებნა მარჯვე ქვა და ესროლა. მოფუყულმა ფრინველმა ერთი შესსყივლა და ფარფატიტ მეორე ხეზე გადაფრინდა. როგორ უყვარს მჭედლიძეს ამ დაუდეგარ, ავეყია ფრთოსანის ჩხავილი. მით უფრო, დღეს ახარებს იგი, რადგან ხაშურში მიღებული ძველმანები და დაკეცილი თუმნიანები მოაქვს.

ეს იყო მიყრუებული სოფელი. სადაც არ არის ბოძები და ტელეგრაფის მავთულები. არ არის საავადმყოფოს და აღმასკომის შენობა, როგორც სათემო სოფლებში. გარშემო აწყვია ხრიოკი მინდვრები ფოთლებგაყვითლებული ეკლიანი ბუჩქებით და გორებად დაყრილ ნაცრისფერ ქვებით.

აქ ამოდიოდენ საბჭოს არჩევნების დროს, კრება გაიხსნებოდა... შემდეგ წევრები მიემგზავრებოდენ სათემო სოფელში... თხინარა კი რჩებოდა თავისთვის და ის ემსგავსებოდა იმ გორახებს და ქვებს, გარშემო მინდვრებზე რომ ეყარა.

შუა სოფელში იდგა სუროს ტოტებით სანახევროდ შემოსილი, რიყის ქვით ნაშენები, გაბზარული ციხე-კოშკი, რომელიც შესცქეროდა ძველს, ჩამონგრეულს, ბაზილიკურ ეკლესიას.

მჭედლიძე მოდის სოფლის დანგრეულ და ბინძურ შარახე.

თხრილები, ტალახი, ტლაპო; აგერ წინაუბნის პაწაწა გარუჯული ბიჭუნები და გოგონები ერთად შემომსხდარნი ყაჩაღების ცხოვრებაზე შეთხზულ ლექსებს მღერიან. თეთრი, უდარდელი ღორები ბინძურ ღელეში განცხრომას ეძლევიან, ღრუტუნებენ. უამრავი ქოხმახიბი, გომურები, ეზოები, სახურავ-დანახვ-სიანებული და ჩამონგრეული საცხოვრებლები. ცხერის ნაფეხურალით ატალახებული ბილიკები, გზები და ყველგან საქონლის ფუნის მძაფრი, სულისშემბუთველი სუნი.

საყანეები და ვაშლის ბაღები. ეზოები ათასგვარად დაყოფილნი და დასერილნი. საზღვრებზე ტირიფის და ალვის საფიჩხე ხეები მწკრივად დგანან. წყლით გავესებული ფართე თხრილები სიგარძეზე მიყვებიან ამ მწკრივებს და ალაგ-ალაგ ბროწეულის ხლართებს მკბენარა ტოტები დაგუბებულ ტბორში ჩაუყვიათ.

ლამდებოდა.

ლობეზე მომდგარი შავი ძროხები ხბორებს უბლაოდენ და ჯეირანივით კისრებ-ამართულნი დაბალ მესრებზე გადაფრენას ლამობდენ, მაგრამ საესე ცურები ვერ აეზიდნათ, ეზოს რომელიღაც კუნჭულიდან მოისმოდა ხბორების პეტელი.

თხინარა ძვეს სურამის მთების კალთების ქვემოთ და გადაჰყურებს ქართლის ველებს, ტაშისკარიდან აღმოსავლეთით ნოხივით დაფენილს.

შორს, სამხრეთ ოსეთის ნაძვებით მორთულ მთებამდე, ჩამწკრივებულან ჯავშანოსფერი სერები და შემოდგომის ანეულის ზოლები, ამ სერებს ხან ჩამოვარცხნილ თმასავით ჰკიდია და ხან განიერ ქამარივით ერტყმის.

სურამიდან იშვიათად გადმოვობდებოდა შავი, წვიმიტო დატვირთული კოლხეთის ღრუბლები და მაშინ ყველაფერი იერს იცვლის. ველებს, სოფლებს, სერებს და მწვანე ყანებს, ოდნავი სიშავე გადაჰკრავთ: აღმოსავლური ნოხი მუქდება და ერთფეროვან შავს ხავერდს ემსგავსება.

ბორჯომის ხეობიდან გამოსული მტკვარი, თაღს გაწეწილ ბაწარივით აგდია და მთელს სიგრძეზე ამ ბაწარს რკინისგზის შავი თასმები მიყვება.

თხინარა ჰგავს პატარა ქალაქს, აცენილის და ხევხუეებში უწყსოდ შერგულს, ბილიკებად და შარებად ქცეულ ქუჩებით დაყოფილს.

ყველა იცნობს აქ მკედლიძეს. იგი მათი მეზობელი და ნათესავია. მკედლიძე ლარიბიც არის და ობოლიც, მეხრეებში კი ბიჭი არ სჯობია.

ამ ბილიკის ბოლოზე მკედლიძის ქოხი დგას.

ქოხში არიან: ანთებული კერა და მკედლიძის მოხუცი დედა.

დედა წინდებს ქსოვს და კარებისაკენ იყურება. კერაზე მუგუზლები იფერფლებს, იწვის და ნაცარ-ტუტა ცვივა. დრომ ეს კედლები ჭვარტლით გამურა და სახურავი გაცრიცა. ავდარში წვიმის წვეთები მწყობრად კაკუნობს, ჟონავს და დამოილი სახურავი ტალახად ჩამოაქვს.

შელამებისას მოხუცი დედა აანთებს მბეჭუტავ ლამფას და სასომინდლი ევედრება მამა ღმერთს:—მისი ალექსი კარგად ამყოფოს. სისხლისგან გამშრალ ხელებს ზეცისკენ იწვდის, შუშა-დამტვრეული ლამფა იხრჩოლება და შავად იმურება.

შემდეგ მოხუცი იძინებს და მთელი ღამე ხვრინავს მარტოდ-მარტო სიბნელეში.

მკედლიძე ცნობილი მეხრეა. მყევარებს დასძახებს ზარის ხმით და გუთნის დედები ყოველთვის აქებდენ, ადიდებდენ.

ამისათვის აღმასხან შილოკაძე არასოდეს უარს არ ამბობდა მის წლობით მოჯამაგირედ აყვანაზე. ალექსიც მიდიოდა და მუშაობდა: ნახირს მწყემსავდა, ქალაქში ურმით ვაშლებს ეზიდებოდა, ბალებს სხლავდა, წისქვილში ლამეებს ათენებდა, გომურებში ეძინა. ბოლოსდაბოლოს მის ცხოვრებაში მაინც არაფერი იცვლებოდა: ისევ დახეული შარავლი, ძირგამოვლებული ქალამნები და სიმშვილი.

უყვარდა სოფელი, სამაგიეროდ სოფელსაც უყვარდა.

ქოხში ზამთრობით მოხუც დედას სიცივე ძვლებამდის ატანდა, აკანკალებდა. მკედლიძეს ეს მოხუცი დედა-ლა ჰყავდა. მამა ომში დაეკარგა. და ამ დედას რამდენჯერ შეპირდა ზამთრისთვის თბილი კალოშები, შალის წამოსასხამი და ბუჟუჟებიანი კაბა. ერთხელაც ვერ შეუსრულა. მაინც უყვარდა დედას ასეთი შვილი. საზამთროდ შეპირებულ წინდებს უქსოვდა და მისთვის ლოცულობდა.

ახლა მკედლიძე ქალაქიდან დატვირთული მოდის, მაგრამ თავის ქოხში კი არა, უპირველესად გუთნისდედა მიხო თიგანაშვილთან უნდა გაიაროს.

— ჰყი... იიიტ!..

დასძახა კაჭკაჭმა და მკედლიძემ ახედვა ვერ მოასწრო, აღმასხან შილოკაძის ხმა გაიგონა:

— როგორ ხარ, ბიჭო? სად დაიქარგე! დედაშენი სიკვდილის პირზე!

მჭედლიძემ კისერი ამართა და ლობზე გადმომდგარი ალმასხანი დაინახა.

— გამარჯობა, ბატონო. დედაჩემს რა მოუვიდა?

— რა მოუვიდა და სიკვდილის პირზე! აბა, როგორ შეგერჩებოდით ჩემი ოჯახის ასე ამოწყვეტად.

ალმასხანმა მეტი აღარაფერი სთქვა. ნაჯახი მხარზე გაიღო და ვაშლის ხეებში მიიმალა.

ალექსი ბევრ ხანს იდგა ერთ ალაგას სახე დამანჯული, შემდეგ თავის ქობისკენ მაინც არ წავიდა.

საფიჩხე ხეებს მოეფარა და გუთნისდელა მიხოს ეზოში ჯიქურ შეაბიჯა.

III

მიხო თავის ტახტზე ჩვეულებრივად პირალმა იწვა და ყალიონს აბოლებდა. ეცვა სოფლად შეკერილი გულდია ქალამნები, ტალახიანი შარვალი და ჩოხა. კახური, შავი პატარა ნაბდის ქუდზე ეხურა. ალექსის დანახვაზე ისე სწრაფად მოისვა თვალზე ხელი, რომ ყალიონი გაუფარდა:

— ვაი, ხომ არ მელანდება? შენა ხარ, ბიჭო!..

— ჰო, მე ვარ, ძიხო, მე, გამარჯობა შენი!..

მიხო ტახტიდან გადმოხტა და მიეგება.

— გაგიმარჯოს! როგორ, ახლა ჩამოდი?.. გოგო, ვერია, ალექსი მოვიდა... ორივენი ტახტზე დასხდნენ და ჯერ სათქმელი ვერაფერი მოახერხეს.

სამზარეულოდან ქვიჯას მწყობრი კაკუნი და ცეცხლის ტკაცუნი მოისმოდა. ეტყობოდა ვერია ვახშამს ამზადებდა, მაგრამ გარედ რატომ არ გამოიხედავს? ალექსი მოვიდა, ეს ამოდენი საჩუქრები მოუტანა და ვერია ამას არაფრად აგდებს? რატომ არ გამოიხედავს? რატომ არ მოდის და მიესალმება! არა ჰკითხავს—როგორ იმგზავრა და იმუშავა. ალექსი გაწითლდა. ნუ თუ ვერია ალმასხანის ბიჭს ხედებოდა? მაშ სუყველაფერი ტყუილი უთქვამს, სამუშაოდ რომ მიაცილებდა მაშინ... ვერიას არ უხარია ალექსის დაბრუნება. ჰმ, ალექსი კი პირდაპირ აქ მოვარდა, ისე რომ, არც თავისი ქოხი უნახავს, არც თავისი მოხუცი დედა...

თხინარას გადასახედზე, საიდანაც მურაყად მოჩანდა ტაშისკარი, ბორჯომის ხეობა და სურამის დანგრეული ციხის კედლები, პატარა ქოჩორა ტყე იყო და იქვე იშლებოდა მჭედლიძის საყანეები. სალამოს ძროხის საძებრად წამოსულ ვერიას ამ ტყესთან აღამდებოდა. ლობის ძირას მჭედლიძე უცდიდა, ვერია ფეხაკრეფით მიდიოდა მასთან. ჩამოჯდებოდა ჯირკვთან და შემდეგ თვალთ ხანგრძლივად მიწაზე რალაცას დაეძებდა.

დალამდებოდა. ტაშისკარიდან გამობობლდებოდა სალამოს ბორჯომის ჩქარი სააგარაკო მატარებელი, თეთრ თიშებს ფაფარივით მოაშრილებდა ქარში. მწყრივად ჩაიჯირითებდნენ ფანჯრებ-გამონათებული რონოდები, რომლებიც მჭედლიძის წარმოდგენით, ნაძვის ტოტებით უნდა ყოფილიყო გამოვსებული. ტყემლის აღწევდა ოდნავი ხუილი და პაწია ორთქლმავალის წაგრძელებული კაპასი კივილი. მეორე მხრივ, კორკოლით გადმოეშვებოდა სურამის საზაფხულო

ღია მატარებელი... და შემდეგ კედლის საათის სიზუსტით გაჰკიოდა ქოტი. ლობესთან ისხდნენ ორნი და სირცხვილით ერთმანეთს თვალბში ველარ უყურებდნენ, თავჩაქინდრულნი მიწას დასცქეროდნენ. არ ეკარებოდნენ ერთმანეთს. შემდეგ გაისმოდა მიხოს ძახილი და ვერიაც ფეხაკრფით გაიპარებოდა.

ერთხელ ალექსი მჭედლიძე სირბილით მოვარდა მიხოს სახლში. ჰიშქარი შეალო. ფილტვები ყელზე აწვებოდნენ და სიტყვები შუა ალაგას უწყდებოდა. იქვე ვერია შეეფეთა. ალექსი შედგა, თვალბში არ შეხედა, ისე შეეკითხა:

— მიხო შინ არის?

— არა, წისქვილში წავიდა!

ალექსის ცივი წყალი გადაესხა, მთელი გევამები თითქოს ერთ წუთს შეეცვალა. შერცხვა. ქუდი, რომელიც ხელში ეკავა, დაჰმუჭნა.

— მალე მოვა?

— აი, მოუცადე, საცაა უნდა მოვიდეს!

საშინელი უხერხულობა იგრძნო, გადასწყვიტა ახლავე უკან დაბრუნებულიყო, თუმცა მან წინასწარ იცოდა მიხო შინ არ იყო.

ისინი განიცდიდნენ იმ ბავშვის მდგომარეობას, რომელიც მდინარეში ჩასულა და მისი სურვილის წინააღმდეგ, ტალღები მიათრევდნენ უღრმეს ადგილისაკენ.

დერფანთან ჩამოჯდნენ.

— წისქვილში როდის წავიდა? — იკითხა ალექსიმ.

— წისქვილში? დღეს დილით!

— მაშ ამაღამ არ მოვა?

ალექსიმ რაღაც ჟრუანტელი იგრძნო. არასოდეს განეცადა მას ასეთი საუბარი. ეგ ხაერდივით ტკბილი სიტყვები გენიასავით მოეკიდა ტანზე და ალექსის ეგონა, სადღაც მიქანაობდა. შორს, ქარიანს ველზე, უღონო და მსუბუქი.

— როგორ თქვა, საღამოზე მოვალო! — იკითხა დედანტულმა ალექსიმ.

— დიახ, საღამოზე მოვალო, მაგრამ ჩანს იგვიანებს.

— ჰო, მაშ კვლავ გინახულებთ, ახლა საქმე მაქვს.

ალექსიმ სრულიად უადგილოდ მოინდომა წასვლა.

— ნუ წახვალ, საცაა მოვა.

თითქოს ემუდარებოდა ვერია. მაშინ ალექსი წამოდგა. შემდეგ ერთმა შად ჩაუშვა ხელი, კიდევ რაღაც წაიბუტბუტა და გონებადაკარგული მიხოს ეხო-კარიდან უკან მოუხედავად გაიქცა. ეს იყო პირველი უჩვეულო შემთხვევა ვერიას ცხოვრებაში, ის ბევრ ხანს იდგა გარინდებული და შემდეგ შეშინებულს ტირილი წასკდა. რა უნდა ექნა ვერიას?

— ეგ რა ჰქენი, ალექსი, ალექსი!...

შემდეგ რატომღაც გაიბუტნენ, სამი თვე ერთმანეთისთვის თვალში არ შეუხედავთ. არც მიხოს გამოლაპარაკებია მჭედლიძე. გულში კი დაუქრობელი ცეცხლი ენთო. და ერთმა შემთხვევამ შეარიგა ისინი. კვირა საღამოს სოფლის გოგობიჭები შეყრილიყვნენ. შილოკაძის ბიჭმა ვერია გამოიწვია ცეკვაში. ვერია მაც იცეკვა. იმავე საღამოს ალექსიმ ჩხუბში სატინის ხალათი შემოახია შილოკაძეს, ვერიას კი დაემუქრა.

ამ დღიდან შილოკაძე უფრო ჯინაში ჩაუდგა ვერიას. საშველი არ მისცა. ალექსი მჭედლიძეს კი სამაგიეროს უმზადებდა.

შემდეგ ვერიამ როგორ გააცილა მჭედლიძე! დაარიგა. აჰა, მჭედლიძეც დაბრუნდა, დარიგება შეუსრულა. ფული მოიტანა. მუცელგამობერილი შუშა და ფეხსაცმელებიც მოუტანა. მაგრამ რად გინდა! რილასთვის იგვიანებს ვერია. ზომ არ სცხვენია მჭედლიძეს თვალში შეხედოს. ცხადია, შილოკაძესთან ივლიდა და სცხვენია. ყველაფერი ცხადია. და რა უნდა ახლა აქ ალექსის, რატომ თავის ქოხში არ მიდის.

სამზარეულოდან ისმის ქვიჯას მწყობრი კაკუნი და მჭედლიძე წასასვლელად ემზადება:

— მიხო, დედაჩემი ავად ყოფილა, რა მოუვიდა?..

— ავად არის! ვერია, რა მოგდის, გამოიხედე, ცეცხლი მოიტანე!

ეს მეორეჯერ დაუძახა მიხომ და ვერია კი არ გამოვიდა. ახლა კი ყველაფერი ცხადია. რად უნდოდა ეგ შუშა? ან ეს ფეხსაცმელები. რა ფაეში იხლიდა ამით მჭედლიძე? მაგრამ სად წაუფა შილოკაძე. ხვალე გალესავს ხანჯალს, ან ფილითა თოფს სამგლედ გასტენის და შემდეგ სოფლის შუა გულს სასაფლაოსთან ჩაუსაფრდება...

— ახ! უნდა წავიდე, რით არის ავად?..—დაფანტულად კითხულობს მჭედლიძე და წამოდგომას აპირებს.

ამ დროს ქვიჯას კაკუნი შეწყდა და ვერიამ მუგუზლით ხელში კარები გამოაღო. ილიმებოდა. ხელები დაკარწახებული ჰქონდა. ცეცხლს სახე გაელამაზებია, ლოყები ბროწეულის ყვავილივით კიაფობდნენ და ოფლი ზედ ცვარივით ჩამოსდიოდა. ალექსის შემოხედა. ახ არა, ისევ ჩვეულებრივად შემოხედა და გაიღიმა. და ამ უბრალო სახის კუნთების მოძრაობამ მჭედლიძეს ყოველგვარი იჭვი ერთის დაკვრით გაუფანტა და დაუძლიეველი იმედი დაუსადგურა. მიესალმა. მიხომ ყალიონს მოუკიდა. დარცხვნილი ვერია შებრუნდა და ალექსის ეგონა, ის სულ წავიდა, მაგრამ ვერია ზღურბლთან შედგა და კარების მოხურვა გააქიანურა.

— იმ დღეს ეზოში მჯდარა და ვერია ხელის ქნევით მიუხმია... თურმე თონეში ათიოდე შოთი ჩიეკრა და გამომცხვარ პურის ამოყრა ვერ მოეხერხებია. დაებრუ დასხმოდა. ახლა ვერია მანდ საქმელს უმზადებს და კიდეც უნდა მიეტანა.

ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ლაპარაკობდა მიხო, თან ყალიონს აბოლებდა და ცალი ხელითაც ქალამნის თასმებს ისწორებდა.

— მაშ ვერიას საქმელი უნდა მიეტანა?..—ბურტყუნებდა ბედნიერი მჭედლიძე და თვალებს სახლის კარებს არ აშორებდა...—მაშ ვერიას არავისთანაც არ უსეირნია!.. დაკეცილი თუშნიანები მოსინჯა და მუცელგამობერილი შუშაც მოიმარჯვა.

— გვარიანი საქმე მებარა... ფულიც კარგად ვრშოვე!

წარმოსთქვა ალექსიმ და ახლა მზად იყო, ვერიას მამისთვის გადმოეღლაგებია სურამის გრძელი ამბები...

— კარგია, ახლა შემოდგომაზე მოზერები რომ იყიდო, გასულს ყვეარში გამოდგებიან. ცოტა საქმეს მოჰკიდებს კაცი ხელს...

და მჭედლიძეს წარმოუდგა ეს „გასული“, მზიანი გაზაფხული. მისი უღელი ხარები ყვეარში. შეღესილი, კარგად გადახურული ქოხი. კერიის ერთ ნაპირზე დედა ზის. მეორე ნაპირზე ვერია და ქვიჯაში სუნელს ნაყავს. ეზოში ყრია მოროდში გამოჰრილი სიმინდი და მარტო კისრად ქცეული ხარი—ირემა ცისკენ ამართული თავით ბლავის ისე ძლიერად, თითქოს ეს რქები კი არა, წყვილი საყვირი იყვეს...

ვერიამ ჭიშკარამდის გამოაცილა. ცხელი საქმელი კვანის სუფთა ფოთლებში იყო გახვეული.

მიხო იწვა თავის ტახტზე და გრძნობდა, რომ ჭიშკართან ისინი ჩუმად ეშმაკობდნენ, მაინც გულს იღელავდა და ყალიონს აბოლებდა.

ალექსიმ ფრთხილად ამოიღო მუცელ-გამობერილი შუშა და ვერიას სათუთად ჩაუდვა ხელში, გაამაყებულმა იცრუა:

— აი, მოგიტანე, ინჯინერისაგან ვიყიდე!

ვერიამ საჩუქარი გამოართვა და ისე შეიმშვენა, თითქოს ამისთანა თავის ქალიშვილობაში არა ერთი და ორი მოეხმაროს, სიბნელეში შუშას თავი მოხადა და დაყნოსა.

მაშინ ალექსიმ გაზეთის ქალაღში გახვეული ფეხსაცმელიც გადასცა და თითქოს რამოდენიმე წლის ქმარი ყოფილიყოს ისე უთხრა:

— წადი და ხვალ ნახირი ჩვენი უბნით გამოიკეცე, გესმის?

გატრიალდა და სამართებელივით ალესილს ქვებით მოკირწყლულ გზას ხტუნაობით გაჰყვა.

კარები შეაღო თუ არა, დედამ იცნო და ლოგინიდან წაგრძელებული მოთქმა შეაგება:

— აა, მოხვ... ედი... შვი... ლოო... ალექსი. მე კინალამ მოგიკვდი შენაა...

ალექსი მივარდა და გაცხელებული შუბლი გადაჟოცნა. დედა ცეცხლის შუქზე მეტისმეტად გაფითრებული მოეჩვენა და გული დაუბატარავდა, ცრემლები გადმოსცივდა, ისინი ეწვეთებოდნენ ბალიშზე და ისეთ ხმაურს გამოსცემდნენ, როგორც ამ სახლის იატაკი წვიმის დროს. მჭედლიძემ ცხვირსახოცში შეკრული თუმნიანები ლოგინზე დადო და მოხუცს მოეფერა

— მოვედი, დედი, მოვედი. უჩემოდ შენ როგორ მოკვდებოდი?...— გულზე მიიყუდა და აკოცა.

IV

მაგრამ მჭედლიძეს ახლაც, როგორც ყოველთვის, „სულ ახლოს მოფრენილი ბედი კვლავ გაუსხლტა ხელიდან“ და სახტად დარჩენილი მჭედლიძე, ისევ დაუზარებლად გამოეკიდა მას.

მჭედლიძეს ოცნება იყო სულ უბრალო:

— ქოხი, მაგრამ გვერდზე გადახრილი კი არა—ახლად შეკეთებული, შეღესილი, გადახურული. შუადღია და მჭედლიძე ჩრდილქვეშ წევს. კოლინდარზე

ახალთახალი ფარაჯა დაუგია, ამას წინად რომ იყიდა, ხოლო საგარეო ტანთ-საცმელი სახლში, კედელზე ჰკიდია, ვერიას ცინდელის სატინის და დარაიას კაბებთან. დედა როდინში სუნელს ნაყავს, ვერია შეშას აპობს, თონეში ცეცხლი გუგუნებს და ტკაცანებს, ვარცლზე მოზელილი პური ბალიშით ძეგს, და ხარები, გაღებულ პირით ცისკენ კისრებ-ამართულნი, ბლავიან და ბლავიან. სადღაც მწიფე თავთავი შრიალებს და ხორბლის სუნი დგას. ბიჭები ნადურს მღერიან და ალექსი კი, აქ ჩრდილქვეშ გართმულა და ისვენებს.

მაგრამ მკედლიძეს ოცნება ხომ ფუჟია:

დედა მეორე კვირაა ავად არის, მგონი ვერასოდეს დანაყოს სუნელი როდინში. წყვილ მოზერების ფულს ბევრი მოაკლდა, ამიტომ წყვილი ხარებიც ამ ეზოში არასოდეს დაიბლავლებს, ხოლო ქოხი უკანასკნელ ქარის დროს იმდენად გადახრილა,—მისი შეკეთება შეუძლებელია. ვერია კი ცალიერ ოჯახში როგორ მოვა? მით უფრო შილოკაძის ბიჭი ეარშიყება.

მკედლიძეს კი შეუძლია ახალის მაგიერ დახეული, მამისეული ფარაჯა ქვეშ დაიგოს და იყოს ასე მარტოდმარტო თავისთვის.

* * *

მესამე კვირის ბოლოს მკედლიძემ დედა საგვარეულო სასაფლაოზე დამარ-ხა და ფულიც გაათავა. მობრუნდა, ქოხის კარები აჭედა, შემდეგ გულცივად შემობრუნდა და უკან მიუხედავად გავიდა ეზოდან. ენანებოდა მარტო ის, რომ ქოხის ფიცარზე ერთგან იყო მამამისის წარწერა: „ალექსი შემეძინა. ენკენითვის ძროხა გახდა მაკე. 1915 წელს ვიყავ ეფრემთან, მოვედი ეფრემის სანახავად და არ დამიხვდა. ომშია და ვერა ენახეი. მოვედი ნადია ლადიმეროვნა ზაალი-შვილი“..

ალექსიმ გადასწყვიტა დაბრუნებულიყო მატთან-ფიცარი მოენახა, ზედ წაეწერა დედის სიკვდილი, ეფრემის ოჯახის დასასრული... მაგრამ ეს ახლა არ ღირდა.

ვერია ღობესთან დაუხვდა. ალექსი მივიდა და ხმაამოუღებლივ ამოუდგა გვერდით, ცალი ხელი მესერს გადახვია, თვალი ხაშურისკენ გააპირა, რადგან არ უნდოდა ვერიას მღულარე ცრემლებისთვის ეტკირნა.

ასე იდგენ ორთავე კრაქაშეკრული და ეს უტყვი საუბარი გრძელდებოდა, სანამ ყველაფერი სათქმელი არ ამოიწურა.

ბოლოს საიდლანაც გუთნისდებდა მიხოც გაჩნდა:

— ნუ მიდინხარ, ბიჭო, მე აღმასხანს მოველაპარაკები და შეგარიგებ, ცოტა მასთან წაიშუშავე!—ქაქანიტ ეუბნებოდა მიხო.

მკედლიძემ ერთიგოცებით შემოხედა და მეტი არაფერი უთქვამს. შემდეგ თავი ჩალუნა და კარგა ხანს იდგა ასე. კისერი რომ გამართა, სახე ცრემლით სველი ჰქონდა:

— არა, ეგ შეუძლებელია. საამისო რა მიჭირს, წავალ ვიმუშავე, კიდევ ამდენი ხანი დავრჩები, ფულს ვიშოვი, ხარებს ამოვრეკავ და ისე ამოვალ. შილოკაძეს კი არ შევექმევივინები!

თქვა ნაწყვეტნაწყვეტად ალექსიმ და ისევ ცრემლები რომ არ მორეოდა წასვლა არჩია, ჯოხს ხელი ნოაგლო და ახლა კი მოიხედა თავის ეზოსაკენ.

ვერიამ ხმამაღალი ტირილი მორთო და გაბმით წაილულლულა:

— მი... დიხარ, ალექ... სი!!.

და მაშინ მჭედლიძე უცნაურად შეტრიალდა, ვერიას პირველად ხმა გასცა, მკლავზე ხელი წაატანა, თავშეუკავებლად აკოცა და მიხოს თვალი თვალში გაუყარა:

— დამლოცე, მამაე!

მიხო უყურებდა ამ საცოდაობას, ყველაფერში გამოცდილმა გუთნისდემამ თითქმის დაიბლაგვლა:

— კურთხეულ იყავ! — მაგრამ რიგიანად პორჯვარის გადასახვა ვერ მოასწრო, — შილოკაძის ბიჭმა თავის ეზოდან ვეებერთელა ქვა ისროლა და გაიქცა. ქვა ტალახზე დაეცა და სამნივე ამოისვარნენ.

მჭედლიძე გადახტა, სიბრაზისაგან პირი დაღებულ დაურჩა, თვალები გაგანიერებული, მინდორი ხელის ფათურით მოუხაჰნა, მაგრამ ქვა ვერსად იპოვა და სიმწარისაგან დამდულრულმა ზარივით დაიგმინა.

— შაგხედები, შაგხედები... იცოდე შაგ... ხედები, შილოკაძე, თან მკლავებს მკერდზე იბრაგუნებდა.

* *

მზე გადმოიხარა და თრიალეთის ქედის ზემოთ ჩამოეკიდა ისე პირდაპირ, რომ ჩამოვარდნილიყო ქედზე ჩამოგორდებოდა.

სურამის გრილმა ბორიომ დაჰბერა, დაბალმა, გოგირდისფერმა ბუჩქებმა წაგრძელებული ჩრდილი დააგდეს.

ჩქარი მატარებელი ლიხიდან ქართლის ტრამალებისაკენ გადმოეკიდა, გაუთანასწოროდა მდინარე სურამულას ნაპირზე შესვენებულ მჭედლიძეს და შემდეგ გრიალით და წივილით გორის სერებთან გაუჩინარდა.

მჭედლიძემ შესვენება იკმარა, აღმართს შეუყვია, დედოფლის მინდორი გვერდით მოიტოვა და შეღამებულზე ცხინვალის გზით ხაშურის გარეუბანს მიადგა.

თავი მეოთხე

I

თანამოაზრეების დაპატიმრება ბაბუციძისათვის ისეთი უსაშველო უბედურება იყო, რომელზე უარესის და განმანადგურებელის წარმოდგენა ქვეყანაზე შეუძლებელია.

როგორც მეხი ერთის დაკვრით სპობს და ღაღარად აქცევს, ასევე გაზეთებში ამოკითხულმა ცნობებმა მოწყვიტა წელი და მოწინავე ბრძოლის სიმაღლიდან მიწაზე უსასოოდ დაამხო, სურამს შეფარებული, ნგრევის და განადგურების ინჟინერი.

ის ჰგავდა შხამიან მცურავს, რომელსაც არის ადამიანმა წაუსწრო, ზურგი მესრით დაუფეჟა და ჩაუნგრია, მაგრამ მან იქვე, ადამიანის ფეხებთან, ბალახბულახში მოხერხებულად შერგო თავი და მიიმალა.

ამას იქით ბაბუციძეს უფრო შეეფერებოდა: საკუთარ ფეხით მისულყო და ამხანაგების ბედი გაეზიარებია, მაგრამ ის სრულებითაც არ იყო ისეთი ადამიანი, საკუთარ ხელით იარაღს რომ იხსნის. მას ჰქონდა დიდი ნიჭი შეგუებოდა ყოველგვარ გაუარესებულ მდგომარეობას და პირობებთან შეფარდებით შეეცვალა თავისი საქციელი და აზრი. სწორედ ამისათვის ჰქონდა ბაბუციძეს ენა და ამიტომ დააჯილდოვა ბუნებამ ნიჭით—დარდიმანდულად დრო ეტარებია მაშინ, როდესაც გული ტირილს ითხოვდა.

რამოდენიმე დღეში იოსებმა უმტკივნეულოდ შესძლო გადაეფასებია თავისი შეხედულებები სურამზე და შეუფერებელი გამოთქმები უკან წაეღო. და როდესაც ამის შემდეგ თვალყურს აღევნებდა ლობჯანიძეს... როდესაც ისმენდა ამ კაცის კმაყოფილებით საესე სიტყვებს, რალაცნაირად ეუფლებოდა გულგრილობის გრძნობა და აღარ უნდოდა მისთვის ბოლომდის მოესმინა.

ბაბუციძე იმედის ნატამალსაც კი არ კარგავდა, მან იცოდა, რომ ეს არ იყო რეცედივისტების უბრალო დაპატიმრება, აქ ბრძოლა მიმდინარეობდა გადამწყვეტი და უკანასკნელი. აქ წყდებოდა არა სურამის საკითხი, არამედ კაცობრიობის ბედი... და თუმცა ასეთ ბედის ტრიალის დროს მზარის მიმცემნი ერთი ხელის მოსმით დაიფრინეს, მაგრამ ბაბუციძე წამოჩქებას მაინც არ ლამობდა.

ახალი პირობები მოითხოვდა ბევრ ფიქრს და საამისო დროც აღარ იყო. შეიძლებოდა ფიქრის დროს წამოესწროთ მისთვის და ყველაფერი გაეთავებიათ, და ამ გამძაფრებულმა ლოდინმა ყველაზე მეტად გატეხა ბაბუციძე: ერთ კვირაში რალაცნაირად დაძაბუნდა და შეირყა, თითქოს დაავადმყოფდა კიდეც, მოხუცდა. ძილი!.. როგორ გაქრა განსხვავება დღესა და ღამეს შორის, ისინი თითქოს ერთმანეთს უცნაურად შეედღეებენ. ბაბუციძეს აღარ უნდოდა ღამე ძილი.

მას მარტო ერთი გალინა ამჩნევდა ამ საოცარ ცვლილებებს და თანაგრძნობის ცრემლები თვალზე ადგებოდა... მაგრამ რა შეიძლო გალინას?... ეს იყო და ეს, მან ერთხელ მუხლი მოიყარა იოსების წინაშე და ცრემლებით თხოვა... ქალური სინაზით შეევედრა:—ხელი აეღო დამნგრეველ მუშაობაზე და მოესვენა... მაგრამ მაშინ იოსებმა ზიზლით დაწყურა თვალები და პასუხის გაცემის მაგიერ გალინას სილა გააწნა...

და ასე გაიმარჯვა ლობჯანიძემ... მან გაიყვანა თავისი პროექტი და სურამის მშენებლობის უფროსობაც მიიღო. ბაბუციძე ხედავდა, ეს კაცი არც ამ გამარჯვებას დასჯერდა, კომისარიატში სხდომების დამთავრების შემდეგ დიდი ჩემოდანი ბებერ ცოლის და შვილის საჩუქრებით გაავსო, არ დაეიწყნია ბალიშის საპირებიც კი... და ყველაფერი ეს, თავის ხელით, ხენეშით შეათრია ვაგონში.

*
*
*

მგზავრები აწყდებიან კიბეებს, ბუფერის თიფშებს და გადასაბმელებს.

რბილ ვაგონიდან შავმა მუშამ თოკით შეკრული ჩემოდნები ჩამოიტანა და შემდეგ გამოჩნდა ბაბუციძის დაღლილი სახე. ბაბუციძე ეწეოდა პაპიროსს და გახდილი პალტო მკლავზე გადაეკეცა. შემდეგ მოდიოდნენ გალინა და ბესარიონ ლობჯანიძე.

დაჰკრეს მეორე ზარი.

სადგურზე ჩოჩქოლმა იმატა, ორთქლმავლებმა შეჰკივლეს. შემადგენლობა დაიძრა და სადგურს გასცილდა. უკანასკნელი რონოდის ორი რგვალი ბუფერის თევზი და კიბის მალლა დაკიდული სანათური თანდათან დაპატარავდა... და ბოლოს დარჩენ მარტო სადგური და ჩამოსული მგზავრები.

ზებო ახლადმოსულებს ეზოს კართან შეეგება, ენა ებმებოდა, კიშკარი ფართოდ გააღო და ზედმეტი მოძრაობისაგან ცალი ფეხიდან ფლოსტები გასძვრა: — მობრძანდით, ბატონებო, მობრძანდით!

სათითაოდ ყველას ხელი ჩამოართვა და ახლა სახლის კარის გასაღებად გაიქცა. ღუნიანა ცრუ პათოსით იცინოდა, ხელები წელზე დაედო და ვერ გადაწყვიტა: ეთქვა გამარჯობა თუ არ ეთქვა.

ბაბუციძემ, რომელსაც ყოველ წუთს დაპატიმრების ეშინოდა, დრო იხელთა, ზებო მოიმწყვდია და აფორიაქებულმა ჰკითხა:

— რა ამბავია??

ზებომაც პასუხი მოკლედ მოუჭრა:

— მშვიდობაა!..

იოსებს ეს პასუხი არ აკმაყოფილებდა და გაჯავრებულმა ხმა უფრო დაიდბლა:

— ხომ არავინ მოსულა ჩემს საძებრად?!— ზებომ გაიოცა:

— არავინ მოსულა. მაგრამ რატომ მეკითხები ასე დაჟინებით, ვინ უნდა მოსულიყო?!

ახლა კი იოსებმა თავისუფლად ამოისუნთქა: — არავინ, ისე!

ღარბაზში შემოვიდნენ. გალინა როიალს მიახტა და ათივე თითები ააცეკვა, იოსებმა კი ბანი ააყოლა:

„Смело мы в бой пойдем

За власть советов...“

ზებო მოსვენებას არ იძლეოდა:

— წახვედით და აგერ სამი თვეა ბაიბური არ ისმის! რა ქენით, იწყება სამუშაოები?

— რომელი სამუშაო, სოციალისტური?— ყბა მოქცევით ჩაახველა იოსებმა გალინა ადგილიდან წამოხტა.

— იწყება მაშ, ბესარიონი მშენებლობის უფროსი. ბუდაგოვის მოადგილე. — გალინამ წუთით ხელები წინ გამოიშვირა, — წარმოგიდგენთ, ბესარიონ ლობჯანიძე, ზაქისის და რიონჰესის შემაერთებელი სამუშაოების მეორე უბნის მწარმოებელიც არის. ორი ქვესადგურის, აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს გიგანტების შემაერთებელი, გესმით, ბატონო ზებო, ორი გიგანტის მეთქი. საქართველოს რომელ მეფეს გაუუკეთებია ისტორიულად ასეთი გმირული საქმე. ერთი სიტყვით გაიცანით, ბესარიონ ლობჯანიძე, უღელტეხილის ყოფილი მემანქანე. ამჟამად მთელი ქვეყნის და მის ახლო მდებარე სხვა პლანეტების მწარმოებელი და ხელმძღვანელი, ინჟენერი, მებრძოლი, კომუნისტი და სხვა და სხვა.

-- დიდად სასიამოვნოა, დიდად გასახარელია, — ამოაყრანტალა ხახაგამ-
შრალმა ზებომ! — ასეთი დიდი თანამდებობა მას თავის შვილისთვის უნდოდა.

— იოსებ ბაბუციძე მთელი ქვესადგურების ამშენებელი და დამმონტაჟე-
ბელი ხაშურში, მოლითის მთებში და ზესტაფონში, აგრეთვე ელექტრომანქანების და
გენერატორის დამდგმელი, რომელსაც იტალიიდან ვლელულობთ. თქვენი მონა
მორჩილი კი იოსების თანაშემწე. ჩვენ გვეყოლება ორი უფროსი, ერთი რევოლუ-
ციონური სინილისი და მეორე ინჟინერი ბუდაგოვი, რომელიც იქნება ტფი-
ლისში. ამიერ-კავკასიის რკინიგზის ელექტროფიკაციის ბიუროს თავმჯდომარე.

— მე, მე კი ვირის მკოდავი, არა?

გავესო თვალეები ცრემლით ზებოს, სამთავე ინჟინერებმა გადაიხარხარეს,
ზებომ კი მათ ისევ შეაგება:

— მაშ როგორ, მუშაობა იწყება? გადაწყდა? ბრავო ბრიგადა, ბრავო ბესარი-
ონ! გალინა, ეგრემც გაიხარებ, ისევე მითხარი, როგორაა საქმეები განაწილებული?
ახლა გალინას მიუჯდა და მოსვენებას აღარ აძლევდა.

სახლში უსაქმოდ დარჩენილ ზებოს გადახალისების სიომ დაჰბერა, სგი
წინასწარ ითვალისწინებდა თუ რა ხასიათის სამუშაოს შოვნა შეეძლო ამ ინჟინ-
რებს შორის. სამუშაოს კი იშოვიდა, ეს უეჭველი იყო.

ზებოს მეორე მხრივ აკვირვებდა, თავისი შვილის ასეთი მხიარული გან-
წყობილება. ზებომ იცოდა იოსები ელექტროფიკაციის გეგმის წინააღმდეგი
იყო, მერე როგორ მოხდა, რომ ამაზე დათანხმდა და სამუშაოთა მწარმოებლის
თანამდებობაც მიიღო. აქ ზებო თავისი შვილისათვის რაღაც საწყენს და შეუ-
რაცხყოფელს ხედავდა და ძალუწებურად იყურებოდა იოსებისაკენ, მაგრამ
შვილს სახე სუფთათ მოეპარსა და სავსე გულით იცინოდა.

— დუნიაშა, დუნია...შა, ჩქარა! — წამოიძახა მაშინ აღტაცებულმა ზებომ
და მსახურიც კალათით ხელში ქალაქისკენ გაიქცა.

* * *

იოსებ ბაბუციძისათვის ახლა ხაშურში პირველი ღამის გათევა აუტანელი
შეიქნა. ის მთელი ღამე სამ საათამდე ლოგინში სასომიხილი ტრიალებდა,
შფოთავდა, ედავებოდა ქვეყანას, პარტიას, საკუთარ თავს და შუბლი კეცივით
უცხელდებოდა. გაახელდა თვალეებს და კედლები, ჭერი, იატაკი, მაგიდეები წის-
ქვილის ქვასავით ბრუნავდნ. საღდაც უროს ღონივრად ურტყამდნ, ჟღარუნი
ისე ისმოდა, თითქოს ზარს რეკავდნ და დაფდაფებს სცემდნ. ბაბუციძე ფა-
ცურდებოდა, ლოგინიდან წამოიწევდა და სმენად გადაიქცეოდა...

— არა. ეს ზარის და უროს ხმა არ არის.

აღბად დაუსრულებლად გრძელს დერეფანში ვილაც მკვახედ მოაბიჯებს
და გახელებული ბაბუციძეც ლოგინიდან წამოიჭრა.

იცის იოსებმა, თუ ვინ მოდის დერეფანში, ძალიან კარგად იცის! სა-
ცაა ნაბიჯები კარებამდის მოვა. დააბრაზუნებენ... შემოამტკრევენ, ჩაავლებენ
ხელებს იოსებს მაჯებში და წაიყვანენ...

საცვლებისამარა ბაბუციძე დაბორილობს ოთახში, შემდეგ უგონოდ
ეცემა იატაკზე და ერკვევა: კედლები, ჭერი, მაგიდეები წისქვილის ქვასავით
აღარ ბრუნავენ, არც ზარის და დაფდაფის ხმა ისმის.

გათენებისას წაეძინება. ოფლში გაწუწული შფოთავს, ბოდავს, ხელს იქნევს და ვილაცას იგერიებს... ასე შემოათენდა.

მზესთან ერთად ჭოთახში გალინა შემოვიდა და სკამზე მოიბუზა.

— დილა მშვიდობისა, იოსებ!

მაგრამ ბაბუციძემ ხმა არ გასცა. მარტო დაღლილი თავი დაუქნია და თვალები დახუჭა. გალინა ნაწყენია:

— იოსებ! იოსებ, ღმერთო ჩემო, რა ფერი გაძევს, არც წუხელი გიძინია, არა?!

ბაბუციძემ გაახილა თვალები და გაიოცა:

— შენ რა გინდა?

მაშინ გალინა ორად მოიკეცა. კისერი საცოდავად ააქანავა, სახე დაეღმიჭა, ფეხაკრეფით მიუჯდა ლოგინს და ასლუკუნდა.

— იოსებ, მე მეტი არ შემიძლია? არ შემიძლია, არა!

— რა გინდა მეთქი? — აღრიალდა ბაბუციძე.

— რა მინდა? ეს შენ კარგად იცი! — გალინამ მძიმედ ამოიხენეშა.

მართლაც იოსებ ბაბუციძემ ყველაფერი ძალიან კარგად იცის...

ამ უტყვე ბაასით გალინა ეუბნება:

— იოსებ, იოსებ, შე უბედურო, შენა, ხვალიდან უზარმაზარი მშენებლობა იწყება, გაზეთი ხომ წაიკითხე? ვიცი წაიკითხე, ჩემზე აღრე წაიკითხე, ჩვენები სუყველანი ჩაცვნილნი არიან, სუყველანი. ჩვენ ჩავრჩით მარტო ამ ტყეში ქაობში და სიველურეში. რახან სხვა გზა არ არის, ვიმუშაოთ მათთან, ვინც აშენებს და არა მათთან ვინც ანგრევს, სწავებს, აოხრებს და ანიავებს. ვიმუშაოთ და ვიცხოვროთ პატიოსანი შრომით...

ბაბუციძემ წამოიწია და რაც ძალი და ღონე ჰქონდა ჩასცა მუშტი.

— რა გინდა, რა გინდა...და?! — ჩურჩულებდა ბაბუციძე.

ამ დროს ვილაცამ დააკაკუნა.

ყველაფერი წესრიგში მოიყვანეს. შემოვიდა ბესარიონ ლობჯანიძე, ნიესალმა. ორთავეს ხელი ჩამოართვა.

— აბა, დავიწყოთ, წამოდით! განცხადება გავაკრათ.

ბაბუციძეს უკანასკნელი სისხლის ნატამალი დაეკარგა სახიდან, ტუჩი მოიკნიტა და გულში ცოფი ჩაანთხია:

— დავიწყოთ, მაგრამ ლობჯანიძე, დამაცადე, უნახავო, გლახაკო, არსად გადაიჩეხო!

* * *

დღეს კვირაა.

ქალაქის შუაგულს ვეებერთელა განცხადებაა გაკრული. გლეხები ესევიან და შემდეგ ჩვეულებრივად ბაზარში კი არ მიდიან ყველის გასაყიდათ, დაბორილობენ, ინეწენ ლობჯანიძეს დაეძებენ, გასაყიდი ყველი ბლლიაში აქვთ ამოჩრილი.

გარეუბანში მინდორი გაივსო.

ბესარიონ ლობჯანიძე კი ათასნაირ თაღარიგს შეუდგა. აქ თავმოყრილი 300 კაცი ხეალ უნდა ამოძრავებულყო, როგორც მატარებლის შედგენილობა,

ბესარიონიც აღგენდა სიებს, კომპარტიის წევრი ორი კაცი აღმოჩნდა, მაშასადამე საქმე ვერაა კარგად, — გაიჟიქრა ბესარიონმა. კომკავშირელები ხუთნი იყვნენ, მათში ორს საწევრო წიგნაკი დაკარგული ჰქონდა.

— ეს კი სულ ცოტაა! — იხუმრა ლობჯანიძემ. ორთავე თუ ვიანგარიშეთ, ე. ი. 7 კაცი, ცოტაა. არა უშავს, ხაშურელი რკინიგზელების შვილებია, ან ახლო სოფლები გლეხები. დასამუშავებელნი არიან. აცვიათ ჩოხის განიერი შარვლები და თავისი ხელით შეკერილი ქალამნები.

ეს არ გავდა გუშინდელ მუშაობას, მარტო ერთი მჭედლიძის თანხლებით, ექსპედიცია უღელქეზილზე რომ დაცოდილობდა. ახლად მოსულებს ეცვათ და ეხურათ სხვადასხვანაირად, მაგრამ ლობჯანიძეს ეგონა ისინი სულ ერთნაირები იყვნენ და სათითაოთ საოცრად გვანდნენ მჭედლიძეს. მძიმედ მოვიდნენ და თან განუსაზღვრელი სიტბო და რალაცნაირი ვაჟკაცური განწყობილებები მოიტანეს.

ახლა ამათ უნდათ ბინა, ავანსი, სპეცტანოსაცმელი, საპონი, სასადილო, კლუბი, საპარიკმახერო, სამკითხველო და რაც ყველაზე მთავარია, შესაფერისი სამუშაო. მერე ეს სამასი კაცი მოდის და ყველაფერს ამას ერთად მოითხოვს. ასეთ პირობებში უბრალო წვრილმანი რამოდენიმე საათით აცდენდა ლობჯანიძეს.

ბინად დროებით რკინიგზელების ძველი ნახევრად დანგრეული კლუბი გამოდგა, რომელიც საჭიროების დროს კლუბადაც ივარგებდა, ხოლო წვიმიან დღეს სასადილო დარბაზადაც, სცენის გამოყოფვა შეიძლებოდა სამკითხველოდ, იქვე გვერდით საპარიკმახერო მოთავსდებოდა და ბილეთების ყოფილ სალაროში საპონის და ასანთის დუქანიც დაეტეოდა, მაგრამ უბედურება იმაში იყო, რომ კლუბს არ ჰქონდა კარები და ფანჯრები, ჩამალა იატაკი ჩარღვეულიყო, ხოლო თუ შეხედავდით ქერს, ალაგ-ალაგ მოჩანდა გამჭვირვალე ცასად წასულიყვნენ წვიმიან დღეში?

ბესარიონ ლობჯანიძემ გამოიძახა დურგლები, სამას კაცში ოთხი ნახევრად ოსტატი აღმოჩნდა, მათ 20 დამხმარე მიუყენა და ერთიც ნამდვილი ოსტატი საორთქლმავლო დეპოდან მოიყვანა.

25 კაცი!

დაღამებამდე კლუბი შეაკეთეს ახალი კარები და ფანჯრები ჩასვეს. იატაკი გაამაგრეს. მარტო სახურავი დარჩა შეუკეთებელი. დაღამდა.

უფერული, პატარა ვარსკვლავები მომრავლდნენ ცაზე, მთვარე ამოვიდა და კლუბში ცოტაოდენი სინათლე შემოიჭრა. ვინც აქ დაეტია, დაეტია, დანარჩენები თავიანთ ახლო-მახლო სოფელში წავიდნენ. დილით საორთქლმავლო დეპოს საყვირის ხმაზე ისინი უკანვე დაბრუნდებოდნენ და აღმშენებლობაც დაიწყებოდა.

ლობჯანიძე კლუბის შესავალ კარებთან იჯდა და რამოდენიმე გლეხს ესაუბრებოდა. სოფლელები ყველაფრით იყვნენ დაინტერესებულნი.

ამ დროს მოვარდა გალინა, ხელს შორიდანვე იქნევდა და მთელი დღე საქმეებში გართული და დაღლილი, მაინც თითქოს მოფრინავდა, შორიდანვე დაიძახა:

— ჩვენი მჭედლიძე მოვიდა, ჩვენი მჭედლიძე!

ბესარიონი ადგილიდან წამოდგა, ამ დროს გამოჩნდა მჭედლიძეც, ქუდი ხელში ეკავა და მორბოდა. კარების წინ გაჩერდა და გაიჭიმა. იცინოდა, თრთოდა და სათქმელი სიტყვა ჯერ ვერ გამოეძებნა. ბესარიონმა ც გაუცინა და ხელი ჩამოართვა.

— ეს ძალიან კარგია, კიდევ მოგვძებნე, არა?! აკი არ დაბრუნდებოდი!..

— ისევ მოვედი, ისევა. ხარები უნდა მეყიდნა, მაგრამ...—მჭედლიძემ ხელი ჩაიქნია და ამით ყველაფერი სათქმელი გაათავა...

— ხარი ვერ ვიყიდე, ბარაქა გამწყრალი...—და მჭედლიძემ მეორედ ჩაიქნია ხელი, შემდეგ დაუმატა:

— უეჭველად უნდა მიმიღოთ როგორმე.

— მიგიღებთ, მჭედლიძე, ჩვენ ხალხს პირიქით ვეძებთ, დაჯექ.

* * *

გათენდა მეორე დღეც. ლობჯანიძე მზის ამოსვლამდე წამოიჭრა ლოგინიდან. საორთქლმავლო დეპოს საყვირი კარგახანს ბლავოდა. იწყებოდა!.. იბადებოდა უდიდესი აღმშენებლობა, რომლისმაგვარი ჯერ ქვეყანას არ ენახა.

ზემო ინაირიც საზეიმო განწყობილებაზე იყო. ისიც დილას ადრე წამოიჭრა. ჯერ კიდევ რევოლუციამდე შეძენილი და ძველს მოდაზე შეკერილი შალის გალიფე და კასტიუმი ჩაცვა, შავი ღრუფის პალტო გადაეხურა, რომელსაც საყულო ყველაზე მეტად ჰქონდა გახუნებული და ფერ-შეცვლილი, ალაგ-ალაგ ოთლისაგან გაწითლებული ქუდი ხელში ეკავა. საყულოებიანი ჩექმები გაეპრიალებინა.

იოსებიც წამოდგა. დაყურსული, ხმაამოუღებლად დადის ახლად შეგროვილ მუშათა ერთი ჯგუფიდან მეორე ჯგუფში, თავის განუშორებელ ოქროს სათვალეებით და სპილოს ძვლით დამშვენებულ ჯოხით. დაწყურულ თვალებიდან დამზრუნათ გამოიყურება და ხანდისხან ნაძალადევადაც იცინის. აფორიაქებული და შხამიანი ახლაც ისმენს ნგრევის და განადგურების გრუხუნს, თითქოს იმსხვრევა რალაც და აღმაცერად დადგმული გენერატორი, თავბრუდამხვევი სისწრაფით ტრიალებს, წვიცის.

იბადებოდა უდიდესი აღმშენებლობა და იოსებ ბაბუციძეც თავის მოქმედების გეგმას აწყობდა:

— აი, აქ აღიმართება დახურული ქვესადგური, — იოსები დგას და მძიმე ფიქრებში გართული, გამოჩერებული აშტერდება ხრეშგარეულ მოწითალო მიწის ფენებს. საოცარია, რომ ეს ცალიერი სიტყვები აი არის. ეს ხორცშესხმული სინამდვილეა. იოსები დასდგამს მოტორგენერატორს, ტრანსპორმატორებს, ზეთის ამომრთმევლებს, კაბელებს, იზოლატორებს, სპილენძის გამტარებს. მისმა ხელებმა უნდა დასდგან ყველაფერი ეს. ენდვენ და უკვე, აი ახლა, დადგა ქვეყანასთან ანგარიშის გასწორების საათი. ბაბუციძე გააფუქტებს გენერატორის საკისურს, აღმაცერად დადგამს. გენერატორი რამდენიმე წლის შემდეგ გადაიწვება.

— რამოდენიმე წელიწადი, სულ რამოდენიმე წელიწადი! შემდეგ გენერატორი იტრიალებს ნელა. შიგნიდან გაიბზარება საკისური და მატორი დადგება. ეს რალაც გაუგებარი მიზეზების გამო. ეს გაუგებარი მატრო იოსებისათვის

იქნება მისახვედრი. სხვებისათვის არა. დადგება გენერატორი მოლითშიც, ზეტათონშიც, გადასარბენზე გაიყინებიან ელექტრომაგვლები. ელექტროდენი დახრუკავს ყველაფერს: გამაერთიანებელ ქსელს, საკონტაქტო ქსელს, ქვესადგურების მოწყობილობებს. გადაიწვება ჰიდროცენტრალები... აი, საკისურები უდგას ახლა იოსებს თვალწინ, საკისურები, რომელიც მან უნდა დადგას, გაბზარული საკისურები... მილიონებს წაიღებს წყალი... და მერე იქნება აღზდგეს ღამე. ისეთი ღამე, როდესაც ზარბაზნები სქექდენ და გრუხუნებდენ, სწორედ, აი, ამ მინდვრებზე და ხოდაბუნებზე. იოსები რომ ელოდა საშინელ ამბებს, თოსები გამარჯვებასაც რომ ელოდა, მაგრამ საშინელი ამბები მოვიდენ და იოსები უსასოოდ დაამხეს დედამიწაზე.

მოდინ ქვებით, წერაქვებით, ბარებით... მოდიან... შავი ბრინჯაოს ფერი აღმინები... ღმერთო ჩემო, ეს ამოდენა ხალხი რად შეყრილა? თითქოს პურის ყანა მოსდებია წთებს და მინდვრებს. ბაბუციძეს გააცივა.

და იოსებს გონია, აი მოვიდენ მასთან—ჩახედეს გულში, ყოველს კუნტულში შეიკრენ და ქვეყანამ უკვე იცის, რა ხდება და რა ინახება იქ. ეს ბარები და ლომები მალლა აღმართავთ და შეკრულ მუშტებს ჰაერში ატრიალებენ. ჯანრისხებულნი ჰყვირიან:

— რა უფლება, რა უფლება გქონდა შენ?!

მაგრამ ეს ძალიან დიდი გეგმა იყო, იოსებს ქვეყანაზე არავინ ეგულებოდა და მარტოდმარტო გალინასამარა შესძლებდა ამ ნგრევის განხორციელებას?!

— შევძლებ, მე მარტო! მე მარტოდმარტო!—ხმამალა ამოიკენეს მან და პირდაპირ ბესარიონ ლობჯანიძეს შეეჩხა.

— აბა, ამხანაგო ბაბუციძე, მიტინგს ვიწყებთ, სიტყვა უნდა წარმო-სთქვა.

ბაბუციძემ სახელდახელოდ საქმიანი გამომეტყველება მიიღო, მიუახლოვდა ზრიგადას და ლობჯანიძის გასაგონად გაამხნევა:—დასცხეთ, აბა ჰე, ზარმაცობა არ იყვს.

და მხოლოდ შემდეგ გასცა პასუხი ლობჯანიძეს:

— ახლავე, ახლავე, ამხანაგო ბესარიონ!

მიტინგი დაიწყო. ქვესადგურის საძირკველი ამოთხრილია.

ფოლადის ფიცარი გამოიტანეს: „192... წელს მუშებმა და ინჟინერ-ტექნიკებმა საძირკველი ჩაუყარეთ სურამის ელექტროფიკაციის სამუშაოებს. ინჟ. ბაბუციძე, ინჟენ. ლობჯანიძე...“

ზარეში და ცემენტი აურიეს. წყლით შეზავეს. ეს იყო პირველი კუბომეტრი. საძირკველი გაამზადეს. ფოლადის ფიცარი ლობჯანიძემ ჩაიტანა,— ჩასდო, და ამ დროს დეპოს ორთქლმაგვლებმა ასტეხეს განგაში.

გაჰკიოდა ნი ორთქლმავალი, ერთი საერთო შეზავებული გიგანტური გუგუნე გამოდიოდა, სურამის ბუმბერაზი ფერდობები რეზონანს იძლეოდენ; მაგრამ არა! ეს რეზონანსი არ არის. სურამის მთებმა ალბად ამოიდგეს ენა. მთები გუგუნებდენ ორთქლმავლებთან ერთად და შთაგონებაში წასულმა ლობჯანიძემ თვალის ქუთუთოები დახურა.

იოსებ ბაბუციძე მოიკრუნჩხა, დაიღია, ფერი დაკარგა, აყალო მიწაში ჩაეშვა და დაჯდა.

ლობჯანიძემ წარწერა ორმოში ჩატოვა და ახლა მისი ხმა თითქოს სალუ-
ეტს აჭარბებდა და ჰფარავდა:

— პარტიას სჭირდება მეტი ნავთი გადავიდეს საზღვრის იქით, ჩვენ ცხოვ-
რებას 100 წლით უკან ჩამოვრჩით. ჩვენ გზა გვინდა, რომ ასი წელიწადი
გავიჯირითო...

და ბაბუციძეს ნოაგონდა ის სიტყვები, ბესარიონმა ტფილისში რომ თქვა,
გზის დირექციაში, ამ სამი თვის წინად...

— ვაშაა! — გაისმა, ეს სამასი კაცი გუგუნებდა ორთქლმავლებთან
და მთებთან ხმაზეწყობილად და ამ საერთო განგაშში, ზეიმის მონაწი-
ლეებმა თითო მუჟა ბეტონი მიაყარეს ფოლადის წარწერას.

(გაგრძელება იქნება)

ახალ მოედანზე

მთვარე ნისლით შეფერილი
 ამოცურდა ცაზე,
 ცელქი სიო ნაზი, გრილი
 მღერის ახალ ხმაზე.
 საათის ათს ნაზად რეკდა
 მოწყრიალე ზარი
 და ქალაქს კი თაღად ედგა
 ელექტრონის ჯარი.
 და რიგში მდგომ მგზავრთა შორის
 გაჩნდი, შენ, პატარა,
 აწყწილი თმის-ქოჩორი
 ხშირი თავს გეყარა.
 როცა თვალებს იტაცებდა,
 ვრცელ მოედნის არე,
 მოწყალებას ხალხს შეთხოვდი
 საწყალს დამეხმარეთ.
 „ფული, ფული, თუ გწამთ მადლი,
 აბა, ჩქარა, ჩქარა,
 შენ მიწაზე ძლივს-ლა სჩანდი:
 ბიჭო, ცისფერ თვალა.
 შენი სახე მთვარეს ჰგავდა
 ნისლში ფერ დაღეულს,
 როს ნაფლეთი გიფარავდა
 გალურჯებულ სხეულს.
 გამიკვირდა ელვა-სხივებს
 ვერ აფითრებს მთვარე,
 უპატრონოს რა გატირებს
 ბავშვთა ბალის გარე?
 გწამდეს, მშვიდათ შენც იცხოვრებ
 ბავშვთა სახლში მალე,
 ქუჩაში ვინ შეგიცოდებს,
 ბავშო, გენაცვალე?!
 მოლივლივე ტყვიისფერი
 ქალაქს ისევ შვენის,
 და ეგ სიო მონაბერი
 ლიმილია შენი...

ახალგაზრდა მწერალზე საბჭოთა ლიტერატურაში *)

უახლოეს დროში გაიხსნება საბჭოთა მწერლების პირველი საკავშირო ყრილობა. ამასთან დაკავშირებით მწერლებს და კერძოდ ახალგაზრდა მწერლებს აქვთ მოთხოვნილება იმსჯელონ საკ. კომ. პარ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტის 1932 წლის 23 აპრილის ცნობილი გადაწყვეტილების შესრულების შედეგებზე—საბჭოთა ლიტერატურის განვითარების ახალ გზებსა და აგრეთვე მის შემდგომ ამოცანებზე. ეს უაღრესად სერიოზული და პასუხისმგებელი თემაა. რამდენადაც ჩვენ სპეციალურად არ მოვმზადებულვართ ამისათვის, შევეხებით მხოლოდ ახალგაზრდა მწერლების მუშაობის ცალკეულ საკითხებს.

რატომ გამოვყავით ჩვენ ახალგაზრდა მწერლები ცალკე კატეგორიად? ახალგაზრდა მწერალი — ეს ჯერ კიდევ ჩამოუყალიბებელი შემოქმედებითი ორგანიზმია, და ამიტომ იგი მოითხოვს სხვა მიდგომას მისდამი, ვიდრე ჩამოყალიბებული ოსტატისადმი. აი ამიტომ გამოვყავით ჩვენ ახალგაზრდა მწერლები შემომქმედ მუშაკთა ცალკე კატეგორიად და ვცდილობთ ვაწარმოოთ მათ შორის განსაკუთრებული მუშაობა. ეს აუცილებელია. როგორც გაფურჩქნის პროცესში მყოფი ყვავილი მოითხოვს განსაკუთრებულ მოვლას, დროულად მორწყვას, მზის სხივებს, ასევე ჩვენი ახალგაზრდა მწერალიც მოითხოვს სათუთ, გულსხმიერ მიდგომას მისდამი და ზრუნვას მისი შემოქმედებითი ზრდისათვის, მოითხოვს დახმარებასა და რჩევას. რატომ არის ეს საჭირო? ეს საჭიროა იმიტომ, რომ ახალგაზრდა მწერლები ძალიან არიან მოწადინებული გახდნენ ძლიერი ოსტატები, სიტყვის დიდი მხატვრები. არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება შემოქმედებითი სისუსტის, ნელი შემოქმედებითი ზრდის გამართლება ახალგაზრდობით. ახალგაზრდობა სასიამოვნო განცდაა და არა სენი. არავის არ ეურჩევთ ახალგაზრდობის მომიზეზებას, ეს საზიანოა ახალგაზრდა მწერლის განვითარებისა და ზრდისათვის.

ნაკლავი წყნად და მძივი მუშაობა თავის თავზე

ზოგიერთი ამხანაგი აცხადებს უსათუოდ გადაჭარბებულ პრეტენზიებს თავდაბლობაზე და გადაჭარბებულ მოთხოვნილებებს შემოქმედებით მეურვეობაზე. ეს ძალზე საზიანოა თვითონ მათთვის. თუ მათ ნამდვილად ჰსურთ გახდნენ ოსტატები, მე უნდა ეუთხრა მათ: ეძიეთ გამოსავალი, უწინარეს ყოვლისა, თქვენს საკუთარ ძალებში, თქვენს საკუთარ თავში! ნუ ისაწყლებთ თავს, მით უფრო, რომ თქვენ არც ისე სუსტი ხართ. მეტი რწმენა საკუთარი თავისადმი, საკუთარი შემოქმედებითი კოლექტივისადმი.

*) სიტყვა, წარმოთქმული ახალგაზრდა მწერლების თათბირზე 1934 წ. 3 აგვისტოს.

ლიტერატურის ისტორია მოწმობს, რომ ნამდვილი უდიდესი მსოფლიო კლასიკოსები ხდებოდნენ ოსტატებად ისე, რომ ისინი იმედს ამყარებდნენ არა მფარველებზე, არამედ თავის საკუთარ ძალებზე. აი მაგალითი—ცოცხალი გორკი. თავის შემოქმედებით გზას იგი იკაფავდა საკუთარი ძალდონით, შრომისმოყვარეობით, თავისი ნიჭის გაწრთვებით. ჩვენში ახალგაზრდა მწერლები ხშირად ივარყებენ ამას. სამაგიეროდ დასასრული არ უჩანს წყენას: ხან წრეები და გაერთიანებანი ცუდით მუშაობენ, ხან გაყირიან, რომ დამწყებ ავტორებს არავინ არ აქცევს ყურადღებას, რომ მათ ნაწერებს არ ბეჭდავენო და სხვ.

რა თქმა უნდა, ეს ჩივილი შეიცავს სიმართლის დიდ ნაწილს, მაგრამ მაინც კეთილ იმედით და იშრომით, იმუშავეთ საკუთარ თავზე, გააღვიძეთ თქვენი ნიჭი: ნაკლები იმედები დაამყარეთ ვიღაცას დახმარებაზე და უფრო მეტი საკუთარ თავზე. თქვენთვის უნდა სწეროთ თქვენ თვითონ და არა სხვა ვინმემ. მხოლოდ ამ წინასწარი პირობით შეგიძლიათ წარუდგინოთ პრეტენზიები საზოგადოებრივობას, მოსთხოვოთ მას კანონიერი დახმარება.

სამწუხაროდ, ხშირად ახალგაზრდა მწერლებს ყველაფერი ეს არ ესმით. ბევრი მათგანი მოდის ჩემთან. როგორც წესი, ყველა ჩივის, რომ მათ ნაწერებს ნაკლებად ბეჭდავენ, რომ ცოტას წერენ მათ შესახებ რეცენზიებს, რომ კრიტიკა არ არის სამართლიანი მათ მიმართ.

ასეთი ახალგაზრდა მწერალი ხშირად ცდილობს დაგვარწმუნოს, რომ ესადაგეს რედაქტორი დიდი ხანია არ არის მასთან—მწერალთან—კარგ განწყობილებაში. მეორე საერთოდ, არ არის რიგიანი ადამიანი, ხოლო ამდაამ კრიტიკოსთან მას ცუდი განწყობილება აქვს და, ბოლოს, გამომცემლობაში ზის არა გამომცემელი, არამედ „ნაჯახი“. ერთი სიტყვით, მწერალთა წრეში ყველა „დევის“ მას, სურთ „აღგავონ“ დედამიწის პირიდან.

მაშინ მე მოვუწოდებ თანამოსაუბრეს ობიექტივობისაკენ და ვეკითხები მას, რომ ალბათ არის სხვა მიზეზებიც. იგი დაკნინებით უარყოფს, ამტკიცებს, რომ ყველაფერი გამოწვეულია ბოროტი ზრახვებით.

ზოგჯერ მართლაც ადვილი აქვს ახალგაზრდა მწერლის უარყოფით დამოკიდებულებას კრიტიკისადმი. საესებით ბუნებრივია, რომ ადამიანს არ სიამოვნებს, როცა მას აკრიტიკებენ. ზოგიერთი, მიუხედავად სამართლიანი კრიტიკისა, შეურაცყოფილად გრძნობს თავს. მაგრამ უნდა შესძლო საკუთარი წყენის, საკუთარი გრძნობების შეკავება, იყო ობიექტური საკუთარი თავისადმი (ადგილიდან: ეს ძნელია!). მართალია, ეს არ არის ადვილი. უფრო სასიამოვნოა, როცა სხვას აკრიტიკებ. ამიტომ სწორედ შეურიგებლობა კრიტიკისადმი, გადპარბებული წარმოდგენა თავის თავზე და არა ვიღაცას ხრიკები არის ბევრი ასეთი ჩივილის ნამდვილი პირველი მიზეზები. ამხანაგებს არ სურთ დაინახონ, რომ ისინი ცოტას მუშაობენ თავის თავზე, ჩქარობენ თავისი შემოქმედების გამოქვეყნებას, ნაკლებად ზრუნავენ ამ დაუმუშავებელი ნედლი მასალის მკითხველზე. რასაც არ დასწერენ, ყველაფერს მიარბენიებენ რედაქციაში. ძალაუწებურად თანუგრძნობ რედაქტორს: ყველაფრის დაბეჭვდა ხომ არ შეიძლება. იბადება კითხვა: სად მიიჩქარით: რაშია საქმე, საქმელი ხომ არ შემოგაკლდათ? განა ჯენს ქვეყანაში არ არის ფულის შოვნის სხვა შესაძლებლობა? რატომ იხ

დით ერთობ აღრე თქვენი ასაკისათვის მწერლის შრომას ძირითად პროფესიად?

ისწავლეთ თავის შეკავება, ნუ გარბიხართ მაშინვე რედაქციაში, დაიცადეთ ცოტა. დღე თქვენი ნაწარმოებნი გაჩერდეს ერთხანს, და ერთი წლის შემდეგ თქვენ ამ ნაწარმოებს შეხედავთ უკვე სხვა თვლით. ამის გამო მკითხველი თქვენს სახელს უფრო მეტი პატივისცემით მოეკიდება. თქვენ ხშირად მწერლის სახელს მაშინვე კარგავთ სუსტ ნაწარმოებთა სტრუქტონებს შორის. მე დარწმუნებული ვარ, რომ თქვენ საესებით საკმარისად სცემთ პატივს თქვენს თავს და უნდა სცეთ კიდევ, ამიტომ ნება მომეცით გირჩიოთ, ნუ გამოიჩენთ ასეთ სიხარბეს საგამომცემლო პორტფელისადმი (ტაშვი). თავი შეიკავეთ თუნდაც ცოტა ხანს. ყველაფერი ეს ასევე იქნება ანაზღაურებული. მსოფლიო გოლიათებს, კლასიკოსებს და გამოჩენილ პიროვნებებს, რამდენადაც ვიცით, არ ქონიათ ისეთი არასალი მიდრეკილება, როგორსაც იძენს ზოგიერთი ახალგაზრდა მწერალი, რომლებმაც ეს-ეს არის ისწავლეს თავისი აზრების დასაგებით გადმოცემა. ჩვენს წრეში ბევრია ისეთი მწერალი, რომლებიც იშვიათად ბეჭდავენ თავის ნაწარმოებს, მაგრამ, რასაც ბეჭდავენ—კარგია,—შეაქვთ ძვირფასი წვლილი ლიტერატურაში. მე დარწმუნებული ვარ, რომ ისინი გაიზიარებენ ჩემ აზრს. თქვენ უჩივით კრიტიკას. იგი მართალია, როცა თქვენს სისუსტეს იყენებს. რატომ თქვენ თვითონ უნდა ჩაუვარდეთ „ლომს“ ხახაში თქვენი სუსტი ადგილებით (ტაშვი). აი პირველი შენიშვნა.

გავმორადეთ ახალგაზრდობის თემატიკის ფარგლებს

მეორე.—თემატიკის შესახებ. თითქმის ყველაფერში ვეთანხმები აბხ. კარაგაევას და მთელ რიგ ამხანაგების გამოსვლას, რომლებიც ლაპარაკობდნენ თემატიკის გაფართოების აუცილებლობაზე. მე ამის შესახებ არ ვილაპარაკებ, არამედ ამავე საკითხს შევხები სხვა მხრიდან. ლიტერატურაში განმტკიცდა ის აზრი, რომ ახალგაზრდა მწერალმა უნდა სწეროს უსათუოდ ახალგაზრდობის შესახებ (ადგილიდან: არის ზოგიერთი გამოწაკლისი). ძალიან ცოტა. და ეს არა მარტო ლიტერატურის სფეროში. ჩვენი ახალგაზრდა მსახიობთა კოლექტივებიც, ახალგაზრდა მხატვრებიც, მოქანდაკეებიც მეტწილად სარგებლობენ ახალგაზრდობის თემატიკით.

რა თქმა უნდა, ჩვენ არ ვართ იმის წინააღმდეგი, რომ წეროთ ახალგაზრდობის შესახებ, თუ ამისთვის გაქვთ გემოვნება და სათანადო ნიჭი, მაგრამ იმ წრის აღწერა, რომელშიაც ცხოვრობ, ძნელი არ არის.

მე ვფიქრობ, რომ თემატიკის სფეროში შემჩნეულია მრავალი ცდა წავიდნენ ნაკლები წინააღმდეგობის ხაზით. მწერლები „აფორმებენ“ ირგვლივ არსებულ ფაქტებიდან მიღებულ შთაბეჭდილებებს და ამას ალარ შორდება მათი თემატიკა. უფრო „მძიმე“ საქმეებს, რომლებიც დაკავშირებულია დიდი მასალის შესწავლასთან, საკუთარი შემოქმედებითი ფანტაზიის მობილიზაციასთან, სათანადო ლექსიკონის გამოყენებასთან,—ყოველივე ამას ისინი გაუბრძან. ერთობ ბევრი მუშაობა ხომ არ მომიხდება აქო?

ამავე დროს თქვენ ვალდებული ხართ სცადოთ აღწეროთ არა მარტო თქვენი მშვენიერი ახალგაზრდობა, რომელიც იფურჩქნება პარტიის ფრთის ქვეშ, არამედ აგრეთვე შეიხედოთ, მაგალითად, პროლეტარიატის წარსულში. ამასთან ნუ გაამარტივებთ სიუჟეტს, ნუ მინართავთ გაცვეთილ სახეებს, როგორიცაა მაგალითად, „შეშინებული ყვავი ბუჩქზე ჩამოჯდაო“. ასეთ გონებასახილობას ორი-სამი საუკუნის ისტორია აქვს (სიცილი). ახალგაზრდა მწერლებმა უნდა გააფართოონ თემატიკა, გასცილდნენ ახალგაზრდობის ფენებს; ცხადია, ეს არ გამოირიცხავს ახალგაზრდობაზე წერის აუცილებლობას, მაგრამ მაინც სცადეთ გასცილდეთ ამ ფარგლებს.

შეიძლება უცნაურად მოგეჩვენოთ, რომ კომკავშირის წარმომადგენელი გამოდის თქვენს წინაშე და გირჩევთ არ დაკმაყოფილდეთ ახალგაზრდობის თემატიკით. გასაოცარი არაფერია, რადგან ეს გადაუდებელი აუცილებლობაა. რადგან კომკავშირი ძლიერ დანტერესებულია ახალგაზრდა მწერალთა კადრების ზრდით, საიდუმლოებას არ წარმოადგენს, რომ ზოგიერთი ეგრეთწოდებული „ახალგაზრდა“ ათი წლობით უტრიალებს ახალგაზრდობის თემატიკას. ეს ნაკლები წინააღმდეგობის გზით წასვლას გაეც. უნდა სცადოთ თქვენი ძალები სხვა თემებზე. უნდა სცადოთ თქვენი შემოქმედებითი ძალები სხვა, თქვენთვის უცნობ წრეზე. არავინ არ ამბობს, რომ თქვენთვის ნაცნობი წრე ცუდია, ოღონდ საჭიროა ეცადოთ დაეუფლოთ უცნობ სფეროებს, საკითხებს, საგნებს. მწერალი მით განირჩევა, რომ მას უნდა ქონდეს კარგი „ყნოსვა“, საუცხოო მხედველობა, რაც საშუალებას აძლევს მას შეიჭრას ბევრისთვის მიუწვდომელ სფეროში.

გმირების აღწერა არ უნდა ხდებოდეს ერთი ჩვეულებით

მესამე, რამოდენიმე შენიშვნა გმირის აღწერის შესახებ. ჩვენ უკვე მოგვიხდა გამოსვლა ამ საკითხზე ყოფილ რაბთან, კომკავშირის დისკუსიის შემდეგ. ლიტერატურულ ნაწარმოებებში გამოჩნდა თანამედროვეობის გმირები. თითქმის ყველაფერი რიგზეა. მაგრამ ზეიმი ნააღრრევია. სრულიადაც არ არის ყველაფერი რიგზე. გმირის აღწერაში შეიქმნა შტამები, შაბლონი (ტაში). გმირებს ხატავენ შაბლონურად და კინალამ პიროვნების მოწმობის დართვით იმის შესახებ, რომ იგი ნამდვილად დამკვრელია.

არსებობს უბრალო, გამომუშავებული რეცეპტები. ღებულობენ ქარხანას, მეტ ნაწილად გიგანტს, გამონახვენ დამკვრელს, სასურველია ორდენიანი, ნაწარმოები გაპოიყურება ასე: ჯერ გმირის ცოტაოდენი ბიოგრაფია, შემდეგ რამოდენიმე გვერდი ეთმობა აღტაცებას შესანიშნავი მანქანების გამო, რომელთა ახლოს შრომობს დამკვრელი. შემდეგ მიდის საწარმოო პროცესის შესახებ პოპულარული სახელმძღვანელოს გადმოცემა სხვა სიტყვებით. შემდეგ—გმირის დამკვრელური შრომით გამოწვეული აღტაცება. ზოგჯერ ამას ემატება მარქსის, ლენინის და სტალინის წიგნების კატალოგი გმირის საწიგნეზე. და ყველაფერი თავდება მომხიბლელი სურათით: მაგიდაზე გადაშლილია წიგნი „ლენინიზმის საკითხები“. ეს იმას ნიშნავს, რომ გმირი ჩქარობდა სამუშაოზე წასვლას და ვერ მოასწრო ბოლომდე წაკითხვა. კითხულობ ასეთ წიგნს და რჩები უკმაყოფილო,

გამოდის ხატისებური გმირები. არა ისეთები, როგორიც არიან ჩვენს სინამდვილეში (ტაში, სიცილი). სუზდალეი მეხატენი უფრო ცუდად არ ხატავდნენ. ჩვენი გეროიკა ნუთუ ასე ღარიბია, ასე შეზღუდული და ერთფეროვანი? არა! ათასჯერ არა! არაფერი ამის მსგავსი!

ნუთუ ჩვენს გმირს საწარმოო შრომის გარდა არაფერი არა აქვს. არა, აქვს! ჯერ ერთი, ჩვენი შრომა ზღაპრულად ლამაზია და არა ისეთი, როგორც თქვენ სწერთ მის შესახებ.

ჩვენ—ძლევამოსილი პროლეტარიატის ახალ თაობას—გვიყვარს მუშაობა, ვიწვით სამუშაოზე. ჩვენი შრომა არის შემოქმედება, შემოქმედებითი აქტი. ანტონომ ჩვენ ვშრომობთ როგორც დამკვერლები, ყველაფერი ეს უდავოა. ზედმეტია იმაზე ლაპარაკი, რომ გმირობის საწარმოო მაჩვენებელი ერთერთი უმნიშვნელოვანესი მაჩვენებელია. მაგრამ ჩვენი ცხოვრება გაცილებით უფრო მრავალფეროვანია, ვიდრე ზოგიერთს ეჩვენება.

ჩვენ გვაქვს ლამაზი დასვენება. ჩვენში არის კოლოსალური მისწრაფება ხელოვნებისადმი, მუსიკისადმი ჩვენ გვაქვს გართობის აუცილებელი მოთხოვნილება. ჩვენ გვიყვარს გაცილებით უფრო ძლიერად, უფრო ლამაზად, ვიდრე კაპიტალიზმის დროს მცხოვრებ თაობათ. არავითარი შედარება არ შეიძლება აქ. ჩვენ ვართ ძლიერი, ნორმალური, საღი გრძნობების თაობა.

ჩვენ გვაქვს ლამაზი აწმყო. ჩვენ გვაქვს ლამაზი ყოფა-ცხოვრება. ჩვენ გვყავს ძალიან ლამაზი, ჭკვიანი, ენერგიული და საინტერესო ახალგაზრდა ქალები, რომელთაც ჩვენ ვეტრფით, რომლებითაც გატაცებული ვართ. ჩვენ გვყავს ისეთი ბავშვები, როგორიც მსოფლიოში არ მოიძებნება არსად. ჩვენს ყოფა-ცხოვრებას საფუძვლად უდევს ისეთი პრინციპები, რომელთა არსებობას, უტოპიურ სოციალიზმის წარმოდგენლებიც კი ვერ იფიქრებდნენ. მე ვლაპარაკობ იმ პრინციპებზე, რომლებზედაც შენდება პირადი ურთიერთობა სოციალიზმის მშენებლებს შორის.

ჩვენ გვაქვს ერთიმეორისათვის გიგანტური, დღემდე აუწერელი ადამიანური ზრუნვის, კოლოსალური გულისხმიერების ნიმუშები, რაც დასაბამს ღებულობს ლენინისაგან, სტალინისაგან. გარდა ამისა, ჩვენს ცხოვრებაში ბევრია ისეთი მაგალითი, როცა ქალაქის იქით ხედავენ ადამიანს.

ჩვენში ძალიან ბევრი რამ არის საინტერესო, ლამაზი, ნათელი, ჩამოყალიბებული. მაშ გვიჩვენეთ ადამიანი მის დიალექტიკაში, მისი განვითარების წინააღმდეგობებში. გაიგეთ, რომ დამკვერელი—ეს არის მრავალმხრივი ფიგურა, რომლისთვისაც უცხოა შაჰაპის შაბლონი.

ჩვენი თაობა საინტერესოა არა მარტო თავისი ცხოვრების ინტიმური მხარეებით, რომლებიც აყავთ უმაღლეს ხარისხში, რასაც ხშირად შეხვედებით ბურჟუაზიულ კლასიკურ ლიტერატურაში. იგი საინტერესოა თავისი მიქეფარე კაშკაშა ცხოვრებით, ამ სიტყვის საღი მნიშვნელობით, თავისი დინამიურობით, თავისი სულისა და ნებისყოფის სიმტკიცით, თავისი უსაზღვრო ერთგულებით ლენინ-სტალინის საქმისადმი, სოციალიზმის საქმისადმი.

თვით გმირის, გმირობის ცნება არ არის სტაბილური, შტამპური. მასში არაფერი არ არის აბსტრაქტულ-შეზღუდული და ერთხელ და სამუდამოდ მოცემული.

ხელისუფლების აღების მომენტში ჩვენ გვქონდა გმირობის სხვანაირი ცნება, გვყავდა სხვანაირი გმირები. ბურჟუაზიული აპარატის დამსხვრევის მომენტში ჩვენ გვაქვს გმირობის სხვანაირი ცნება, გვყავს სხვანაირი გმირები. ჩვენი საკუთარი აპარატის შექმნის მომენტში, ხოლო შემდეგ მთელ ფრონტზე გაშლილი სოციალისტური შეტევის მომენტში, ჩნდებიან სხვა გმირები. ყოველი ეპოქა წარმოშობს თავის გმირებს და მათ აძლევს მისთვის დამახასიათებელ დედათა სს. ჩვენი სინამდვილე გაქვნილია უმაგალითო გმირობით. ჩვენს მწერლებს არ შეუძლიათ სწორად, მხატვრულად გვიჩვენონ სიდიადე ჩვენი დროის ადამიანებში.

ჩვენმა ლიტერატურამ უნდა გვიჩვენოს ცხოვრება მთელი მისი მრავალფეროვნებით: ტიპებში, გმირებში უნდა ასახონ ჩვენი ყოველდღიურ გამარჯვებათა მდიდარი პრაქტიკა. ჩვენ წინააღმდეგი ვართ გამოგონილ, ოჩაფეხზე შემდგარ გმირების. აიღეთ ასეთი მოვლენა: ჩვენში მრავალი სამაგალითო დამკვრელი, წარმოებაში კოლოსალური მუშაობის გარდა, გაძლიერებით მუშაობს თავის კულტურაზე, სწავლობს უცხო ენებს. თქვენ ფიქრობთ, რომ ისინი ამას შერებიან მხოლოდ პირადი მისწრაფებით—გახდნენ კულტურული და მომზადებული ადამიანები? არა, არა მარტო ამიტომ! ეს ხალხი წინ იტყობა. ხედავენ, როგორ დიდ ინტერნაციონალურ როლს დააკისრებს მათ ისტორიის მომავალი დღეები. და მათ არ სურთ იყონ უიარაღონი ამ მომავალ ამბებში.

56 შეაფასებთ გმირს, უბრალოდ აწერით იგი

აიღეთ ახლანდელი ეპოქის გმირი, დამკვრელი. მისი დამახასიათებელი ნიშანია ორგანიზებულობა. ორგანიზებულობა აძლევს მას გამარჯვებას წარმოებაში, ორგანიზებულობა ახლავს მას თან მის პირად ცხოვრებაში. ამ გმირის ცხოვრება ორგანიზებულია, უამისოდ უაზროდ დაიკარგება დრო, უაზროდ დაიკარგება ღრმად შინაარსიანი და ლამაზი ცხოვრება. გვაძლევს თუ არა ლიტერატურა ასეთ ტიპებს? არა! ჩვენ გვაძლევს, მე ვიტყვი, შეთხზულ გმირებს. გმირი გამოდის ასეთი: დღედაღამ მუშაობს, არ სძინავს, არ ჭამს, ან ისვენებს და ამასთან მუდამ იდიოტივით იცინის. ჩვენ კომკავშირელებს საკმაოდ კარგად ვიცნობთ, ნუ შეგვაღამაზებთ, ნუ შეგვაფერადებთ! ჩვენ ძალიან ბევრი ნაკლი გვაქვს. ჩვენს მკითხველს სავსებით კანონიერად არ სწამს ასეთი გმირი, რომელსაც ზოგჯერ ასე აღამაზებს ლიტერატურა. მწერალი საკმაოდ არ გვიჩვენებს ცუდ მხარეებს, არ გვიჩვენებს თავის ნაკლოვანებებთან, თავის აოაოგანიზებულობასთან, უდისციპლინობასთან გმირის ბრძოლის დინამიკას. ამასთან დაკავშირებით მე მინდა მოგიყვანოთ თქვენ საილუსტრაციოდ მაგალითი წარსული იმპერიალისტური ომის დროიდან. იბადება კითხვა, რატომ ასე კარგად იგერიებდნენ თავისი მტრების შემოტევას გერმანელები, რომლებიც იბრძოდნენ მთელი ევროპის წინააღმდეგ? ყველა სხვა მიზეზს გარდა, რომელთა გარჩევა აქ უადგილოა, კაიზერის სახელმწიფო აპარატს ჰქონდა კოლოსალური ორგანიზაციული კულტურა. ამბობენ, რომ გერმანიაში ომის დროს მატარებლების მიმო-

სელის განრიგიც კი არ ირღვეოდაო. მეფის რუსეთში იმ დროის რკინისგზებზე რალაც საშინელი არეულობა იყო ხდებოდა.

რევოლუციის წლებში ჩვენი ქვეყანა ძალიან წავეიდა წინ. ისტორიის ბარდება გავრცელებული რუსული ზნე — „იქნებ ფონს გავიდეო“, ორგანიზაციული კულტურა ჩვენი ქვეყნის მშრომელებს შთაუთერგვს ბოლშევიკებმა, მტკიცე ნებისყოფისა და ორგანიზებულობის ადამიანებმა. ბოლშევიკები განიჩევიან დაკისრებული საქმის აბსოლუტური სიზუსტით, შესრულების უნარით. ჩვენ არ გვსურს აღეზარდოთ მოლაცხებები. მოლაცხისათვის უცხო ხილია ორგანიზებულობისა, სიზუსტისა და პასუხისმგებლობის ცნება. ჩვენი გმირი არის კულტურული, ინიციატივის მქონე ორგანიზატორი, მშრომელი მასების ბელადი, აღჭურვილი ზუსტი ცოდნით, მათემატიკის, ქიმიის, ელექტრობის, ავიატექნიკის ცოდნით, უცხო ენებზე მოლაპარაკე ადამიანი, კომუნისტური საქმის ადამიანი, რომელიც იცნობს მარქსს, ლენინს, სტალინს. ჩვენი გმირი არის ორგანიზებული, ზუსტი, დისციპლინირებული, შრომისმოყვარე ადამიანი, — პარტიისათვის, მისი დიადი საქმისათვის აქტიურად მებრძოლი. ასეთი ადამიანები ჩვენ ბევრი გვყავს. ისინი არიან წამყვანი. მწერლები უნდა დაგვეხმარონ და გვიჩვენონ ისინი.

ამავე დროს ლიტერატურაში კანონს გარეშე უნდა გამოცხადდეს არსებული დაუდევრობა, არაორგანიზებულობა, უდისციპლინობა, უპასუხისმგებლობა, რასაც დღემდე ხშირად ვხვდებით კომკავშირელთა ცალკეულ ჯგუფებს შორის. მწერლებმა უნდა ამხილონ, იდეურად უნდა მოსპონ ეს უარყოფითი თვისებები.

კრიტიკა უნდა იხმარებოდეს მწერლის შემოქმედებითი ჯიშის

რამოდენიმე შენიშვნა ჩვენი კრიტიკის შესახებ. მართალი იყო ამხ. იუდინი, როცა ამბობდა, რომ კრიტიკა ხშირად არ არის სამართლიანიო. მე ამ საკითხს არ შევეჩები დაწვრილებით. უწინარეს ყოვლისა, კრიტიკის რაობის შესახებ განსაკუთრებული სიმწვავეთ უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენ არავის არ მივცემთ ნებას გააკრიტიკოს ჩვენი მშენებლობა არასაბჭოთა პოზიციებიდან. ჩვენში კი ზოგჯერ კრიტიკის უფლებას აძლევენ ისეთ ადამიანებს, რომელთაც ამისათვის არაერთი საფუძველი არა აქვთ. მაგალითისათვის შორს წასვლა არ მოგვიხდება. ჩვენში არის მწერალი ფადევი. მას, რა თქმა უნდა, აქვს ბევრი ნაკლი, რომელთა გამოსწორებაზედაც იგი უნდა მუშაობდეს. საბჭოთა მკითხველები მას იცნობენ, მთელი რიგი მისი ნაწარმოებებისა უყვართ. ღვი ცუდად არ სწერდა ჩვენს შესახებ, ჩვენი პარტიის შესახებ, ჩვენი ბრძოლის შესახებ. მან შეძლების დავარად ერთგვარი წვლილი შეიტანა ჩვენს ლიტერატურაში და უმკველად კიდევ ბევრ რაიმეს შემატებს მას. და აი საიდანაც გამოჩნდა „კრიტიკოსი“ მირსკი ჯა ერთი კალმის მოსმით „ამოშალა“ იგი ჩვენი მხარდი ლიტერატურიდან, „მოსპო“ ფადევი როგორც მწერალი. უკაცრავად, მირსკი, ჩვენ ნებას ვერ მოგცემთ „სასიკვდილო“ განაჩენი გამოუტანოთ საბჭოთა ლიტერატურისათვის ისეთ მებრძოლთ, როგორიცაა ფადევი, მით უფრო, რომ თქვენ, ჩვენი საქმისათვის მთელ რიგ მებრძოლებისაგან განსხვავებით, რბილად რომ ვთქვათ, ამისათვის ძალიან ცოტა საფუძველი და უფლება გაქვთ (ტაშვი).

ხშირად მართალი არიან ჩვენი ახალგაზრდა მწერლები, როცა მათში აღ-
შვოთებას იწვევს ისეთი „კრიტიკა“, რომელიც მოგვაგონებს თავში კეტის
დარტყმას. ასეთი „კრიტიკით“ ვერ აღვზრდით მწერალს და მით უფრო დამწყებ
მწერალს.

საჭიროა შევითვისოთ, რომ საბჭოთა მწერალი უნდა გავაკრიტიკოთ რო-
გორც ჩვენთვის ახლობელი ადამიანი და არა როგორც მტერი, გავაკრიტიკოთ
იმისათვის, რომ მივსცეთ მას შესაძლებლობა გამოასწოროს თავისი ნაკლოვანე-
ბანი, დავეხმაროთ კრიტიკით მის შემდგომ განვითარებას, წავახალისოთ იგი
ამისათვის და არა თუ შევაფერხოთ მისი შემდგომი ზრდა გესლიანი ბუზლუ-
ნით და დავასამაროთ იგი. ამავე დროს ჩვენს კრიტიკაში ადგილი აქვს მიკერ-
ძოების, არაობიექტივობის ელემენტებს. კომკავშირს ჯერ კიდევ არ მოუყიდია
ისე ხელი კრიტიკის საკითხებისათვის, როგორც ის მუშაობს პოეზიისა და პრო-
ზის საკითხებზე. როგორც ჩანს, საჭირო იქნება ლიტერატურის ამ სფეროსაც
მივაქციოთ ყურადღება. როგორც ჩანს, საჭირო იქნება ჩავერიოთ იმ ამხანაგე-
ბის მუშაობაში, ვინც ცდილობს იჯარით აიღოს კრიტიკა. საიდუმლოებას არ
წარმოადგენს, რომ ზოგიერთმა კრიტიკოსმა ისე გაიწაფა ხელი ამ საქმეში,
რომ კრიტიკა, უფრო სწორად კრიტიკანობა, გადაიქცა მათ ძირითად
პროფესიად. ამიტომ ზოგიერთ მათგანს დაუჩლუნგდა ამხანაგობის, სიტბოს
გრძნობა: კრიტიკა მათ ესმით როგორც ლანძღვა-გინება, გამათრახება, ბუზლუ-
ნი. კრიტიკა უნდა იყოს დამაჯერებელი, კონკრეტული. მან უნდა აღაფრთოვა-
ნოს, აღზარდოს, გაიტაცოს ჩვენი მწერალი ახალ შემოქმედებისათვის.

იცხოვრეთ და იცხოვლეთ მახვთან ერთად

დასასრულ: ახალგაზრდა მწერლებთან საუბრის დროს ზოგიერთ მათგანს
ამჩნევ, რომ იგი როგორღაც ჩქარობს გახდეს პროფესიონალი—მწერალი, ამას-
თან ზოგიერთი უსაფუძვლოდ, ნაადრევად და ამასთან თვითონ აცხადებს თავის
თავს პროფესიონალ მწერლად. ჩვენ უკვე ვთქვით, რომ როცა თქვენი
იჩქარით, რომ თქვენი ნაწერები დაბეჭდონ, თქვენ ამით ზიანს აყენებთ თქვენ-
ვეტორიტეტს, მწერლის სახელს, და საერთოდ მე არ გირჩევთ „გახდეთ“ პრო-
ფესიონალი მწერლები მანამდე, სანამ რომელიმე თქვენგანს არ შეუსრულდება
დაახლოებით 35 წელი (ტაში), მიუხედავად იმისა, რა რიგ კარგადაც არ
უნდა წერდეთ. პროფესიული მწერლის პირობები ცოტა სხვანაირია, ვიდრე ეს
თქვენთვის არის საჭირო, და ამას ხშირად შეუძლია დამლუპაველი გავლენა მო-
ახდინოს თქვენი შემოქმედებითი ძალების ზრდაზე. იცხოვრეთ მასებთან ერთად
მათი მრავალფეროვანი ცხოვრებით, ნუ ჩაიკეტებით ვიწრო მწერლობის ფარ-
გლებში. ეს წინათ იყო, და ისიც ყოველთვის არა, ძველი მწერლები ჩაიკეტე-
ბოდნ თავის ნახევრად ბნელ კაბინეტში და ჩუმად „ქმნიდნ“. ცხოვრობთ თუ
არა თქვენ მასების ყოველდღიურ მდიდარ ცხოვრებით? პირდაპირ უნდა ითქვას,
რომ არა. კომკავშირის აქტივი, მაგალითად, ბევრად უფრო მდიდარი, მრავალ-
ფეროვანი ცხოვრებით ცხოვრობს, ვიდრე ზოგიერთი თქვენგანი. თქვენ ახალგა-

ზრდები ხართ, მაგრამ უკვე არც ისე ახალგაზრდა მწერლები, რომ არ იცნობდით ჩვენი ლიტერატურის მტკივნეულ მხარეებს. ზოგჯერ თავის ნაქუქში ჩაკეტილი ახალგაზრდა მწერალი უსათუოდ იღუპება, „დაავადდება“ კაცი ღირიკით და მყისვე სწყვეტს პროზის წერას. მას მეტი აღარაფერი არ აინტერესებს. დანარჩენი ცხოვრება მისთვის უფერული და მოსაწყენია. იგი თხუენელასავით იქცეება თავის პოეტურ „სამყაროში“, განმარტოებით განიცდის სახეებს, ქმნის, „მისნობს“, იშვიათად ხდება დამკვრელებს, ჩვენი ეპოქის გამოჩენილ ადამიანებს, არ არის ჩვენი მშენებლობის კურსში, შედეგად იგი უკან რჩება ეპოქას, იფიტება, და ისტორია მას გადაისვრის ხოლმე ლიტერატურის სანაგვეზე, როგორც დაწურულ ლიმონს. არის საწინააღმდეგო ფაქტებიც, როცა ადამიანი ცხოვრობს ეპოქის აბოპოქრეპული ნათელი ცხოვრებით, თვითონ ქმნის ამ ცხოვრებას, არ ფიქრობდა გამხდარიყო მწერლად და ამ მიზეზის გამო ხდება მწერლად.

რა თქმა უნდა, ჩვენ არ გირჩევთ მიმართოთ რაღაც ხელოვნურ ზომებს „აღმადურენისათვის“, ლაპარაკია მხოლოდ იმაზე, რომ მწერალი ვერ იქნება კარგი მწერალი, თუ მას არა აქვს პრაქტიკული დაკვირვების უნარი, თუ არ იცნობს ადამიანის ფსიქიკას, თუ სიყვარულით, გულმოდგინეთ არ შეისწავლის ცხოვრებას და მის შემქმნელ ადამიანებს. საჭიროა იგრძნო უფრო მწვავედ, იცხოვრო ბრძოლით, შეგვიძლოს ცხოვრების სიყვარული და მისი ცუდი მხარეების სიძულვილი. ზოგიერთ თქვენგანს კი სიყვარული არ შეუძლია და სიძულვილი ვერ ისწავლა.

აი ამიტომ საზიანო იყო პროფესიულ მწერლის ნაადრევი სახელწოდებით და განმარტოებით და დაღონებით „იფიქრო“ სამყაროს ბედზე (სიცილი). თქვენ, ახალგაზრდა მწერლები, მთელი არსებით უნდა შეიჭრათ ცხოვრებაში, იმუშაოთ ჩვენთან ერთად და ნამდვილი ცხოვრების შესწავლის საფუძველზე შექმნათ მაღალმხატვრული ნაწარმოები (ტაში).

ჩვენ არ ვართ პროფესიული მწერლების წინააღმდეგი, მაგრამ ჩვენ ვართ იმის წინააღმდეგი, რომ თქვენ ზოგჯერ ერთობ ადრე ხდებით პროფესიულ მწერლებად და ამისათვის არა გაქვთ საკმაო საფუძველი. ეს აფერხებს და მომავალშიც შეაფერხებს თქვენს შემოქმედებით ზრდას, ცხოვრების მოწინავე პოზიციებიდან გადაგისვრით უკანა ადგილზე. არავინ არ არის აგრეთვე სხვადასხვა წრეების წინააღმდეგი, ყველა უჭერს მათ მხარს, მათი მუშაობის გაუმჯობესებას. არავინ არ არის სხვადასხვა შემოქმედებითი გაერთიანებათა წინააღმდეგი. შემოქმედებითი დისკუსიების წინააღმდეგი. ჩვენ აქ სავსებით ვეთანხმებით სტავსკის. მაგრამ ჩვენ ყველანი წინააღმდეგი ვართ იმის, რომ თქვენ, საკუთარ თავზე მუშაობის ხარჯზე, ფუჭად დაკარგოთ იქ დრო. წრე არსებობს იმისათვის, რომ იქ გაარჩიონ შემოქმედებითი პროდუქცია და ხელი შეუწყონ მის უკეთ გაკეთებას, მაგრამ საჭიროა მხედველობაში ვიქონიოთ, რომ წრე, ლიტერატურული ჯგუფი ან გაერთიანება შენ მაგიერ არ დაწერს (სიცილი). თვითონ შენ უნდა სწერო — ნუ გაქვს სხვების იმედი. წრე უნდა დაგეხმაროს, ხოლო

შენ, საკუთარი ძაღლით, მუყაითობით და გულმოდგინე შრომით შექმენი წიგნი. წრე მხოლოდ უნდა დაგეხმაროს ბრძნული კოლექტიური რჩევით. მთავარია კი დამოუკიდებელი მუშაობა. როცა თქვენ ამას შეითვისებთ და მტკიცედ შეასრულებთ, თქვენ გახდებით კარგი პროზაიკოსები და პოეტები (მჭუხარე ტაში).

ეროვნული საკتابთავრო
გიგალოთიკა

შ ი ნ ა ა რ ს ი .

გვ.

მიხეილ ფოფხაძე—სურათი დახატული სოფლის საბჭოს თავმჯდომარის ბიკენტი ფოფხაძის დაეალებით	3
ა ლ . შ ა ნ ი ძ ე —შეხვედრა არაგვის ხეობაში	5
ალექსანდრე საჯაია—სვანები ბარად	7
ავთანდილ კაშმაძე—რიონჰესს	9
კოტე ხიმშიაშვილი—წერილი პოლიტბელთან	10
მოსე გვასალია—სურამი	20
ვერა შუბლაძე—ახალ მოედანზე	53
ა. კოსარევი—ახალგაზრდა მწერალზე საბჭოთა ლიტერატურაში	54

58932
1934

3060 1 8. 50 3.